

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
STRATEGINIO VALDYMO IR POLITIKOS FAKULTETO
VALDYMO TEORIJOS KATEDRA

AURELIJA ATKOČIŪTĖ
VEIKLOS AUDITO STUDIJŲ PROGRAMA

DARBO JĖGOS EMIGRACIJA IŠ LIETUVOS IR NAUJOS SOCIALINIO
KONFLIKTIŠKUMO APRAIŠKOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof., habil. dr.
Juozas Lakis

Vilnius, 2008

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF STRATEGIC MANAGEMENT AND POLICY
DEPARTMENT OF MANAGEMENT THEORY

AURELIJA ATKOČIŪTĖ
AUDIT OF ACTIVITY STUDY PROGRAM

LABOUR EMIGRATION FROM LITHUANIA AND NEW PHENOMENON OF
SOCIAL DISAGREEMENT

Master's Work

Supervisor –
prof., habil. dr.
Juozas Lakis

Vilnius, 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. EMIGRACIJA KAIP MODERNAUS GYVENIMO REIŠKINYS.....	9
1.1. Migracijos bei emigracijos reiškinių analizė.....	9
1.1.1. Migracijos sąvokos ir formos.....	9
1.1.2. Teorinė migracijos veiksnių analizė.....	11
1.1.3. Šiuolaikinės migracijos tendencijos ir būdingi bruožai.....	16
1.2. Emigracijos iš Lietuvos situacijos analizė.....	19
1.2.1. Emigracijos istorijos apžvalga.....	19
1.2.2. Žinių apie emigraciją ribotumas.....	20
1.2.3. Emigracijos mastai ir pagrindinės kryptys.....	21
1.2.4. Emigracijos struktūra, tendencijos ir prognozės.....	24
1.2.5. Emigracijos veiksnių analizė.....	26
2. SOCIALINIO KONFLIKTIŠKUMO APRAIŠKOS.....	32
2.1. Neigiamų emigracijos pasekmių analizė.....	32
2.1.1. Pasekmių vertinimo problematiškumas.....	32
2.1.2. Socialinio konfliktiškumo apraiškų analizė.....	32
2.2. Valstybės emigracinės politikos analizė.....	46
2.2.1. Aktualiausių strateginio planavimo dokumentų aptarimas ir įvertinimas.....	46
2.2.2. Valstybės institucijų veikla, įgyvendinant darbo jėgos emigracijos politiką.....	50
3. TYRIMAS „NEIGIAMŲ EMIGRACIJOS PASEKMIŲ DISKURSAS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE: VIEŠOSIOS NUOMONĖS FORMAVIMAS“.....	56
3.1. Teorinė perspektyva: tvirtinimų formavimas.....	56
3.2. Tyrimo metodika ir jo eiga.....	58
3.3. Tyrimo duomenų analizė.....	60
3.4. Tyrimo rezultatų apibendrinimas.....	70
IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	73
LITERATŪRA.....	76
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	81
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	83
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	84
PRIEDAI.....	85

LENTELĖS

1. Stūmimo ir traukos veiksniai.
2. ES migracijos mastai 2004 - 2007m. II ketvirtis, tūkst. gyventojų.
3. Minimalaus ir vidutinio atlyginimo skirtumai ES valstybėse narėse (2004 m.).
4. Forma, sudaryta publikacijų turinio analizei.
5. Publikacijų „emigracijos“ tema pasiskirstymas pagal dažnumą.
6. Publikacijų „neigiamų emigracijos pasekmių“ tema pasiskirstymas pagal dažnumą.

PAVEIKSLAI

1. Sprendimą emigruoti lemiantys veiksniai.
2. Migrantų pasiskirstymas pasaulyje (mln.).
3. Migrantų pasiskirstymas valstybėse 2000 m. (mln.).
4. Tarptautinė migracija (tūkst.).
5. Deklaruota ir nedeklaruota emigracija (tūkst.).
6. Emigrantų tikslo šalys, deklaruotos pagal būsimą gyvenamąją vietą (tūkst.).
7. Emigrantai, deklaravę išvykimą pagal būsimą gyvenamąją vietą (šali).
8. Išvykstančių iš Lietuvos ilgalaikės ir trumpalaikės tendencijos 2004 m.
9. Imigracija Lietuvoje.
10. Migracijos įtaka gyventojų skaičiaus pokyčiams (1000-čiui gyventojų).
11. Emigracijos poveikis šalių BVP (% metinio pokyčio).
12. Darbo jėgos paklausos pokyčiai Lietuvoje 2007, 2008 m.
13. Emigracijos politiką įgyvendinančių valstybės institucijų schema.
14. Emigracijos ir neigiamų emigracijos pasekmių publikacijų pasiskirstymas pagal dažnumą atskiruose portaluose.
15. Emigracijos ir neigiamų emigracijos pasekmių publikacijų pasiskirstymas pagal dažnumą atskirais metais.
16. Publikacijų pasiskirstymas pagal autorystę.
17. Publikacijų pasiskirstymas pagal žanrą.
18. Žiniasklaidos publikacijų informacijos šaltiniai.
19. Publikacijų neigiamų emigracijos pasekmių temomis pasiskirstymas.
20. Pagrindinės įtampos darbo rinkoje priežastys.

21. Neigiamų emigracijos pasekmių ekonomikai pasiskirstymas.
22. Publikacijų neigiamų emigracijos pasekmių šeimai ir vaikams temomis pasiskirstymas.
23. Neigiamų emigracijos pasekmių demografiniai šalies situacijai pasiskirstymas.
24. Publikacijų, nagrinėjančių tautiškumui bei vienybei iškilusias grėsmes, pasiskirstymas.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Šiuolaikiniame pasaulyje vykstantys spartūs integracijos, globalizacijos procesai apima vis daugiau veiklos sričių, sukeldami ekonominius, socialinius, kultūrinius ir kitus pokyčius daugelyje pasaulio šalių. Šie procesai neišvengiamai paliečia ir nacionalines darbo rinkas, sąlygodami ir vis intensyvėjančius darbo jėgos judėjimus įvairiomis kryptimis.

Pasaulinio produktyvumo požiūriu tarptautinė darbo jėgos migracija traktuojama kaip teigiamas reiškinys, išsprendžiantis darbo jėgą eksportuojančių valstybių nedarbo problemas bei užpildantis tikslo šalių dėl demografinių pokyčių atsiradusias laisvas darbo vietas. Tačiau atskirų šalių požiūriu šis reiškinys sukelia labai prieštaringas pasekmes.

Nors Lietuvos Vyriausybė ir reiškia susirūpinimą esama padėtimi, o emigracija įvardijama „didžiausia nekarine grėsme“, realių priemonių ką nors keisti vis dar trūksta. Tuo tarpu padėtis daugelyje sričių tampa sunkiai prognozuojama ir matosi visai nedžiuginančios tendencijos, vedančios prie to, jog valstybė turi turėti konkrečią nuomonę dėl kryptingo šio proceso valdymo. Tik aiškus emigracijos reiškinio bei jo logikos suvokimas sudaro galimybę pastarąjį paveikti politinėmis, ekonominėmis bei kitomis valstybinėmis priemonėmis, siekiant jį pakreipti šaliai naudinga linkme. Taigi tyrimų emigracijos srityje aktualumas abejonių nekelia.

Tyrimo naujumas ir praktinė reikšmė. Lietuvoje tarptautinės migracijos priežastys ir tendencijos pradėtos tyrinėti tik atkūrus šalies nepriklausomybę, todėl tyrimų šioje srityje, ypač neigiamų emigracijos reiškinio pasekmių, yra itin mažai (tai turėjo įtakos ir tam, kad didžioji dauguma darbe naudojamų šaltinių - internetiniai). Be to jie nekordinuoti, fragmentiški, dažnai skiriasi tyrimo specifika (objektu, metodu, imties dydžiu ir t.t.), todėl ir jų duomenis neretai sunku palyginti, taigi ir nustatyti aiškų vaizdą apie Lietuvos darbo jėgos emigracijos specifiką. Prie reiškinio neištirtumo prisideda ir iki šiol migloti statistiniai emigracijos duomenys.

Kita problema ta, kad esamuose tyrimuose daugiau dėmesio skiriama potencialios, o ne realios emigracijos analizei, todėl nukenčia tikrasis padėties suvokimas.

Taip pat nėra ištirtas žiniasklaidos, kaip viešosios nuomonės formuotojos, vaidmuo, pristatant neigiamas emigracijos reiškinio pasekmes. Turint galvoje, kad ši aktualios informacijos pranešėja yra įgijusi didžiulį visuomenės pasitikėjimą, būtina įvertinti jos teikiamos informacijos apie socialinio konfliktiškumo apraiškas šalyje kokybiškumą. Juolabiau, kad neadekvatus žinių pateikimas gali sąlygoti situacijos valdymo neefektyvumą.

Taigi šiuolaikinės darbo jėgos emigracijos sukeltų socialinių konfliktiškumo apraiškų analizė – mokliškai naujas bei svarią praktinę reikšmę turintis tyrimas.

Tyrimo problema. Tenka pastebėti, jog Lietuvos sociologų, demografų ir kitų autorių darbuose, tiriančiuose migracinius procesus, daugiausia dėmesio skiriama reiškinių veiksnių, atsakančių į klausimą, *kodėl vyksta emigracija*, analizei. Tuo tarpu šalyje jaučiamos neigiamos reiškinių pasekmės, nagrinėjamos kiek mažiau arba tai daroma ganėtinai siauru spektru. Daugiau akcentuojamos šalies ekonomikos bei darbo rinkos problemos, kiek mažiau gilinamasi į kitus neigiamus proceso aspektus. Taip reiškinių problemiškas lieka galutinai nesuvoktas, kas sąlygoja ir jo valdymo priemonių neefektyvumą.

Taigi darbe siekiama išsiaiškinti – *kokias naujas socialinio konfliktiškumo apraiškas šalyje sukelia darbo jėgos emigracija iš Lietuvos*. Atsakant į šį, itin aktualų, tačiau nepakankamai ištirtą klausimą, siekiama praplėsti dabartinės reiškinių interpretacijos ribas, tokiu būdu sąlygojant tinkamų jo valdymo priemonių pasirinkimą.

Tyrimo objektas - darbo jėgos emigracija iš Lietuvos.

Tyrimo tikslas - apžvelgti migracijos ir emigracijos reiškinius, sistemingai paanalizuoti emigracijos srautus iš Lietuvos bei valstybės politiką, siekiant kontroliuoti šį ilgalaikes pasekmes sukeltą procesą.

Tyrimo uždaviniai :

1. Įvairiapusiškai išanalizuoti šiuolaikinius globalius migracijos ir emigracijos reiškinius - aptarti jų sąvokas, formas, tarptautinės migracijos bruožus, išanalizuoti teorines migracijos veiksnių koncepcijas.
2. Ištirti darbo jėgos emigracijos iš Lietuvos procesą – aptarti ištakas, mastus, struktūrą, pagrindines kryptis, sąlygojančius veiksnius, tendencijas bei ateities prognozes.
3. Išnagrinėti neigiamas emigracijos iš Lietuvos pasekmes bei paanalizuoti jų diskursą žiniasklaidoje.
4. Apžvelgti ir įvertinti migracijos atžvilgiu vykdomą valstybės politiką.

Hipotezė - darbo jėgos emigracija iš Lietuvos – kompleksiškas, daug naujų socialinio konfliktiškumo apraiškų visuomenėje sukėlęs reiškinys.

Tyrimo metodika:

- Mokslinės literatūros, apimančios darbo jėgos migracijos teorines koncepcijas, analizė.
- Statistinių duomenų apie pasaulio ir Lietuvos migraciją analizė.
- Valstybės migracinę politiką reglamentuojančių teisės aktų analizė.
- Antrinių šaltinių duomenų analizė: šiuolaikinių empirinių darbo jėgos emigracijos tyrimų Lietuvoje ir pasaulyje apžvalga.

- Žiniasklaidos publikacijų analizė, atlikta taikant turinio (kontent) analizės metodą.

Magistrinio darbo **struktūrą** sudaro trys dalys. **Pirmoje dalyje** aptariami plačių šiuolaikinio modernaus gyvenimo galimybių įtakoti migracijos bei emigracijos reiškiniai. Čia gilinamasi į migracijos bei emigracijos sąvokas, formas, teorinius reiškinių veiksnius, aptariami šių procesų bruožai, globaliniai mastai, tendencijos bei padariniai. Atskirai nagrinėjama emigracinė situacija Lietuvoje. Apžvelgiama jos istorija, šiandieninių žinių apie reiškinį gausa ir patikimumas. Remiantis statistiniais bei atliktų tyrimų duomenimis, nagrinėjami emigracijos reiškinio mastai, pagrindinės kryptys, struktūra, tendencijos bei ateities prognozės. Ypatingas dėmesys skiriamas darbo jėgos emigracijos veiksnių analizei.

Antroje dalyje kalbama apie neigiamas darbo jėgos emigracijos iš Lietuvos pasekmes ir viešą šio reiškinio valdymą. Aptariamos aktualiausios bei daugiausiai socialinio konfliktiškumo apraiškų sukėlusios šiuolaikinės emigracijos reiškinio pasekmės. Taip pat apžvelgiama ir įvertinama emigracinį procesą reguliuojanti valstybės politika.

Trečioje dalyje aptariamas atliktas tyrimas, kurio metu buvo siekiama išsiaiškinti, kaip neigiamos emigracijos pasekmės pristatomos žiniasklaidoje. Čia pateikiama teorinė tyrimo perspektyva, aprašoma naudota metodika bei darbo eiga. Gauti rezultatai siejami su viešosios nuomonės šalyje formavimo kokybiškumu.

Darbo pabaigoje, atsakant į iškeltą problemą, suformuluojamos išvados bei pateikiami siūlymai.

1. EMIGRACIJA KAIP MODERNAUS GYVENIMO REIŠKINYS

1.1 Migracijos bei emigracijos reiškinių analizė

1.1.1 Migracijos sąvokos ir formos

Dabartinėje mokslinėje literatūroje terminas „žmonių migracija“ neturi tikslaus apibrėžimo. Plačiąja prasme migracija apima įvairias gyventojų persikėlimo formas: tai ir išvykimas iš vieno kontinento į kitą, ir kasdieninės kaimo ar mažesnio miesto gyventojų kelionės į didmiesčius. Migracija taip pat apima tokius gyventojų judėjimus kaip vykimas atostogauti, mokytis, kasdienis važinėjimas į darbovietę ar mokyklą.

Zygmanto Baumano (2002) žodžiais tariant, „šiomis dienomis visi mes judame“ (p.119). „Laisvė judėti yra šių dienų poliarizacijos pagrindas ir jai būdinga daugybė dimencijų.“(Bauman, 2002, p.10). Anot Z.Baumano (2002), „Didžiuma mūsų keičia vietas - kraustosi į kitus namus ar keliauja svetur iš vietos į vietą. Keliauti galima ir tinklu, kompiuterio ekrane gaudant ir siejant pranešimus iš priešingų planetos kampelių.“ (Bauman, 2002, p. 119). Taigi šiandien judėjimas vyksta ir tada, kai fiziškai esame vienoje vietoje. Pasak autoriaus, „mūsų gyvenamame pasaulyje nuotolis nebeatrodo daug reiškiąs.“ (Bauman, 2002, p.119) Šioms mintims pritaria ir Romualdas Grigas. Jo teigimu, „modernus, besiintegruojantis, vis labiau demokratėjantis pasaulis ir atvira visuomenė pasižymi augančiu mobilumu, tarp jų laisvu gyventojų judėjimu vis labiau plėtėjančioje geopolitinėje ir geografinėje erdvėje.“(Grigas, 2001, p.156).

Bronislovas Kuzmickas (2007) migracinius reiškinius metaforiškai vadina „išėjimais iš namų“ ir „įsileidimais į namus“.(p.173). Anot jo, tai atvirumo ir globalizacijos įtakoti, „priešingų kryptių, tačiau tos pačios prigimties judėjimai.“ (Kuzmickas, 2007, p.173). Autorius šiuos reiškinius sieja su laisve ir demokratija, bei teigia, kad juos reikia žiūrėti kaip į savaime suprantamus dalykus. Svarbiausia, anot jo, „koks nusistovės jų tarpusavio santykis.“ (Kuzmickas, 2007, p.173). B. Kuzmickas (2007) taip pat prognozuoja, kad „išėjimai“ ir „įsileidimai“ – mūsų kasdienybė – toliau, matyt, nesilpnės, o tik greitis ir plėtės, jų bus įvairesnių, pageidautinų ir nepageidautinų.“ (p.173).

Apibendrinant minėtų autorių mintis, galime daryti išvadą, kad žmonių migracija - įprastas šiuolaikinio modernaus gyvenimo reiškinys. Atsižvelgiant į B. Kuzmicko prognozes, ateityje galime tikėtis nemažesnio proceso aktualumo. Taip pat privalome būti pasiruošę nevienareikšmiams jo padariniams.

Šiame darbe vadovausimės konkretesne migracijos samprata. Nagrinėsime tik tuos migracinius procesus, kurie susiję su nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimu. Toks sukonkretintas migracijos apibrėžimas galėtų skambėti taip: **migracija** (*lot. Migration – kėlimasis, kraustymasis*) – žmonių kėlimasis gyventi iš vienos gyvenamosios vietos į kitą. Panašius apibrėžimus pateikia ir Lietuvos statistikos departamentas. **Emigrantas** apibrėžiamas kaip asmuo, „išvykęs iš Lietuvos Respublikos ir ketinantis apsigyventi nuolat ar ilgesniam negu šešių mėnesių laikotarpiui kitoje šalyje.“. **Imigrantas** – asmuo, atvykęs iš kitos šalies ir ketinantis apsigyventi Lietuvos Respublikoje nuolat ar ilgesniam negu šešių mėnesių laikotarpiui.“ (Statistikos departamentas (SD), 2006, p. 6).

Kalbant apie **migracijos formas**, paminėtina, kad jos grupuojamos pagal įvairius požymius. Dažniausiai reiškiny siskirstomas pagal asmenų **išvykimą arba atvykimą**:

- Emigracija - išvykimas iš šalies.
- Reemigracija - išvykėlių sugrįžimas.
- Imigracija - atvykimas gyventi iš kitos šalies.
- „Repatriacija“ - gyventojų persikėlimas. Tai prievarta perkeltų karo ir civilių belaisvių, pabėgėlių sugrįžimas į tėvynę.

Pagal migracijos kryptis yra skiriami tokie pagrindiniai reiškinių tipai:

- *migracija iš besivystančių ir buvusio socialistinio bloko šalių į išsivysčiusias industrines šalis;*
- *migracija tarp pačių išsivysčiusių industrinių šalių;*
- *migracija tarp pačių besivystančių šalių;*
- *aukštos kvalifikacijos darbuotojų migravimas iš pramoninių šalių į besivystančias šalis;*
- *darbo jėgos migracija iš besivystančių šalių į buvusio socialistinio lagerio šalis.*

Teritoriniu principu darbo jėgos migracija būna:

- *tarpkontinentinė - gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės ar žemyno į kitą.*
- *kontinentų viduje – tai gyventojų persikėlimas vienos valstybės ribose.*

Pagal migracijos trukmę galima išskirti šias migracijos formas :

- *negrįžtama - kai žmogus išvažiuoja visam laikui ir daugiau nebegrįžta ;*
- *laikina - kai išvykęs žmogus iš šalies po kurio laiko sugrįžta. Laikinos migracijos trukmė yra neapibrėžta, kadangi ji gali trukti nuo kelių dienų iki kelerių metų.*
- *sezoninė - kai žmonės išvyksta kuriam nors sezonui, pvz.: žemės ūkiui ar kitiems darbams.*

Paminėtina, kad laikinos ir sezoninės migracijos formos įgauna vis platesnį mastą ir svarbą, tuo tarpu statistiškai tebėra fiksuojama tik ilgalaikė (nuolatinė) migracija.

Pagal migracijos teisėtumą darbo jėgos migracija būna legali ir nelegali . (Kripaitis, Romikaitytė, 2005, p. 172-173).

Galimas reiškinių skirstymas ir pagal migruojančiųjų **savanoriškumą**:

- Savanoriškos vyksta tada, kai žmogus vyksta ieškoti geresnių gyvenimo sąlygų į kitą šalį.
- Priverstinės migracijos susijusios su prievartos naudojimu. Žmonės dažniausiai neturi kito pasirinkimo ir tiesiog privalo išvykti pvz.: dėl karo, stichinių nelaimių, ekonominių, religinių, socialinių priežasčių.

Taigi, kaip matome, migracija – kompleksiškas, daugybę interpretacijų bei formų turintis, tačiau kartu ir įprastas šiuolaikinio modernaus gyvenimo reiškinys. Tam, kad geriau suprastume jo logiką, panagrinėkime šį procesą sukeliančius veiksniai.

1.1.2 Teorinė migracijos veiksnių analizė

Pradžioje apžvelkime migracijos priežastis aiškinančias teorijas. Migracijos tyrimai reiškinių veiksniams skiria daug dėmesio, todėl ir pagrindinės migraciją aiškinančios teorijos daugiausia skirtos migracijos priežasčių analizei. (Laisvos rinkos institutas (LRI), 2006).

Neoklasikinė ekonomikos teorija teigia, kad migraciją veikia „stūmimo“ (push) ir „traukos“ (pull) jėgos. Čia galima išskirti mikroekonominius ir makroekonominius veiksniai. Pagrindinis makroekonominis migracijos veiksnys yra darbo jėgos paklausos ir pasiūlos skirtumai tarptautinėse rinkose, migracijos priežastis - skirtingas darbo užmokestis skirtingose valstybėse. Mikro lygyje ši teorija teigia, jog kiekvienas individas individualiai priima sprendimą, kaip prisitaikyti prie situacijos, ir veikia pagal individualią sąnaudų – naudos analizę. Jeigu nauda viršija sąnaudas - priimamas sprendimas migruoti. Paminėtina, kad pagrindinę vietą užima atlyginimo naudos veiksnys. (LRI, 2006, p. 7). Šios teorijos tūkumas tas, kad ji daugiau apibendrinanti ir tiesiogiai nesusijęs su konkrečiu migracijos atveju. (Kuzmickaitė, 2004).

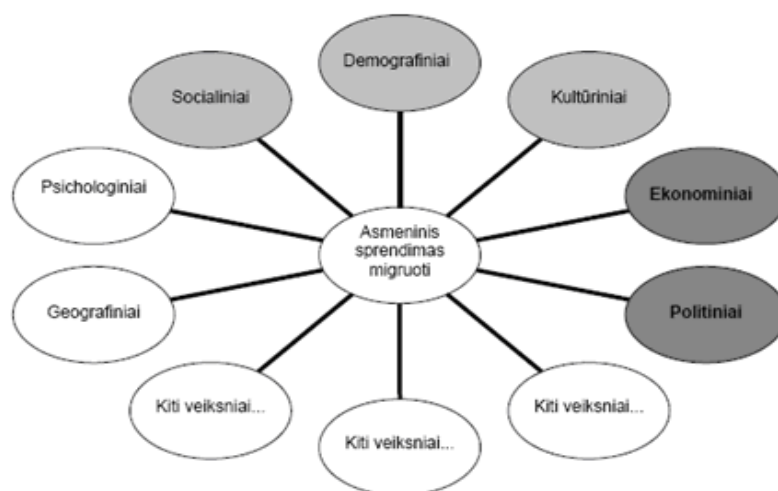
Migracijos sistemų teorija teigia, kad migracija – tai makro ir mikro struktūrų tarp dviejų teritorijų sąveikos rezultatas. Makro struktūromis laikomi – instituciniai veiksniai, mikro struktūros tai pačių migrantų įsitikinimai, praktikos ir tinklai. Šie du lygmenys jungiasi įvairiais tarpiniais mechanizmais. Ši šiuo metu populiari teorija pripažįsta, kad kartais sunku atskirti mikro ir makro lygmenis ir įvardyti jų sąveiką, ir kad dažnai sąveika persidengia. (LRI, 2006, p. 7). Jos trūkumas tas, kad pabrėždama siunčiančiųjų ir grįžtančiųjų ryšius, ji neatskleidžia migravimo ryšių bei apraiškų įvairovės. (Kuzmickaitė, 2004).

Migracijos tinklo teorija migracijos srautus aiškina kaip save generuojantį veiksnį – migrantai suteikia ne tik informacijos apie darbo rinkos situaciją, įsidarbinimo, atlyginimo, apgyvendinimo galimybes, pateikia savo patirtis, bet ir patys savanoriškai ar kaip komercinę paslaugą suteikia informaciją ar teikia kitas paslaugas. Augant migrantų skaičiui mažėja ir migracijos sąnaudos – randasi ir pinga legalūs ar nelegalūs migracijos keliai, komunikacija su išvykimo valstybe, pinigų persiuntimo procedūros ir kt.

Dviejų darbo rinkų teorija teigia, jog valstybėje egzistuoja dvi darbo rinkos: pirmoji – suteikianti aukštas pajamas, išsilavinusiems vietiniams gyventojams skirta darbų rinka, antroji – pavojingų, mažai apmokamų darbų, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai, rinka. Todėl tokias darbo vietas užima migrantai.

Pagal **pasaulio sistemų** teoriją – migraciją lemia darbo jėgos judėjimas iš periferijos į centrą. Periferija laikomi besivystantys, ne rinkos ekonomikos regionai, centras – kapitalistinės, poindustrinės valstybės. Centras ir periferija susiję kultūriniais, prekybos, kalbiniais ir kitais saitais. (LRI, 2006, p. 7). Teorijos trūkumas tas, kad nors ši plačiai apibūdina struktūrinės migravimo sąlygas, tačiau nepaiso socialinio migracijos reiškinių aspekto. (Kuzmickaitė, 2004).

Migracijos teorijos išskiria bendruosius reiškinių veiksnius: demografiniai, socialiniai - kultūriniai (migracijos „mada“, tradicijos, ne/tolerancija), politiniai (politinė santvarka, rinkimų rezultatai), ekonominiai (atlyginimų dydis, ekonomikos ne/augimas, nedarbas), psichologiniai (gebėjimas priimti asmeninius sprendimus), saugumo (dėl karinių ar kitų konfliktų, politinių ar kitų represijų), geografiniai (klimato sąlygos) ir kiti veiksniai (1 pav.).

1 pav. Sprendimą emigruoti lemiantys veiksniai

Analizuojant valstybės migracinę politiką, būtina atsižvelgti į tai, kad tik dalis veiksnių, darančių įtaką migraciniams sprendimams, yra valdžios kompetencijos ribose ar yra valdžios priemonėms paveikūs. (LRI, 2006). 1 -ame paveiksle tamsesni laukai iliustruoja didesnę valstybės politikos poveikumą. Kaip matome, didžiausią įtaką valstybė turi ekonominiam bei politiniam migracijos veiksniams.

Pasak migracijos veiksnius aiškinančių teorijų, „žmogus veikia, nes jaučia nepasitenkinimą (angl. *uneasiness*) dėl esamos padėties ir tiki galįs pagerinti padėtį darydamas įtaką įvykių eigai. Galutinis kiekvieno individo veikimo tikslas yra patenkinti savo asmeninius troškimus.“ (LRI, 2006, p. 7) Kitavertus, vienodas išorines sąlygas žmonės vertina skirtingai, todėl neįmanoma identifikuoti ir nustatyti baigtinio migracijos priežasčių sąrašo. Kaip ir neįmanoma nustatyti dėsningumo, kokioms išorinėms sąlygoms esant, žmonės būtinai priims sprendimą migruoti. Todėl bet kuris migracijos priežasčių išvardijimas palieka tik aplinkybių, galinčių paveikti žmogaus apsisprendimą, sąrašą.

Remiantis aptartomis migracijos priežasčių teorijomis, panagrinėkime pagrindinius tarptautinę migraciją lemiančius veiksnius. Pagal *Neoklasikinę* ekonomikos teoriją, migracijos procese svarbios dvi veiksnių grupės. Tai minėti „stūmimo“ veiksniai šalyje, iš kurios emigruojama, ir „traukos“ veiksniai šalyje, į kurią imigruojama (1 lent.).

1 lentelė. Stūmimo ir traukos veiksniai

Stūmimo veiksniai	Traukos veiksniai
Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis.	Aukštas ekonominis ir socialinis išsivystymo lygis.
Žemesnis nei kitų šalių bendras šalies gyvenimo lygis.	Aukštas šalies gyvenimo lygis.
Didelis nedarbas šalyje.	Didelis užimtumo lygis ir įsidarbinimo galimybės.
Žemas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje.	Aukštas darbo užmokesčio (pajamų) lygis šalyje.
Neefektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika.	Efektyvi valstybės ir vietinės valdžios verslo sąlygų, mokesčių politika.

Šaltinis: Kripaitis, Romikaitytė, 2005, p. 176.

Žvelgiant į šią lentelę, darosi aišku, kad norint, kad darbo jėga migruotų, reikia, kad veiktų abu šie veiksniai. Taigi bent vienam iš šių jų netekus galios, prarandamos paskatos migracijai ir ji mažėja.

Daugelio šaltinių teigimu, didžiausią įtaką darbo jėgos migracijai daro **ekonominiai** veiksniai. Ekonominiu požiūriu migracija yra atsakas į ekonomines galimybes gyventi geriau, kurios keičiasi priklausomai nuo darbo rinkos sąlygų (pvz., darbo užmokesčio skirtumų). Teoriškai asmuo emigruos, jei

nauda iš to viršys kaštus. Vienas iš pagrindinių ekonominių emigracijos veiksnių - *darbo rinkos galimybės*. „Dar 1962–1979 m. ekonometriniai testai parodė, kad į Vokietiją emigruojančių italų skaičius buvo tuo didesnis, kuo didesnis buvo nedarbo lygis Italijoje ir kuo daugiau laisvų darbo vietų buvo Vokietijoje.“ (Kripaitis, Romikaitytė, 2005, p.176). Remiantis dviejų darbo rinkų teorija, imigrantai paprastai užima tas darbo vietas, kurių nenori imtis vietiniai gyventojai.

Kitas ne mažiau svarbus ekonominis tarptautinės migracijos veiksnys – *darbo užmokesčio skirtumai*. „Prieš du dešimtmečius darbo užmokesčio skirtumai tarp šiaurinių (Prancūzijos, Vokietijos) ir pietinių (Ispanijos, Portugalijos, Graikijos) Europos šalių buvo 6:1, o tai lėmė didelius migrantų srautus iš pietinių į šiaurines šalis. Pastaruoju metu esant darbo užmokesčio skirtumams 3:1, migruojama gerokai mažiau, nors migravimo galimybės dabar palankesnės.“ (Kripaitis, Romikaitytė, 2005, p.177) Taigi kuo šie skirtumai didesni, tuo didesnė ir migracijos tikimybė.

Tie patys darbo rinkos sąlygų veiksniai turi poveikį ne tik emigracijai, bet ir **reemigracijai**. Jeigu šalyje, į kurią asmuo emigravo, situacija darbo rinkoje blogės (didės nedarbas, mažės darbo užmokestis), lyginant su gimtine, bus grįžtama. Taip pat darbo jėgos migracijai turi įtakos darbo užmokesčių skirtumai pačiose šalyse. Aukštos kvalifikacijos ir išsilavinimo asmenys bus linkę migruoti į šalis, kurioms būdingi dideli darbo užmokesčio skirtumai, nes kvalifikuotų specialistų darbo užmokestis tose šalyse didesnis. Tuo tarpu žemos kvalifikacijos ar nekvalifikuoti asmenys bus linkę migruoti į šalis, kuriose darbo užmokesčio skirtumai nedideli, nes šiose šalyse nekvalifikuoto darbo apmokėjimas didesnis. (Kripaitis, Romikaitytė, 2005). Paprastai darbo rinkos situacija yra geresnė didmiesčiuose nei periferijose, todėl remiantis pasaulio sistemų teorija, daugiausia emigruojama į metropolijas.

Ekonominiu požiūriu sprendimą emigruoti lemia ir *pramoninis šalių panašumas*. Asmuo geriau dirbs ir daugiau uždirbs dirbdamas toje pačioje, jau žinomoje srityje nei naujoje, todėl emigruojama į tuos regionus, kurių pramoninė situacija panaši į gimtinės. Taip pat dažniau emigruojama į aukštesnės kvalifikacijos sritis nei į žemesnės. (Kripaitis, Romikaitytė, 2005).

Emigraciją nemažiau skatina ir *priimančių valstybių šešėlinė ekonomika ir tolerancija nelegaliems migrantams*. Priimančios valstybės, vertindamos imigracijos naudą savo valstybių ekonomikai, dažnai toleruoja nelegalius imigrantus. „Ispanija, JAV vykdo nelegalų legalizacijos bangas.“ (LRI, 2005, p. 14).

Emigracijai įtakos turi ir *ES ir valstybių narių įdarbinimo agentūrų veikla ir darbuotojų mobilumo skatinimo programos*. Darbo jėgos trūkumo spragas kai kurios valstybės siekia užpildyti komercinių įdarbinimo agentūrų, neformalių įdarbinimo tinklų, valstybių vyriausybių ar ES darbuotojų mobilumo skatinimo programų pagalba (LRI, 2006).

Galiausiai darbuotojų emigraciją iš Lietuvos veikia patys *eurointegracijos procesai*. „Visa ES migracijos politika (laisvas darbo jėgos judėjimo principas, Europos Komisijos rekomendacijos migracijos

ir plėtros srityje, Hagos programa, 2006 -ųjų paskelbimas darbuotojų mobilumo metais ir kt.) skatina darbo jėgos mobilumą. Lisabonos strategija „tapti konkurencingiausia, žiniomis paremta ekonomika pasaulyje“ suponuoja migracijos tikslingumą pritraukiant specialistus iš trečiųjų šalių.“ (Strateginis studijų centras ir pilietinės visuomenės institutas (SSCPVI), 2007, p. 260)

Emigracijai įtakos turi ne tik ekonominiai, bet ir **socialiniai – kultūriniai, politiniai, demografiniai** bei kiti veiksniai (žr. 1 pav.). Vienas iš jų - *amžius* . „Daugiausia migruoja asmenys iki 25 metų, vyresni žmonės vis mažiau linkę emigruoti, o per 55 metų emigrantų skaičius vėl ima didėti, tai vadinamas pagyvenusių asmenų mobilumas.“ (Kripaitis, Romikaitytė, 2005, p. 177)

Kitas mobilumo veiksnys - *lytis*. „Jaunų moterų mobilumas nesiskiria nuo vyrų, bet paskui mažėja daug didesniu tempu.“ (Kripaitis, Romikaitytė, 2005, p.177) Kuo labiau *išsilavinę, kvalifikuoti* asmenys, tuo labiau linkę migruoti, nes dažnai gerai moka užsienio kalbas, aukštos kvalifikacijos darbo jėga labiau paklausi ir yra didesnių įsidarbinimo ir darbo užmokesčio didėjimo galimybių. Taip pat šie asmenys sugeba pasiekti ir surinkti reikiamą informaciją tiek apie ekonominę situaciją kitose šalyse, tiek ir apie situaciją ir darbo užmokestį tų šalių darbo rinkose.

Didelę įtaką darbo jėgos migracijai taip pat turi *teisiniai migracijos ribojimai ir šalių atstumas*. Kuo toliau migruojama, tuo didesnės transporto išlaidos, taip pat sunkiau surinkti informaciją apie sąlygas toje šalyje. Taip pat kuo didesnis atstumas, tuo didesnės kalbos, kultūros skirtybės, kurios taip pat nemažiau svarbios priimant sprendimą emigruoti. (Kripaitis, Romikaitytė, 2005).

Svarbią įtaką emigracijai turi *giminės ir draugai, šeimyninė padėtis ir šeimos dydis*. Kuo glaudesni ryšiai su giminaičiais, draugais, kuo didesnė šeima, tuo mažiau asmenys linkę emigruoti. Kitavertus, remiantis migracijos tinklo teorija, nemažą reikšmę įgyja *informuotumas* apie ekonominę, darbo rinkos situaciją kitose šalyse. Šiuo atveju užsienyje gyvenantys gimės ir draugai atlieka migraciją skatinančią funkciją.

Teritoriniam mobilumui taip pat svarbi *socialinė integracija*, t.y. migrantų ir jų šeimos narių lygiateisiškumo su vietos gyventojais garantijos socialinėje ir mokesčių srityje. Jeigu imigrantai susiduria su diskriminacija darbo rinkoje, tai taip pat mažina polinkį migruoti. Dažnai sprendimą emigruoti gali nulemti *politinė situacija*, verčianti asmenis ne savo noru palikti gimtąją šalį.

Ramutis Alfredas Grižas (2006), kaip vieną iš pagrindinių tiesioginių tarptautinės migracijos veiksnių, darančius įtaką jos intensyvumui, laiko *žmonių reprodukcijos skirtumus* t.y. gyventojų senėjimą vienoje šalyje ir jų santykinį jaunėjimą kitose. Taip pat autorius akcentuoja vis didėjančią *pragyvenimo lygio poliarizaciją, gyventojų perteklių atsilikusiuose pasaulio regionuose bei darbingo amžiaus žmonių užimtumo ir bedarbystės lygių skirtumus*.

Kalbant apie **emigraciją stabdančius veiksnius**, paminėtina, kad asmenys, turintys *dideles pajamas*, mažiau linkę emigruoti. Taip pat kuo labiau skiriasi šalių *kultūra, socialinė aplinka, kalba, religija*, tuo emigruoti norima mažiau. Daug kas priklauso ir nuo asmens *individualybės*. Kai kurie žmonės tiesiog bijo rizikuoti, todėl siekia nekeisti gyvenamosios ir darbo aplinkos ir nėra linkę migruoti. (Kripaitis, Romikaitytė, 2005).

Iš **reemigraciją** skatinančių veiksnių galima išskirti *geografinę šalies padėtį*. Į gimtinę dažniausiai grįžtama iš *toli esančių šalių*, kur, kaip minėta, egzistuoja dideli kultūros skirtumai. Be to, kaip minėta, apie tolimą tikslinę šalį informaciją surinkti sunkiau, dėl to dažniau padaromas klaidingas apsisprendimas emigruoti. (Kripaitis, Romikaitytė, 2005).

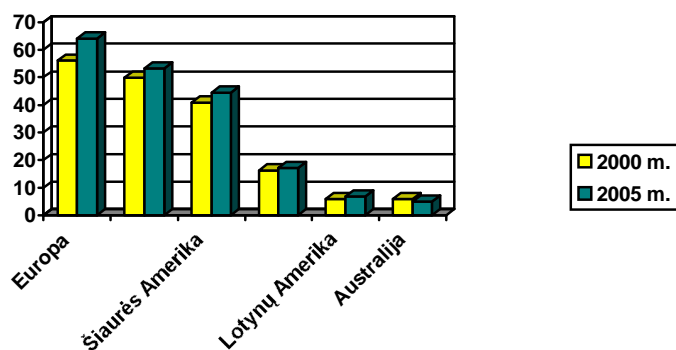
Taigi, nors migracijos veiksnių įvardijimas - sąlyginis dalykas, visgi matome, kad jų spektras ganėtinai platus. Kad geriau įsigilinti į šiuolaikinės migracijos reiškinio aktualijas, panagrinėkime globalius tarptautinio migracijos reiškinio bruožus bei apžvelkime jų kintamumą laike.

1.1.3 Šiuolaikinės migracijos tendencijos ir būdingi bruožai

Visų pirma apibrėžkime šiuolaikinės migracijos sąvoką. Anot R. A. Grižo (2006), šiuolaikinės migracijos epochos pradžia - Antrasis pasaulinis karas. Žlugus europietiškam ir TSRS komunizmui, į migracijos srautus įsitraukė daug naujų, iki tol uždarytų teritorijų. Reiškinio srautai, palyginti su tarpukariu, labai išsiplėtė. Dabartiniu metu beveik nėra tokios valstybės ar pasaulio dalies, kuri neimportuotų ar neeksportuotų darbo jėgos (Grižas, 2006).

Šiuolaikinės migracijos **mastai** itin dideli. 2005 m. tarptautinių migrantų buvo beveik 200 mln. Tai prilygo penktos pagal dydį šalies pasaulyje – Brazilijos populiacijai. Vienas iš trisdešimt penkių žmonių buvo tarptautinis migrantas.

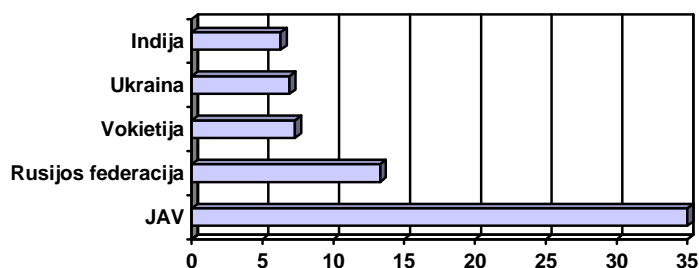
Paminėtinas ir itin spartus migracinių **srautų augimas**: 7-ajame dešimtmetyje jų buvo 82 mln., 2000 -aisiais - 175 mln., 2000 -aisiais, kaip jau minėta, migrantų skaičius siekė 200 mln. (emigrantas.com). 2-ame paveiksle matyti, kad gyventojų migracija tarp 2000 -ųjų ir 2005 m. augo visuose pasaulio kontinentuose. Tik Australijoje emigrantų skaičius nežymiai nukrito.

Šaltinis: sudaryta pagal emigrantas.com, infocentras.lt.

2 pav. Migrantų pasiskirstymas pasaulyje (mln)

Kalbant apie migrantus priimančias šalis, pagrindine **tikslo šalimi** 2000 - aisiais metais buvo JAV. (3 pav.) Čia susitelkė 20% visų pasaulio migrantų. Antra pagal populiarumą - Rusijos federacija (7,6% visų migrantų).

3 pav. Migrantų pasiskirstymas valstybėse 2000 m. (mln.)

Šaltinis: sudaryta pagal emigrantas.com.

Pabrėžtinai ir migracijos **tikslo šalių kintamumas**. Vis daugiau emigruojama į išsivysčiusias pasaulio valstybes. 1980–2000 m. migrantų, gyvenančių išsivysčiusiose pasaulio šalyse, skaičius išaugo nuo 48 mln. iki 110 mln. Šiandien jose gyvena apie 60 % visų pasaulio migrantų (emigrantas.com).

Plečiasi ir migrantus **importuojančių šalių spektras**. 7-ajame dešimtmetyje buvo 48 tikslo šalys, šiandien jų skaičius išaugo iki 70. Daugiausia emigruoja kinai, indai bei filipiniečiai. (emigrantas.com)

Apžvelkime pagrindinius tarptautinės migracijos padarinius. Vienas iš migracijos **teigiamų** aspektų - ekonominė nauda priimančioms šalims. 2000 - aisiais apie 86 mln. pasaulio migrantų buvo ekonomiškai aktyvūs. Migracija turi teigiama įtaką ir demografiniams priimančių šalių rodikliams. Minėtais metais tarptautinė migracija sudarė 89% gyventojų skaičiaus augimo Europoje. Jei nebūtų imigracijos, Europos gyventojų skaičius būtų sumažėjęs 4,4 mln. (emigrantas.com).

Ekonominė nauda emigrantus eksportuojančioms šalims - į namus siunčiami pinigai. Formalių finansinių perlaidų 2004 m. vertė sudarė 150 mlrd. JAV dolerių.(emigrantas.com). 2006 metais jų kiekis viršijo 276 mlrd. JAV dolerių (infocentras.lt). Manoma, kad dar 300 mlrd. JAV dolerių yra persiunčiama neoficialiai (emigrantas.com).

Žvelgiant į **neigiamas** šiuolaikinės migracijos puses, pastebėtina, kad milžiniškus mastus įgavo **nelegali** migracija. Ji daugiausia yra susijusi su pigia ir absoliučiai beteise darbo jėga, kurios žymią dalį sudaro moterys. Manoma, kad kasmet nelegaliai valstybių sienas kerta apie 2,5 – 4 mln. migrantų. Mažiausiai 5 mln. iš 56,1 mln. migrantų Europoje 2000 m. turėjo nelegalų statusą. Kasmet 600 – 800 tūkst. žmonių tampa prekybos žmonėmis aukomis (emigrantas.lt). „Šie procesai yra valdomi gerai organizuotų kriminalinių grupuočių, kurios migracijos sferą paverčia pelningu verslu, duodančiu kasmetinį 5-7 mlrd. dol. pelną.” (Grižas, 2006, p. 73).

Migracijos procesai taip pat turi neigiamą įtaką šalių **tautų genofondui**. „Vakarų valstybės dėl jose susikūrusių didelių ne europiečių bendruomenių tapo daugiaetniškos. Japonijoje atsirado didelės užsieniečių bendruomenės.” 2005 m. imigrantų agresijos pasireiškimas Prancūzijoje, kuris sukėlė dideles smurto bangas visoje šalies teritorijoje, byloja apie neigiamą tautybių difuzijos įtaką imigrantus priimančių šalių stabilumui (Grižas, 2006 p.73).

Nuolatinė migracija sąlygojo **darbo rinkos sektorių** pramoninėse valstybėse **susiformavimą**. „Tai pirmiausia neprestižinės darbo vietos, nereikalaujančios aukštos profesinės kvalifikacijos, su žemu darbo užmokesčiu bei sunkiomis darbo sąlygomis. Tai labiausiai diskriminuojami, neformalūs arba šešėliniai užimtumo segmentai. Migrantai vyrai yra panaudojami statybose arba labai sunkiuose darbuose pramonėje. Migrantės moterys dirba pramogų versle, paslaugų teikimo sferoje, tarnaitėmis namų ūkiuose ir kt.” (Grižas, 2006, p.74)

Šiuolaikinė migracija dažnai siejama su kvalifikuotos **darbo jėgos nutekėjimo** problema. Tai puikiai iliustruoja faktas, kad „apie 30 tūkst. afrikiečių, turinčių mokslo daktaro laipsnį, gyvena už Afrikos ribų, tuo tarpu, kai šio kontinento šalyse 100 tūkst. žmonių vidutiniškai tenka vienas mokslininkas ir inžinierius.”(Grižas, 2006, p.74).

Apibendrinant visų pirma dera pastebėti, kad migracija – kompleksiškas, šiuolaikinėje visuomenėje ne vieną prasmę įgyjantis bei itin aktualus modernaus gyvenimo reiškinys. Dar platesnė jo formų, bei lemiančių veiksnių įvairovė.

Asmens sprendimas migruoti ar nemigruoti yra sąmoningas tikslingas pasirinkimas, kurio tikslas yra keisti mažiau patenkinamą būklę geresne. Kitavertus, migracijos priežastys, motyvai, jų tarpusavio ryšys bei sąlyginė kiekvieno motyvo vertė yra individuali. Nors vien bendrųjų rodiklių analizė negali atskleisti, kodėl asmenys priima sprendimus migruoti, tačiau viešosios politikos atžvilgiu būtina nagrinėti

tas sritis, kurios labiausiai veikia individo galimybės siekti geriausio savo skirtingų ir individualių poreikių patenkinimo.

Kaip paaiškėjo, šiuolaikinė migracija taip pat ir nuolat besikeičiantis reiškinys. Laikui bėgant didėja jos mastai, keičiasi tikslo šalys, plečiasi jų spektras. Reiškinys kasmet įgauna vis didesnę pagreitį.

Apžvelgus tarptautinio migracijos reiškinio padarinius, paaiškėjo, kad tiek migraciją eksportuojančios, tiek migrantus priimančios šalys patiria nevienareikšmių šio proceso pasekmių.

Kaip matome – migracija sudėtingas bei itin kruopščios analizės reikalaujantis reiškinys. Tad nagrinėjant migracinius procesus konkrečios valstybės mastu, būtinas itin platus kontekstas, nuodugni bei įvairiapusė gausaus duomenų spektro analizė bei išvalgi interpretacija.

Kitame skyrelyje, atsižvelgdami į akcentuotus migracinių procesų aspektus, panagrinėsime emigracijos reiškinio situaciją Lietuvoje.

1.2 Emigracijos iš Lietuvos situacijos analizė

1.2.1 Emigracijos istorijos apžvalga

Pasak Daivos Kuzmickaitės (2007), „migrantus siunčiančios šalies istorija yra reikšmingas informuojantis kontekstas, migracijos procesą atskleidžianti scena.“ (p. 24). Taigi prieš pradant nagrinėti emigracinę situaciją Lietuvoje, apžvelkime jos istoriją.

Lietuvoje emigraciniai procesai pastebimi jau 19 a. pradžioje. Po 1831 ir 1863 metų sukilimų prasidėjusi arši carinės Rusijos rusifikavimo politika buvo svarbus pirmosios lietuvių emigracijos veiksnys. „Paskutiniame XIX a. dešimtmetyje ir XX a. pradžioje iš Lietuvos emigravo 635 tūkst. žmonių.“ (Kuzmickaitė, 2004, p.27). „Antrojo pasaulinio karo išvakarėse, kai šalį okupavo Raudonoji armija, į Jungtines Valstijas emigravo 30 tūkst. lietuvių.“ (Kuzmickaitė, 2004, p. 29). 1944 m. prasidėjus naujai šalies okupacijai, migracija į vakarus buvo laikinai pristabdyta. Iškart po nepriklausomybės atgavimo 1990 kovo 11 d., Lietuvoje ėmė ryškėti naujos šiuolaikinės migracijos tendencijos. „Įvairiais vertinimais 1990–2003 m. iš šalies išvyko apie 303 tūkst. piliečių.“ (Pilietinės visuomenės institutas (PVI), 2005, p.11). 2004 m. gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į Europos sąjungą (ES), emigracija dar labiau suintensyvėjo. Laisvas asmenų judėjimas, nors ir suvaržytas pereinamųjų periodų, suteikė laisvę pasirinkti gyvenimo ir darbo vietą ne tik gimtoje valstybėje, bet ir beveik visoje Europos Sąjungoje. Tokiomis galimybėmis pasinaudojo nemaža dalis Lietuvos gyventojų. Panagrinėkime šiuolaikinę emigracinę situaciją Lietuvoje išsamiau.

1.2.2 Žinių apie emigraciją ribotumas

Migracijos situacija Lietuvoje šiandien yra vertinama pasitelkiant įvairius informacijos gavimo šaltinius. Tačiau, nepaisant problemos aktualumo ir svarbos, šiuo metu žinios apie gyventojų emigracijos iš Lietuvos mastą ir pobūdį (emigrantų charakteristikas, emigracijos priežastis, tendencijas ir t.t.) yra gana ribotos. Tai lemia kelios priežastys. Apžvelkime jas.

Pirma, nors tyrimų Lietuvos gyventojų emigracijos tema pastaraisiais metais pamažu daugėja, tačiau jie dažnai dubliuoja, o ne papildo vienas kitą, yra gana fragmentiški ir neapima viso kompleksinio emigracijos reiškinių, nėra koordinacijos, sistemos. Daugelyje tyrimų analizuojama tik aukštos kvalifikacijos darbuotojų emigracijos problema arba dėmesys sutelkiamas vos į kelis ekonominės veiklos sektorius. Kiti tyrimai yra orientuoti tik į tam tikrų emigracijos aspektų, pavyzdžiui, ekonominės emigracijos ar santykių su išeivija, analizę. Tiesa, visą platų emigracijos lemiamų problemų ir sudaromų galimybių spektrą bandyta apžvelgti lietuvių emigraciją aptariant specialiai šiai temai skirtuose renginiuose ir juose skaitytų pranešimų pagrindu parengtuose leidiniuose. Tačiau tai daugiausia buvo ankstesnių tyrimų metu surinktų žinių apibendrinimas.

Antra, daugumoje atliktų tyrimų vadovaujamosi panašia emigracijos aiškinimo logika: išvykimo priežastys yra kompleksinės, tačiau vyrauja su profesine veikla susiję ekonominiai motyvai, pirmiausia mažas darbo užmokestis. Toks emigracijos aiškinimas nėra pakankamas. Jei darbo užmokestis būtų pagrindinė emigraciją skatinanti problema, tereiktų palaukti keletą dešimtmečių, kol darbo užmokesčio lygis Lietuvoje pakils ir atitiks Vakarų Europos lygį. Taigi atliktų tyrimų išvados nepalieka daug vietos viešajai intervencijai, nes valstybės gebėjimas paveikti darbo užmokesčio lygį yra ribotas. (Martinaitis, Žvalionytė, 2007, p. 113).

Trečia, reiškiniai apibūdinti neretai naudojamos viešosios nuomonės apklausos apie emigracijos nuostatas, tačiau nuostatos nelygios emigracijai. Viena iš aktyviausių emigracijos situacijos vertintojų - žiniasklaida, tačiau čia daugiausia aprašomi pavieniai, dažnai netipiniai migracijos atvejai, beveik nėra analitinių straipsnių.

Ketvirtoji ir bene svarbiausia priežastis susijusi su Statistikos departamento problemomis, kurios neleidžia turimų duomenų laikyti tikslu emigracijos mastą paveikslu. Šiandieninė Lietuvos statistika fiksuoja tik dalį ir tik legaliai deklaruojamą migraciją. Pavyzdžiui, žmonės, pragyvenę užsienyje kad ir daugelį metų, tačiau oficialiai apie tai nepranešę, statistikoje neatsispindi. Apie netikslius Lietuvos statistinius duomenis byloja ir užsienyje registruojama statistika. Pavyzdžiui, „2004 - 2006 m. iš Lietuvos į Jungtinę karalystę, mūsų duomenimis emigravo 11 tūkst. piliečių, o Jungtinė Karalystė per 2004.05 - 2005.04 užsiregistravo 26,1 tūkst. mūsų tautiečių.“ (Sipavičienė, 2007).

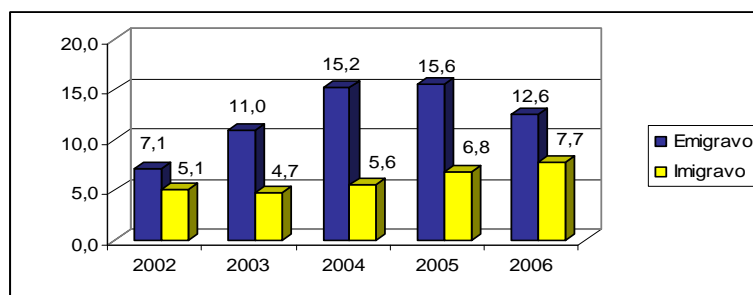
Kaip matome, analitiniai tyrimai emigracijos srityje šiandien ypatingai reikalingi. Taigi, remdamiesi turimais duomenimis, paanalizuokime reiškinio mastus, kryptis, išvykimo motyvą skatinančius veiksniai bei ateities perspektyvas.

1.2.3 Emigracijos mastai ir pagrindinės kryptys

Kad įsigilinti į Lietuvos emigracinę situaciją, pradžioje tikslinga apžvelgti reiškinio **mastus**. Gyventojų emigracija rimta Lietuvos problema ar net didžiausia nekarine grėsme laikoma pirmiausia dėl išskirtinai didelių jos mastų. Panagrinėkime jų kintamumą laike.

Kaip jau minėta (žr. 1.2.1 skyrelį), nuo 1990 iki 2003 m. iš Lietuvos išvyko apie 303 tūkst. gyventojų. 2004 m. Lietuvai įtojus į Europos Sąjungą, išvyko – 15 165 gyv. t. y. apie 4000 daugiau negu ankstesniais metais (4 pav.). 2005 m. legalių emigrantų skaičius ypatingai suaktyvėjo - išvyko 15,6 tūkst., 2006 m. jų priskaičiuota kiek mažiau – 12,6 tūkst. Taigi, kalbant apie migracijos dinamiką, galima teigti, kad masinė emigracija Lietuvoje paspartėjo 2004 m., o piką pasiekė 2005 m. Vėliau pastebimas migracijos tempų lėtėjimas (žr. 4 pav.). Nuo 1990 m., įvertinus deklaruotus ir nedeklaruotus išvykimus, šalį paliko apie 447 tūkst. gyventojų (Statistikos departamentas (SD), 2007, p.7).

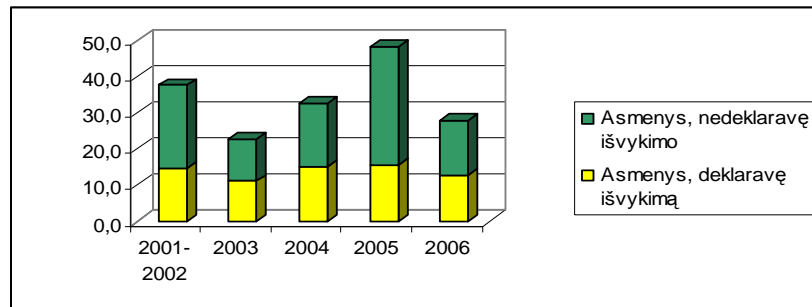
„Skaičiuojant atvykimo - išvykimo saldo, nuo 1990 iki 2006 m. iš Lietuvos išvyko 236,5 tūkst. žmonių daugiau negu atvyko.“ (PVI, 2005, 11). Šią netolygią imigracijos ir emigracijos proporciją atspindi ir 4 paveikslas.

4 pav. Tarptautinė migracija (tūkst.)

Šaltinis: Ekonominės konsultacijos ir tyrimų grupė (EKT), 2007, p. 11

Kalbant apie **deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos santykį**, Statistikos departamento tyrimų duomenimis 1990 – 2000 m. nedeklaruoti emigrantai sudarė daugiau nei 60 % išvykėlių (Sipavičienė, 2006, p.15), panaši situacija išlieka ir 2001 – 2006 m. (5 pav.). Didžiausias deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos santykis pastebimas 2005 m. (žr. 5 pav.).

5 pav. Deklaruota ir nedeklaruota emigracija (tūkst.)

Šaltinis: EKT, 2007, p.12

2006 - 2007 m. taip pat tik kas antras/trečias asmuo deklaruoja savo išvykimą iš Lietuvos (EKT, 2007). Tai, kad tik nedidelė dalis emigrantų deklaruoja savo išvykimą, prisideda prie aptarto žinių apie emigraciją ribotumo.

Panagrinėkime **lietuvių emigraciją tarptautiniame kontekste**. Dabar Lietuvoje vykstantys migracijos procesai lyginami su kitomis Europos šalimis, kur taip pat gana ryškios gyventojų ir darbo jėgos emigracinės nuostatos, tačiau emigracija būdinga ne visoms ES valstybėms. Štai „2003 metais tik keturios ES narės (Estija, Latvija, Lenkija, Lietuva) turėjo neigiamą migracijos saldo.“ (SSCPVI, 2007, p. 260). 2007 m. atlikto tyrimo, kurio metu buvo remiamasi 15 ES šalių statistikos ir apklausų duomenimis, rezultatai rodo, kad Lietuva užima antrą vietą pagal emigravusių gyventojų skaičių tarp visų naujų ES narių (44,5 tūkst. emigrantų) (2 lent.).

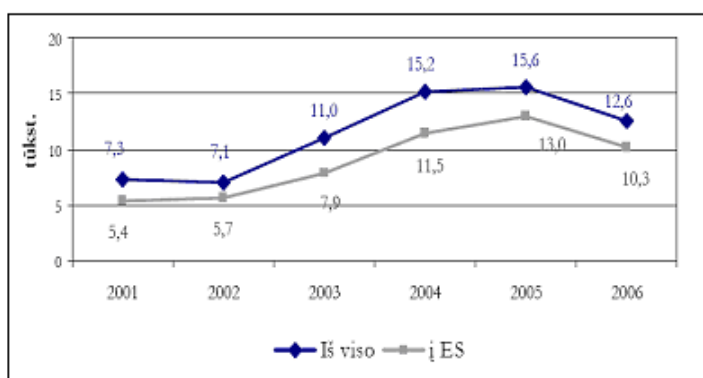
2 lentelė. ES migracijos mastai 2004- 2007m. II ketvirtis, tūkst. gyventojų

	Danija	Airija	Švedija	Jungtinė Karalystė	Austrija	Vokietija	Italija	Emigrantų skaičius	Procentinis šalies gyventojų skaičius	Procentinis darbingo amžiaus gyventojų skaičius
Čekija	0,2	2,5	0,1	13,5	0,3	6,1	2,2	24,8	0,24	0,34
Estija	0,2	1,1	-0,1	3,0	0,0	0,8	0,3	5,2	0,39	0,57
Vengrija	0,3	1,9	-0,3	8,0	0,3	6,0	2,2	18,4	0,18	0,27
Latvija	0,3	4,8	0,3	15,7	0,0	1,4	0,5	23,1	1,01	1,46
Lietuva	1,0	9,6	1,3	29,7	0,1	2,0	0,8	44,5	1,30	1,91
Lenkija	3,2	37,9	6,3	167,5	6,0	62,0	30,9	313,8	0,82	1,19
Slovakija	0,1	5,1	0,2	27,3	1,6	3,2	1,2	38,8	0,72	1,00
Slovėnija	0,0	0,0	0,1	0,3	1,1	1,2	0,4	3,1	0,16	0,22

Šaltinis: EKT, 2007, p. 35.

Absoliučiais skaičiais pagal emigracijos mastą tūkstančiui gyventojų „pirmauja“ Lenkija, bet Lietuva beveik 2 kartus lenkia kaimynę Latviją ir net 8,5 karto Estiją. (žr. 2 lent.). „Vertinant emigracijos mastus, tiek pagal šalies gyventojų skaičių, tiek pagal šalies darbingo amžiaus gyventojų skaičių, Lietuva užima pirmąją vietą tarp visų ES šalių.“ (KT, 2007, p.35).

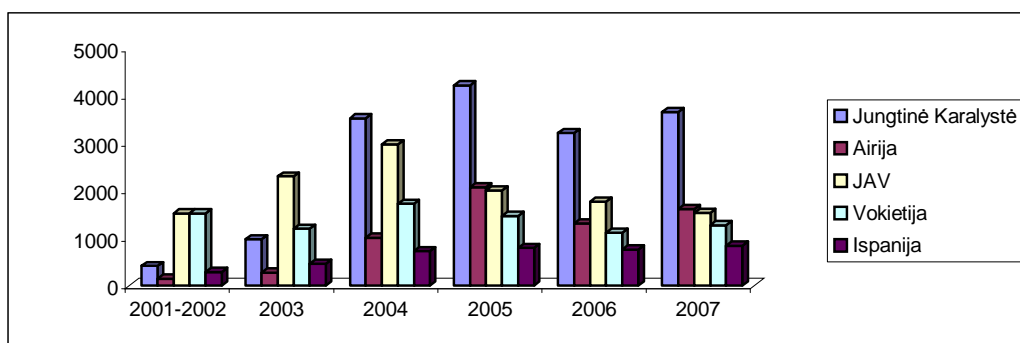
Analizuojant pagrindines **emigrantų kryptis**, pastebėtina, kad „praėjusį dešimtmetį dominavusi emigracija į buvusias sovietines respublikas, daugiausia į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą“ (SSCPVI, 2007, p. 259), pastaraisiais metais, o ypač Lietuvai įstojus į ES, pakrypo į ES šalis (6 pav.).

6 pav. Emigrantų tikslo šalys, deklaruotos pagal būsimą gyvenamąją vietą (tūkst.)

Šaltinis: EKT, 2007, p.12

Nors 2001 m. daugiausia buvo planuojama vykti į JAV ir Vokietiją, tačiau prieš pat ES išsiplėtimą įvestos darbo jėgos imigracijos kvotos pakreipė emigracijos srautus kitomis linkmėmis (PVI, 2005, p.12). Nuo 2004 m. pagrindine emigrantų tikslo šalimi tapo Jungtinė Karalystė (7 pav.).

Šaltinis: parengta pagal stat.lt

7 pav. Emigrantai, deklaravę išvykimą pagal būsimą gyvenamąją vietą (šalį)

Žvelgiant į 2-os lentelės duomenis, natūraliai kyla klausimas kodėl migrantai iš naujų ES šalių pasirinko būtent Airiją ir Jungtinę Karalystę (JK), o ne Skandinavijos šalis, kurios taip pat atvėrė savo darbo rinkas. Ekonominės sąlygos iš dalies paaiškina Airijos ir JK populiarumą, tačiau mažai tikėtina, kad tai vienintelis migraciją lemiantis veiksnys. Šiuos veiksnius panagrinėsime šiek tiek vėliau.

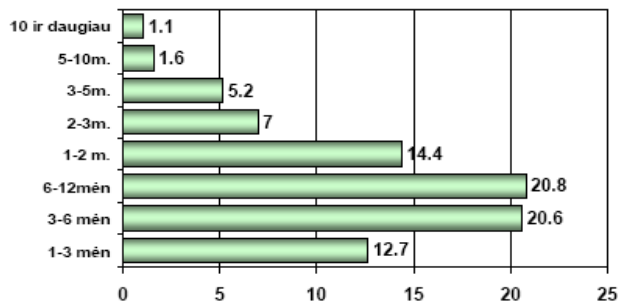
1.2.4 Emigracijos struktūra, tendencijos ir prognozės

Žinios apie emigruojančiuosius svarbios tuo, kad leidžia įvertinti ne tik kiekybinius, bet ir kokybinius emigracijos poveikio aspektus. 2006 m. penktadalį emigrantų sudarė 25–29 metų amžiaus gyventojai, 20–24 metų amžiaus gyventojai sudarė 15 % ir 30–34 metų amžiaus – 12 %. 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai 2006 m. tesudarė 4 % visų emigrantų. Taigi galima daryti išvadą, kad *emigruoja daugiausia jauni (iki 34 m.) žmonės*. Žvelgiant į emigrantų lytį, galima teigti, kad emigruoja tiek vyrai, tiek moterys (2006 m. vyrai sudarė 53 %, moterys – 47 %). Beveik pusė vyresnių nei 18 metų amžiaus emigrantų moterų (44 %) ir vyrų (42 %) buvo susituokę. Taip pat maždaug pusė emigrantų turėjo vaikų, bet tik kas antras iš jų išvyko kartu su jais (Ambrozaitienė, 2007).

Iš to, kad 2006 m. kas penktas emigravęs buvo baigęs aukštąją ar aukštesniąją mokyklą, o 2003 m. tik kas septintas, galima daryti išvadą, kad *didėja išsilavinusių emigrantų dalis* (Ambrozaitienė, 2007).

2006 m. 60% darbingo amžiaus emigrantų prieš išvykdami nedirbo. Kas šeštas emigrantas buvo specialistas (mokytojas, dėstytojas, gydytojas ir pan.) ar aptarnavimo sferos ir prekybos darbuotojas (pardavėja, kasininkė ir pan.). Kas aštuntas emigrantas buvo nekvalifikuotas arba neaukštos kvalifikacijos (statybos ar pramonės įmonių) darbininkas. (Ambrozaitienė, 2007). Taigi matome, kad *labiausiai emigruoti linkę bedarbiai. Nors emigruoja tiek nekvalifikuoti darbininkai tiek specialistai, pastarųjų emigracija ryškesnė*.

Nagrinėjant emigracijos **tendencijas**, paminėtina, kad *keičiasi emigrantų buvimo užsienyje laikas bei tikslai*. Praėjusio dešimtmečio pradžioje, dominavo trumpalaikės grįžtamosios (90% visų kelionių sudarė išvykos iki 1 mėnesio), vadinamosios žvalgybinės, kelionės į užsienį komercijos, verslo ar mokslinių ir kultūrinių mainų tikslais. (SSCPVI, 2007). Štai 2004 m. didžiausią emigravimų dalį sudaro 3-12 mėn. išvykimai (8 pav.). *Taigi trumpalaikius išvykimus keičia ilgalaikė emigracija*.

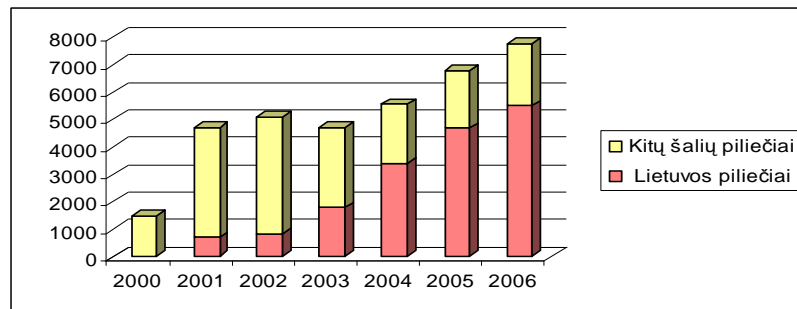

8 pav. Išvykstančių iš Lietuvos ilgalaikės ir trumpalaikės tendencijos 2004 m.

Šaltinis: Gliosaitė, 2004, p. 8.

2006 m. daugiau nei pusė (63 %) išvykusiųjų turėjo tikslą dirbti kitoje šalyje. 2007 metais tokių asmenų buvo 82%. Taip pat daugėja išvykstančiųjų dėl šeiminių aplinkybių, t.y. išvykstama pas anksčiau emigravusius šeimos narius ar sudarius santuoką su užsieniečiais. 2006 m. dėl šios priežasties emigravo kas septintas (2003 m. – kas devintas) asmuo. Didėja išvykstančiųjų mokytis dalis: 2003 m. – 4 %, 2006 m. – 14% (Ambrozaitienė, 2007). Taigi nors pagrindiniu emigrantų tikslu išlieka darbas, tačiau vis dažniau emigruojama ir dėl šeimyninių priežasčių ar mokymosi tikslais. Taigi *emigracijos priežasčių gausėja*.

Pastaruoju metu vis dažniau kalbama apie *grįžtamąją emigraciją*. Apie didėjantį lietuvių imigrantų skaičių byloja ir oficiali statistika (9 pav.).

Šaltinis: parengta pagal Sipavičienė, 2007

9 pav. Imigracija Lietuvoje

2006 m. ryškia daugumą t.y. 71 % (5,5 tūkst.) imigrantų sudarė į tėvynę gyventi grįžtantys Lietuvos Respublikos piliečiai. Lyginant su 2003 m. (38%), lietuvių imigrantų skaičius šoktelėjo beveik dvigubai (žr. 9 pav.). Taigi, galima teigti, kad *vis daugiau emigrantų grįžta į Lietuvą*.

Nors statistikos departamento duomenys byloja apie emigracijos tempų mažėjimą (2005 m. emigravo 48 tūkst., 2006 m. - 27,8 tūkst. (Ambrozaitienė, 2007), 2007 m. - 26,5 tūkst. žmonių (Lukaitytė, 2008), tačiau įvairūs tyrimai rodo, kad *emigracinis potencialas vis dar labai didelis*: „16,2% Lietuvos gyventojų ketina artimiausiu metu išvykti gyventi arba dirbti į užsienį, tarp jų ypač daug moksleivių ir studentų – du iš trijų ketina iš Lietuvos išvykti.“ (SSCPVI, 2007, p. 263).

Kalbant apie **ateities perspektyvas**, statistikos departamento paskelbtos Lietuvos gyventojų skaičiaus kaitos prognozės teigia, kad „iki 2010 m. iš Lietuvos kasmet emigruos apie 15 tūkst. žmonių, po to emigruojančiųjų skaičius mažės, tačiau iki 2030 m. kasmet maždaug 2–3 tūkst. žmonių išvyks daugiau negu atvyks.“ (PVI, 2005, p. 263). Taigi *emigracijos iš Lietuvos mastai ilgainiui turėtų mažėti ir normalizuotis*. Stabilizacijos priežastys: migracija daug kainuoja patiems migrantams dėl gana griežtai reguliuojamos darbo rinkos ir darbo santykių. Taip pat šalys konverguoja ir pajamų bei užimtumo skirtumai nustoja būti svarbiu emigracijos motyvu (Gliosaitė, 2004). Kitavertus dabar situacija vėl kiek keičiasi, nes anot A. Sipavičienės, „kaip tik ekonominis nuosmukis, taip ir padidėja noras išvažiuoti.“ (Lukaitytė, 2008).

1.2.5 Emigracijos veiksnių analizė

Kaip jau minėta, emigracija moderniajame pasaulyje yra normalus reiškinys (žr. 1.1.1). Pasak L. Donskio (2006), „nenormalūs gali būti tik jos tempai ir mastai“. Remiantis išanalizuotais duomenimis, galime teigti, jog emigraciniai mastai Lietuvoje neatrodo normalūs, todėl būtina gerai išnagrinėti išvykimą iš šalies skatinančius veiksnius. Taigi remdamiesi 1.1.2 skyrelyje aptartu gausiu tarptautinę migraciją lemiančių veiksnių spektru, paanalizuokime lietuvių sprendimą emigruoti lemiančias priežastis.

❖ Ekonominiai veiksniai

Viena pagrindinių emigracijos priežasčių nurodoma teoretikų ir įvardijama pačių migrantų yra potencialių asmeninių pajamų padidėjimas. „Bendrovės RAIT atliktos apklausos duomenimis, svarbiausia emigracijos priežastis yra nedidelis darbo užmokestis – taip mano 90 % Lietuvos gyventojų.“ (Laisvos rinkos institutas (LRI), 2006, p.11). Ekonominės motyvacijos svarba užfiksuota ir įvairuose emigracijos tyrimuose.

Bendrus gyvenimo lygio skirtumus tarp Lietuvos ir priimančių ES valstybių bei lemiančius lietuvių emigraciją, geriausiai iliustruoja gyventojui sukuriama BVP rodiklis. „Vienam Lietuvos gyventojui per

2004 m. tenkanti BVP dalis, įvertinus perkamosios galios skirtumus, sudarė 47,8 % BVP dalies tenkančios statistiniam ES gyventojui.“(LRI, 2006, p.11).

Įspūdingai skiriasi absoliučiais dydžiais lyginami **atlyginimai** Lietuvoje ir kitose ES valstybėse (3 lent. 1 priedas). Minimali alga Lietuvoje 2004 metais sudarė 500 Lt. Ją, remiantis įvairiais šaltiniais, gavo apie 20% dirbančiųjų. 3-oje lentelėje taip pat matome, kad Lietuvos vidutinis atlyginimas šaliai įstojus į Europos sąjungą, buvo devynis kartus mažesnis nei Didžiojoje Britanijoje, daugiau nei šešis kartus mažesnis nei Airijos, bei daugiau nei tris kartus mažesnis nei Ispanijoje. Tad nenuostabu, kad atsivėrus sienoms, šios Europos valstybės tapo pagrindiniu Lietuvos emigrantų traukos centru.

Panaši situacija išliko ir 2005 m., kada pastebimi ypatingai dideli emigracijos mastai. „Vyriausybės nustatyta minimali alga Lietuvoje (145 eurų) buvo dešimt kartų mažesnė nei Liuksemburge (1 467 eurų) ir apie aštuonis kartus mažesnė nei Airijoje (1 183 eurų), Didžiojoje Britanijoje (1 197 eurų), Belgijoje (1 210 eurų) ar Prancūzijoje (1 197 eurų).“ (LRI, 2006, p.11).

Ne ką geresnė situaciją ir 2007 m. Europos darbdavių federacijos (Fedee) atlikto tyrimo duomenimis, mažiau nei lietuviai Europos Sąjungoje uždirbo tik rumunai ir bulgarai. Lietuva iš 48 Europos valstybių užėmė tik 39 vietą. Daugiau už mus vidutiniškai uždirbo visi ES priklausantys kaimynai – latviai (37 vieta), lenkai (34 vieta) ir estai (35 vieta) (balsas.lt).

Nerealų tikėtis, kad artimiausioje ateityje šio itin emigraciją skaitinančio veiksnio įtaka smarkiai sumažėtų. Juo labiau, kad užsienyje gyvenančių lietuvių internetinės apklausos rezultatai rodo, kad „tik apie 10% emigrantų pinigai arba atlyginimo dydis neturi įtakos apsispręsti dėl migracijos.“ (SSCPVI, 2007, p. 260).

Kaip matome, darbo užmokestis – viena svarbiausių emigraciją lemiančių veiksnių. Kitavertus, emigracijos, kaip mažo darbo užmokesčio padarinio aiškinimas yra patrauklus, tačiau ne būtinais pagrindinis argumentas. Patrauklumą lemia tai, kad šis argumentas yra empyriškai pagrįstas apklausų metu. Be to jis paprastas ir egantiškas, taigi jį gana lengva taikyti, nagrinėjant įvairius emigruojančiųjų segmentus. (Martinaitis, Žvalionytė, 2007). Tačiau „darbo užmokesčio lygis turėtų būti laikomas išiterpiančiu, o ne nepriklausomu kintamuoju. Kitaip tariant, reikėtų ieškoti gilesnių priežasčių, parodančių, kodėl darbo rinkoje susidarė toks darbo jėgos pasiūlos ir paklausos balansas“ (Martinaitis, Žvalionytė, 2007, p. 119). Sparčiai didėjanti aukštos kvalifikacijos specialistų pasiūla ir gerokai lėčiau - jų paklausa Lietuvos darbo rinkoje sudaro disbalansą. Įgytą kvalifikaciją atitinkančių darbo vietų stoka skatina kvalifikuotus specialistus emigruoti arba darbo rinkoje išstumti žemesnės kvalifikacijos asmenis, tai lemia pastarųjų nedarbą ir sukels jiems paskatas emigruoti (Martinaitis, Žvalionytė, 2007). Paanalizuokime situacijos darbo rinkoje poveikį emigracijai nuodugniau.

„Bendrovės RAIT duomenimis, didelis **nedarbas** Lietuvoje, gyventojų nuomone, yra antra pagal svarbą priežastis, kuri skatina emigruoti. Registruotas nedarbas Lietuvoje iki 2000 m. buvo vienas iš aukščiausių ES. 2000 metais Darbo biržos duomenimis buvo 204,9 tūkst. biržoje registruotų bedarbių, o tai sudarė 10,2 % visos darbo jėgos.“. 2003 m. nedarbo lygis vis dar kilo ir buvo pasiekęs 13 % ribą. Gyventojams masiškai pradėjus emigruoti, bedarbių šalyje sumažėjo (2004m. – 11,4%, 2006m. - 4,1%), tačiau struktūrinio nedarbo problema neišnyko (LRI, 2006, p. 12).

Didelis nekvalifikuotų ar menkai kvalifikuotų bedarbių skaičius ir kvalifikuotų specialistų trūkumas yra svarbiausia struktūrinio nedarbo problema. „Personalo specialistų teigimu, tinkamų darbininkų stygius 2005 m. pabaigoje ypač buvo jaučiamas pramonėje, viešajame valdyme, gynyboje, socialiniame draudime ir prekyboje.“ (LRI, 2006, p. 12). 2008 m. padėtis mažai pasikeitė: 77 % laisvų darbo vietų skirta darbuotojams, turintiems profesinį pasirengimą, ir tik 10 % visiškai nekvalifikuotiems. Dėl kvalifikuotų specialistų trūkumo, darbo biržos duomenimis š. m. vasario 1 d. įregistruota beveik 13 tūkstančių bedarbių. (ldb.lt, 2008). Taigi struktūrinio nedarbo problema – akivaizdi.

Kita vertus, „globalizacijos reiškinių fone iškyla ir „fatališkoji“ emigracijos pusė – ieškodami lietuvių ekonominės emigracijos priežasčių, nerasime jų tik Lietuvoje“ (PVI, 2005, p.15). Darbo jėgos emigraciją iš Lietuvos taip pat veikia ir tokie jau aptarti traukos veiksniai kaip darbo jėgos paklausa išsivysčiusiose šalyse, priimančių valstybių šešėlinė ekonomika ir tolerancija nelegaliems migrantams, ES ir valstybių narių įdarbinimo agentūrų veikla ir darbuotojų mobilumo skatinimo programos, bei laisvą darbuotojų judėjimą postuojantys eurointegraciniai procesai (žr. 1.1.2 skyrelį).

❖ **Socialiniai - kultūriniai, politiniai bei psichologiniai emigracijos veiksniai**

Aptariant emigracijos procesus, Lietuvoje dažniausiai kalbama tik apie ekonominę migraciją. Tačiau dėmesys atkreiptinas į tai, kad emigracija toli gražu nėra vien ekonominis reiškinys. Emigraciniais polinkiais lenkai ir lietuviai išsiskiria tarp Vidurio ir Rytų Europos tautų (žr. 2 lent.). „Sakydami, kad lietuvius migruoti verčia tik ekonominės priežastys, šias tendencijas ignoruojame: juk zonoje tarp Slovakijos ir Estijos vyrauja daugmaž vienodos ekonominės sąlygos, tačiau emigruojama nevienodai.“ (PVI, 2005, p.14). Socialinės – kultūriniai, politiniai bei psichologiniai veiksniai emigraciją lemia ne mažiau, negu ekonominiai motyvai. Visgi šių aspektų svarbą temdo tai, kad gyvenimo būdas, tradiciškai laikytas socialiniu – kultūriniu būsenos aspektu, paverčiamas ekonominės, materialios būsenos atributu ir simboliu.

Visų pirma, emigracijos procesus atspindi vadinamoji „transnacionalizmo“ samprata (Kuzmickaitė, 2004). Pasak jos, svarbi yra **istorinė emigracijos patirtis**. Praeityje patirtų ekonominių ir pragyvenimo

sunkumų sukelta emigracija tampa tautos įpročiu, atmintimi. Šie emigracijos įpročiai, susidarius palankioms sąlygoms, pasikartoja globaliame pasaulyje. Kultūrinė migracijos atmintis tampa tarsi „pramintas takas“, ir taip istorinis migravimo įprotis tampa svarbus migracijos tāsai. Tad tiriant migraciją skatinančius veiksnius, svarbu atkreipti dėmesį į istorinį migracijos aspektą.

Žvelgiant į istorinę lietuvių emigracinę patirtį, nesunku prisiminti, kad dar praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje buvo masiškai svajojama emigruoti iš Lietuvos dėl joje vyravusios vartojimo įtampos. Anot L. Donskio (2006), į Vakarų taip pat buvo svajojama pabėgti „dėl netikėjimo, kad Sovietų Sąjungoje bus kada nors įmanoma gyventi normalaus, oraus, gerbiamo ir save gerbiančio žmogaus gyvenimo“. Nors šiandieninės emigracijos priežastys pakito, tačiau, remiantis „transnacionalizmo“ samprata, migracinis įprotis išliko.

Filosofas L. Donskis (2006) šiuolaikinės migracijos veiksniuose išvelgia ankstyvojo kapitalizmo ir modernizacijos apraiškas. Anot jo, „šiandien svarbiausia, ko trokšta žmonės – tai **stabilumas ir saugumas**“. Pasak filosofo, „Lietuvoje dominuoja viskas, kas būdinga ankstyvajai kapitalizmo ir modernizacijos fazei – rizika, netikrumas, neaiškumas, nestabilumas ir nesaugumas. Rizika yra susijusi su galimybėmis ir šansais, bet žmonės, kurių šalis kone kasdien neatpažįstamai keičiasi, pasigenda stabilumo, tikrumo, aiškumo ir saugumo. Savaime suprantama, kad gerokai saugesnės ir labiau prognozuojamos yra Vakarų Europos šalys.“ (Donskis, 2006).

Valstybė, anot filosofo, „tampa nebeatraukli savo piliečiams“. L. Donskio (2006) manymu, „praeis dar daug laiko, kol mes tapsime panašūs į kaimynines Šiaurės šalis – postmaterialistines Švediją, Suomiją, Norvegiją. Šiandien šalyje vyksta **brutalios statuso, įtakos ir galios kovos**, kuriose nesinori dalyvauti ne tik profesionalams, bet ir tiems, kurie nenori arba nemoka savo tikslų siekti visomis įmanomomis priemonėmis.“

L. Donskis (2006) emigracijos veiksniuose taip pat išvelgia **asmeninius patyrimus, individualų santykį su gyvenamąja aplinka, valstybę bei joje vykdoma politika**. Jo žodžiais tariant, „emigracijos priežastys sudarytos iš nematomų žmonių dramų, sudaužytų likimų, komplikuočių gyvenimo istorijų, psichologinės benamystės, traumų, beprasmybės ir susvetimėjimo savame krašte pojūčio, keršto savajai aplinkai, nerealizuotų ambicijų bei projektų ir panašiai. Dalis žmonių emigruoja protestuodami prieš jų orumą žeminančias gyvenimo sąlygas, nesiskaitymą, korupciją, viešojo gyvenimo nuosmukį, politikos degradaciją, nepagarbą žmogaus asmeniui ir darbui.“ (Donskis, 2006). Pasak filosofo, „tai itin svarbios priežastys, kurios greičiausiai leistų paaiškinti ne vieno emigravusio lietuvių gyvenimo istoriją.“ (Donskis, 2006).

Panašiai emigracijos veiksnius aiškina ir Bronislovas Kuzmickas (2007). Jis teigia, kad „vienas iš kultūrinių politinių emigracijos veiksnių – **prasmės stygius bei nusivylimas prasmingo, oraus gyvenimo**

galimybėmis tėvynėje.“(p. 175). Anot autoriaus, „tai būdinga protinio darbo atstovams, kurie savo išvykimą papildomai motyvuoja geresnėmis profesinės veiklos ir saviraiškos perspektyvomis.“(p. 175). B. Kuzmickas (2007) taip pat konstatuoja, kad prie emigracijos veiksnių prisideda ir „**malonumų laukimo iš valdžios**“ **sindromas**, kuris anot autoriaus, „jaunesniosios kartos sąmonėje transformavosi į požiūrį, jog neverta stengtis savo iniciatyva kurti gerovę Lietuvoje, jeigu Dubline galima iš karto gauti gerą atlyginimą ir naudotis tenykštėmis socialinėmis garantijomis.“ (p.175).

Paminėtina, kad be šių veiksnių, emigraciją veikia ir įvairūs **menami užsienio valstybių privalumai bei susiformavę mitai**. Į Lietuvą parvežamas ne vieną emigrantą išvykti paskatinęs mitas apie greitą praturtėjimą dažnai yra perdėtas. Tvirtinimas, kad net ir menkai apmokamo nekvalifikuoto darbo užmokestis užsienyje yra didesnis nei vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje yra teisingas, bet išlaidos už gyvenamąjį plotą, pragyvenimas miestuose dažnai yra brangesnis nei Lietuvoje, o parsivežami pinigai yra labai didelio savo poreikių apribojimo, gyvenimo žemiau skurdo ribos (ES gyventojų požiūriu) bei intensyvaus taupymo rezultatas. Jeigu dirbantys žmogus taip taupyti Lietuvoje, jis galėtų sutaupyti panašią sumą (Jurgelaitienė, Starkus, 2000). Šis iškreiptos tikrovės vaizdas dažnai slygoja psichologines emigrantų problemas.

Galiausiai į migracijos reiškinį dera žvelgti kaip į „**pasaulinės pokyčių grandinės dalį**, dinamišką ir įvairialypį procesą, kuris vyksta sąveikaujant įvairiems faktoriams.“ Juo labiau, kad Lietuvių migracija nėra izoliuota nuo šiuolaikinio tautų kraustymosi, nuo dabartinio „migracijos amžiaus.“(PVI, 2005, p.14).

Apibendrinant, galima konstatuoti, kad nors emigracija Lietuvoje nėra naujas reiškinys tačiau dėl pastaruoju metu itin suaktyvėjusių proceso mastų, jam skirtinas itin didelis dėmesys.

Objektyvus emigracijos vertinimas šiandien susiduria su daugeliu problemų. Pagrindinė ta, kad tik kas antras/trečias išvykėlis deklaruoja savo išvykimą, tad tikslių reiškinio duomenų šiuo metu neturime. Visgi, išanalizavus įvairių tyrimų rezultatus, pavyko susidaryti emigracinės situacijos vaizdą šalyje.

Apžvelgus deklaruotos ir nedeklaruotos emigracijos mastus, paaiškėjo, kad nuo 1990 m. iš Lietuvos išvyko daugiau kaip 450 tūkst. šalies gyventojų. Pagrindinės emigrantų tikslo šalys - Jungtinė Karalystė, Airiją, Vokietija, Ispaniją bei JAV. Gausiausia emigracija fiksuojama 2005 m., vėliau pastebimas reiškinio tempų lėtėjimas. Apie emigracinės situacijos Lietuvoje grėsmingumą byloja tai, kad pagal emigrantų skaičių tūkstančiui šalies gyventojų Lietuva pirmauja tarp visų Europos Sąjungos valstybių.

Žvelgiant į šiuolaikinės emigracijos struktūrą bei tendencijas, galima konstatuoti, kad emigruoja daugiausia jauni, niekur nedirbantys asmenys. Taip pat didėja išsilavinusių emigrantų dalis. Nors emigruoja tiek nekvalifikuoti darbininkai, tiek specialistai, pastarųjų išvyksta šiek tiek daugiau. Taigi prarandamas intelektualinis šalies potencialas.

Kadangi pusė išvykusiųjų susituokę, o kas antro emigravusiojo vaikai paliekami Lietuvoje, būtina emigracijos poveikio šeimai analizė.

Šiuo metu vis dažniau emigruojama ne tik dėl ekonominių motyvų, bet ir dėl šeimyninių priežasčių ar mokymosi tikslų. Taigi plečiasi emigracijos tikslų spektras, kas šį reiškinį aktyviną dar labiau.

Nors statistiškai emigracijos tempai lėtėja, bei vis daugiau išvykėlių grįžta į Lietuvą, emigracinis potencialas išlieka didelis, o esant dabartiniam ekonominiam nuosmūkiui, netolimoje ateityje galima tikėtis naujos emigracinės bangos.

Išnagrinėjus pagrindinius ekonominius emigracijos veiksnius, galima teigti, kad ekonominiu požiūriu emigraciją iš Lietuvos daugiausia lemia darbo užmokesčio skirtumai bei struktūrinio nedarbo problema.

Gan platūs socialiniai – kultūriniai, politiniai bei psichologiniai emigraciją sąlygojantys veiksniai. Visų pirma, šiuolaikines emigracines nuostatas lemia istorinė, su Soveitų Sąjungos sukeltomis įtampomis susijusi migracinė patirtis. Šiandieninei emigracijai įtakos turi ankstyvojo kapitalizmo ir modernizacijos sukeltas konfliktiškumas. Migracinius sprendimus taip pat lemia individualus asmens santykis su gyvenamąja aplinka, valstybe bei joje vykdoma politika. Prie emigracijos veiksnių priskiriamas ir nusivylimas prasingo, oraus gyvenimo šalyje galimybėmis bei „malonumų iš valdžios laukimo“ sindromas. Nemažiau svarbūs ir asmeniniai žmonių išgyvenimai bei komplikuoti likimai. Taip pat neretai apsisprendimą lemia menami užsienio valstybių privalumai bei greitu praturtėjimu viliojantys mitai. Galiausiai, ieškant tautiečių išvykimo priežasčių, į reiškinį būtina pažvelgti kaip į neišvengiamą globalizacijos procesų apraišką.

Kitame poskyryje, naudodamiesi atlikta emigracijos iš Lietuvos situacijos analize, panagrinėsime šio reiškinio įtakotas socialinio konfliktiškumo apraiškas šalyje.

2. SOCIALINIO KONFLIKTIŠKUMO APRAIŠKOS

2.1 Neigiamų darbo jėgos emigracijos pasekmių analizė

2.1.1 Pasekmių vertinimo problematiškumas

„Migracijos pasekmių vertinimas susiduria su sunkumais, į kuriuos būtina atsižvelgti ir vertinant migracijos reiškinių, ir, svarbiausia, priimant viešosios politikos sprendimus.“

Visų pirma, „negausios migracijos pasekmės paprastai nevertinamos. Migracijos pasekmių vertinimas dažniausiai priklauso nuo migracijos masto – kol migracija nedidelė, reiškinyje nenagrinėjamas, kintant jos mastui, keičiasi ir dėmesio centre esančių problemų ratas.“

Ypatingai svarbu nustatyti migracijos ir pasekmių priežastinį ryšį. „Migracijos, kaip ir bet kurio kompleksinio socialinio reiškinio ryšys su atsirandančiomis pasekmėmis, vertinamas nevienareikšmiškai.“

Būtina atsižvelgti ir į tai, kad „pasekmės valstybei ir individui skirtingos. Migracijos pasekmių vertinimas priklauso nuo pasirinkto objekto, kuriam tos pasekmės matuojamos – individui, visuomenei, konkrečiai bendruomenei, valstybei, sistemai ir pan.“

Būtina taip pat nepamiršti, kad ilgalaikės ir trumpalaikės pasekmės skiriasi. „Vertinimas priklauso nuo vertinamojo laikotarpio – trumpalaikio, vidutinio ar ilgalaikio.“

Reikia atsižvelgti ir į tai, kad „migracijos pasekmės dažniausiai vertinamos retrospektyviai ir perspektyviai, o prognozuojamos pasekmės ne visada išsipildo.“ (LRI, 2006, p.17).

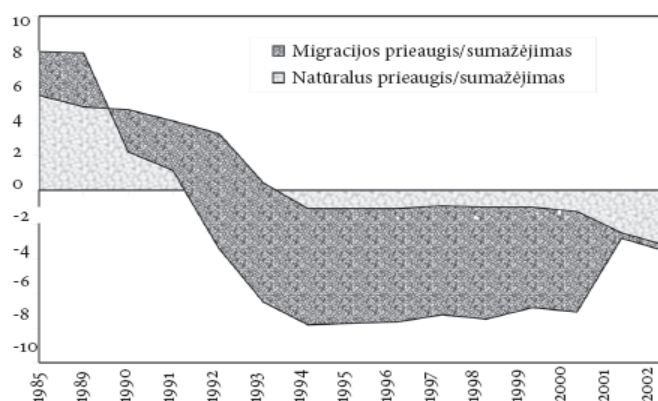
Pasekmės teigiamumo ar neigiamumo vertinimas priklauso nuo visų minėtų veiksnių. Todėl, šiuo atveju, negatyvių pasekmių išskyrimas turėtų būti priimamas vertinant visas išlygas dėl masto, objekto, subjektyvaus pasekmių vertinimo ir pan. Atsižvelgdami į tai, panagrinėkime socialinį konfliktiškumą šalyje sukėlusias emigracijos reiškinių pasekmes.

2.2.2 Socialinio konfliktiškumo apraiškų analizė

❖ Emigracijos įtaka demografiniams procesams

Gyventojų skaičiaus mažėjimas yra labiausiai pastebimas reiškinys, jis dažnai akcentuojamas kaip pagrindinė emigracijos problema. „Pirmojo po nepriklausomybės atkūrimo 2001 m. Lietuvos gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, šalyje buvo 3484 tūkst. nuolatinių gyventojų. Nuo 1989 m. vykdyto surašymo, jų skaičius sumažėjo 190,8 tūkst. (5 %).“ (SD, 2007). Šis naujas mūsų visuomenėje reiškinys prasidėjo 1992 m.-

iki tol nuolat augęs gyventojų skaičius ėmė mažėti. (10 pav.) Kadangi būtent tuo metu, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, pastebimas emigracinių mastų suaktyvėjimas, todėl viena iš gyventojų skaičiaus mažėjimo priežasčių galime laikyti emigraciją. Pagal oficialius statistikos departamento duomenis, „1990–2004 metais Lietuvos gyventojų skaičius dėl migracijos sumažėjo (migracijos saldo) 268,3 tūkst. žmonių (7,3 %). Iki 1994 metų natūralus prieaugis visiškai ar dalinai kompensuodavo migracijos nuostolius, o nuo 1994 metų gyventojų skaičius mažėjo dėl abiejų komponentų poveikio. Migracijos įtaka gyventojų skaičiaus mažėjimui 1994 – 2004 metais siekė 90 %.“ (Sipavičienė, 2006, p. 17).

10 pav. **Migracijos įtaka gyventojų skaičiaus pokyčiams (1000 -čiu gyventojų)**

Šaltinis: SSCPVI, 2007, p. 300.

Gyventojų skaičius mažėja ir toliau. „2007 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 3384,9 tūkst. gyv. arba 99,1 tūkst. mažiau negu 2001 m. surašymo duomenimis ir 18,4 tūkst. mažiau nei 2006 m. (SD, 2007, p. 9). „Pagal Jungtinių Tautų Organizacijos gyventojų skaičiaus prognozes, Lietuva priskiriama prie šalių, kur iki 2050 metų gyventojų skaičius mažės sparčiausiai.“ (Sipavičienė, 2006, p. 17).

Mažėjant šalies gyventojų skaičiui, didėja pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių dalis, palyginti su bendru gyventojų skaičiumi. Šalies gyventojų senėjimą lemia ne tik ilgėjanti gyvenimo trukmė, bei žemas gimstamumo lygis, bet ir jaunų, darbingo amžiaus asmenų emigracija. „2007 m. pradžioje 691,9 tūkst. gyventojų buvo senesni nei 60 metų (20,4 %). Palyginimui - 2000 m. pradžioje - 668,3 (19%)“ (SD, 2007, p.9), „1990 m. pradžioje – 593 tūkst. (16 %)“ (LRI, 2006, p.19).

Taigi gyventojų skaičiaus mažėjimas, kurio metų daugiausiai prarandamas jaunimas, bei iš to sekantis visuomenės senėjimas rodo, kad neigiama emigracijos įtaka šalies demografinėi situacijai-akivaizdi.

❖ Įtampa socialinės apsaugos sistemoje

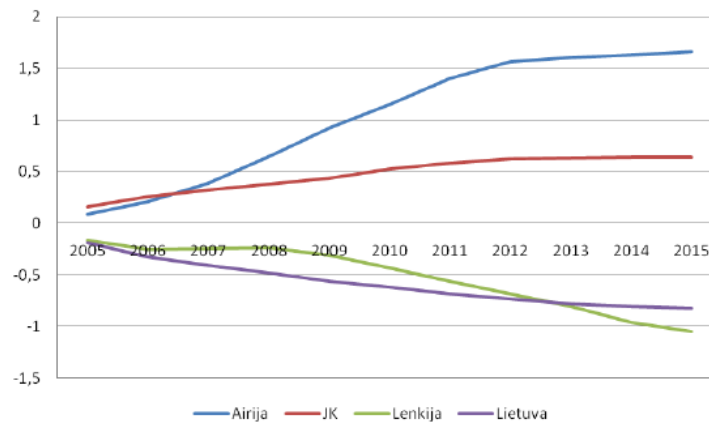
Kartu su demografinės situacijos konfliktiškumu, atsiranda įtampa ir socialinės apsaugos sistemoje. Socialinio poveikio požiūriu dera išskirti ilgalaikę ir trumpalaikę migraciją. Didesnį poveikį socialinės apsaugos sistemai turi trumpalaikė emigracija, kadangi susiduriama su socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimo problema. (Gliosaitė, 2004). Konfliktiškumas atsiskleidžia tame, kad dėl darbingo amžiaus gyventojų emigracijos, mažėja asmenų, mokančių socialinio draudimo įmokas valstybinei socialinio draudimo sistemai. Taip pat auga darbingo amžiaus žmonių ir gaunančių pensijas santykis. Kaip jau minėta, visuomenės senėjimo problema ardo demografinę šalies struktūrą, todėl ateityje liks tik pensijinio amžiaus žmonės. Žinoma, jiems reikės mokėti pensijas, bet nebus iš ko, nes nebus pakankamai mokesčių mokėtojų, o tai grėsia socialinės valstybės politikos struktūros suirimu. Galima prognozuoti, kad tokia tendencija stiprės ateityje, nes neretai į užsienį išvežami ir vaikai (žr. 1.2.4 skyrelį) – būsimi socialinio draudimo įmokų mokėtojai. Visuomenei senėjant, taip pat didės sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų poreikis. Taigi, emigracija, galima sakyti, sukėlė nemažą įtampą socialinės apsaugos sistemoje.

❖ Emigracijos įtaka ekonomikai

Ekonominiu požiūriu vėlgi dera išskirti ilgalaikę ir trumpalaikę migraciją. Ilgalaikė migracija kilmės šaliai yra žalingesnė, nes prarandami ne tik specialistai, bet prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą. (Gliosaitė, 2006). Dainius Paukštė (2006) ilgalaikės migracijos pasekmes sulgina su „trečiojoje šalyje vykdomu neapgalvotu miškų kirtimu.“ Anot jo, blogiausia tai, kad „ne tik naikinamas šalies žaliasis rūbas, bet didelės jo netekimo pasekmes vėliau pajus visa planeta (sutrikusi deguonies reprodukcija, ozono sluoksnio mažėjimas ir t.t.). Remiantis šiuo pavyzdžiu, emigrantų namiškiams siunčiami pinigai – tai tarsi kompensacija baldo pavidalu už miško iškirtimą.“ Pasak autoriaus, „visi žinome: jei iškirstas miškas neatsodinamas, jis paprasčiausiai nustoja egzistavęs.“ Anot jo, „taip ir su iš šalies išvykusia darbo jėga – jeigu už ją valstybė negauna jokios kompensacijos, tai paruošti naują darbo jėgą ne tik sau jai tampa ne tik problemiška, gal net neįmanoma.“ (Paukštė, 2006).

Geresnė išeitis kilmės valstybei yra trumpalaikė migracija. Ekonominiu požiūriu, pagrindinis trumpalaikės migracijos požymis yra staigus atlyginimų kylimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga (Gliosaitė, 2004). Tai galima traktuoti kaip teigiamą pasekmę, tačiau verta atsižvelgti į dėl tokio staigaus atlyginimų šuolio pakilusį vartojimą, kurio pasėkoje pasiūla nespėja su paklausa, o tai leidžia gamintojams kelti kainas. Spartus atlyginimų augimas taip pat didina gamybos kaštus, ypač paslaugų sferoje. Dėl šių priežasčių šalyje kyla infliacija.

Taip pat dažnai prognozuojama, kad jeigu dėl emigracijos atsiradusios darbo jėgos trūkumo nebegalės užpildyti nei esantys bedarbiai, nei technologijos, potencialiai mažėjantis dirbančių žmonių skaičius gali lemti ekonomikos augimo lėtėjimą. „Sparčiausiai Lietuvos ekonomika pastaruosius metus augo srityse, reikalaujančiose daug darbo jėgos – gamyba ir prekyba, ypač mažmeninė.“ (LRI, 2006, p. 20). Todėl darbo jėgos trūkumas, kurio nepajėgs užpildyti Lietuvoje esanti arba importuojama darbo jėga, lems ir sukuriamos pridėtinės vertės mažėjimą. Emigracijos „indėlių“ į BVP augimo tempus, atskleidžia potencialaus migracijos poveikio BVP pokyčiams tyrimas, kurio rezultatai matomi 11-ame paveiksle.

11 pav. **Emigracijos poveikis šalių BVP (% metinio pokyčio)**

Šaltinis: EKT, 2007, p. 36.

Pagal tyrimo rezultatus, Lietuva 2005 m. patyrė -0,19% metinio BVP pokyčio, 2006 m. -0,33%, 2007 m. -0,41%. Taigi 2005 m., kada emigracijos mastai buvo didžiausi, pastebimai pradėjo mažėti ir šalies BVP. Tie patys tyrėjai prognozuoja, kad 2008 m. BVP prieaugis sumažės 0,48%, 2009 m.- 0,56%, o 2015 m. neteksime 0,82% metinio BVP pokyčio. Taigi tyrimo rezultatai rodo, kad dėl emigracijos Lietuva ir toliau kasmet neteks dalies savo BVP prieaugio.

Taigi emigracijos pasekmės ekonomikai akivaizdžios. Visų pirma, dėl didelio išvykėlių srauto prarandamos lėšos investuotos į žmonių išsilavinimą. Nemažiau reikšminga ir šalyje kylanti infliacija bei ekonomikos augimo lėtėjimas.

❖ „Protų nutekėjimo“ problema

„Protų nutekėjimo“ (*brain drain*) problema kyla dėl „vadinamųjų “la crème de la crème”, t.y. “žvaigždžių mokslininkų” emigracijos į kitą valstybę ir su tuo susijusių prognozių, jog šie talentingi asmenys ateityje nebeprisidės prie siunčiančios šalies ekonominės, kultūrinės, mokslinės ir socialinės

plėtros.“ (Lietuvos mokslo taryba (LMT) ir kt., 2002, p. 30). Apie didžiulę išsilavinusių žmonių netektį byloja užsienio lietuvių mokslo forumo skaičiavimai, kuriuose nustatyta, kad „per nepriklausomybės metus užsienyje daktaro laipsnį apsigynė arba artimiausiu metu ketina gintis apie tūkstantį Lietuvos piliečių, kada Lietuvoje per metus apsiginama apie 150 daktaro disertacijų.“(SSCPVI, 2007, p. 262).

Dėl itin suintensyvėjusių emigracinių mastų ir kartu su jais netenkant ryškiausių šalies talentų, „aukštos ir aukščiausios kvalifikacijos specialistų trūkumas jaučiamas daugelyje Lietuvos ūkio šakų tokių kaip mokslas, medicina, inžinerija, informatika, kt.“ (Sipavičienė, 2006, p. 23). Neigiamas „protų nutekėjimo“ poveikis šaliai pasireiškia per intelektualinio kapitalo mažėjimą kaip esminio konkurencinio veiksnio netektį. Jei patys gabiausi ir protingiausi išvyks, šalyje liks silpnoji tautos dalis. Tai reikštų lėtą valstybės nykimą. Ilgalaikio ekonominio augimo negalima užtikrinti eksportuojant šalies gamtinius išteklius. Šių dienų pasaulyje ekonominio augimo pagrindas yra žmonių žinios. Tik talentingiausi valstybės piliečiai, kurdami šalies gerovę, gali sumažinti skurdą bei korupcijos lygį šalyje. (LMT ir kt., 2002). Taigi šių dienų migracijos kontekste „protų nutekėjimas“ laikomas viena labiausiai nerimą keliančių emigracijos pasekmių, kaip šalies ekonominio, inovacinio bei konkurencinio potencialo plėtros stabdys.

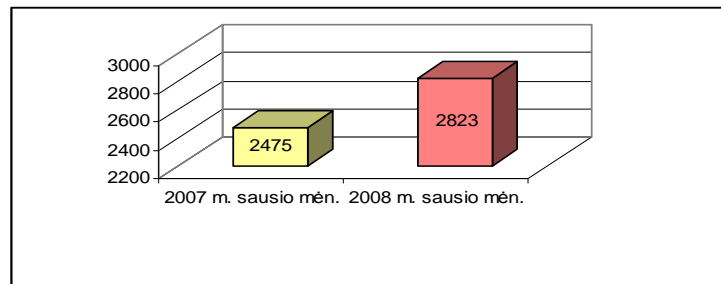
Kalbant apie padėties konfliktiškumą, būtina aptarti ir „protų nutekėjimą“ iš Lietuvos skatinančius veiksnius. To priežastis nėra vien bendras ekonominis šalies atsilikimas. Protų nutekėjimą itin skatina Lietuvos mokslo bei studijų sistemos ydos ir įsisenėjusios problemos. Nepaisant visuotino pripažinimo, jog mokslas yra varomoji šiuolaikinės žinių ekonomikos jėga, realiai Lietuvoje jis vis dar nėra valstybės prioritetas. Tai ypač akivaizdžiai parodo mokslinių tyrimų finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų dinamika. „1993–2001 metais mokslinių tyrimų finansavimas nuo 0,43% BVP padidėjo iki 0,68% (SSCPVI, 2007, p. 262). „2004-aisiais, nepaisant spartaus šalies ekonomikos kilimo, santykinis mokslinių tyrimų finansavimas netgi sumažėjo.“(Kalytis, 2004, p.17). Atsižvelgiant į tai, kad visa tai vyko Lietuvos įsijungimo į Europos Sąjungą (kurioje mokslinių tyrimų finansavimo didinimo problema yra iškelta į pirmąją jos piliečių gerovės kėlimo programos vietą) kontekste, nenuostabu, kad daugelis išsilavinusių žmonių vos atsiradus galimybėms paliko šalį.

Kita ne mažiau svarbi problema ta, kad aukštųjų mokyklų programos nepakankamai atitinka Lietuvos darbo rinkos poreikius, todėl protų nutekėjimas, ypač tarp jaunimo, yra suprogramuotas.

Nors protų nutekėjimas kelia didelį susirūpinimą, realių veiksmų, bandant susigrąžinti protus ar bent juos panaudoti t.y. įtraukti, sprendžiant svarbias Lietuvai problemas, beveik nėra. Bandymai palaikyti ryšius su išvykusiais mokslininkais virtualioje erdvėje turi daugiau simbolinę nei realią praktinę naudą. (Sipavičienė, 2006). Todėl emigracijos sukurta „protų nutekėjimo“ problema bus aktuali ir ateityje.

❖ Konfliktiškumo apraiškos darbo santykiuose

Kita ne mažiau svarbi emigracijos pasekmė - konfliktiškumo apraiškos darbo santykiuose. Problema atsiskleidžia tame, kad darbo rinkoje jaučiamas akivaizdus darbuotojų stygius. Šiandien reikia spręsti jau ne nedarbo, o darbo jėgos trūkumo problemas. Apie tai byloja ir darbo jėgos paklausos pokyčiai (12 pav.).

12 pav. Darbo jėgos paklausos pokyčiai Lietuvoje 2007, 2008 m.

Šaltinis: ldb.lt, 2008.

Darbuotojų trūkumas, jaučiamas daugelyje pramonės bei verslo sričių, apriboja gamybos plėtrą bei sumažina galimybes efektyviau naudoti naujas technologijas bei pritraukti didesnes investicijas. Spręsdamos šią problemą, įmonės laisvas darbo vietas bando užpildyti naujais darbininkais. Apie tai byloja ir oficiali statistika. „Per 2005 m. darbo biržoje įregistruota 102 tūkst. darbo vietų nuolatiniam ir apie 22 tūkst. laikinam darbui. Tais pačiais metais įdarbinta per 109 tūkst. darbo ieškojusių asmenų.“ (LRI, 2006, p.18). Tačiau čia susiduriama su kitomis problemomis. Bet kokia personalo kaita reikalauja papildomų sąnaudų jų paieškose ir apmokymuose bei pereinamojo laikotarpio kol darbuotojas įgauna reikiamą kvalifikaciją.

Negana to, nuolatinė darbuotojų kaita dažnai sąlygoja prastesnę darbo kokybę. Esant darbo jėgos trūkumui, žmonės nebijo keisti darbo ir dažnai tai daro. Ko pasekoje neužtenka laiko įsisamontinti visų reikalingų žinių, todėl kenčia atliekamo darbo kokybė. Labiausiai šie neigiami pokyčiai pastebimi aptarnavimo srityje. Darbo rinkoje smarkiai sumažėjus pardavėjų, padavėjų, kasininkų ir kitų aptarnavimo sferos darbuotojų, darbdaviai ima atlaidžiau vertinti nepageidaujama darbuotojų elgesį. Kaip skelbia portalas „Delfi“, aptarnavimo srityje veikiančios bendrovės pamažu atsisako griežtos darbuotojų kontrolės bei nuobaudų sistemų, taikomų už nedrausmingą elgesį. Visa tai sudaro palankias sąlygas į darbą žvelgti neatsakingai. Taip atsiranda pravaikštos, vėlavimai, nemandagus elgesys su klientais, vidaus darbo taisyklių pažeidimai. Rinkos sąlygos darbdaviams nepalieka galimybės rinktis darbuotojus, todėl jų

atleidžiama vis mažiau, kas iki minimumo sumažina motyvaciją tinkamai atlikti savo pareigas. Tokiu būdu samdinio požiūris į darbą kinta ir vartotojo, ir darbdavio nenaudai.

Kitas konfliktiškumo aspektas sietinas su neigiamomis pasekmėmis patiems darbininkams. Kaip jau minėta, dėl kvalifikuotos darbo jėgos stygiaus, atsakomybės bei specialių įgūdžių reikalaujančias pareigas užima ne būtinai reikiamos srities specialistai. Situaciją geriausiai atspindi padėtis statybų sektoriuje. Esant darbuotojų trūkumui, čia masiškai priimami žmonės be jokios kvalifikacijos. Jie dažnai ne tik neišmano savo darbo specifikos, bet ir būna negirdėję apie elementarius saugos reikalavimus. Toks darbdavių neišrankumas ganėtinais skaudžiai atsiliepia patiems darbininkams. Neretai šie žmonės patiria traumas, esama ir kraštutinių - žūties atvejų. Neatsitiktinai, portalo Delfi duomenimis, „Lietuvoje kas trečias darbe žuvęs ar sunkią traumą patyręs žmogus – statybos įmonės darbuotojas.“(Nemeikaitė, delfi.lt).

Taigi emigracijos sukeltos pasekmės skaudžiai atsiliepia tiek darbuotojų trūkumą patiriantiems darbdaviams, tiek su prasta prekių ir paslaugų kokybe susiduriantiems vartotojams, tiek ir traumas patiriantiems darbininkams.

❖ **Imigracijos grėsmės**

Nenuostabu, kad masinės emigracijos akivaizdoje tenka susidurti ir su kitataučių imigracijos problema. Akivaizdu, kad ir toliau mažėjant gimstamumui, Lietuvai teks vykdyti atviresnę imigracijos politiką. Daugelis įmonių, nukentėjusių dėl lietuvių emigracijos, jau samdo ar samdytų darbuotojus iš užsienio ir nekantriai laukia apribojimų šioje srityje sumažinimo.

Apie vis didėjančius imigracijos mastus byloja ir oficiali statistika. „Statistikos departamento duomenimis, 2004 m. imigravo 2 585 žmonės. Lietuvos darbo birža per 2004 m. išdavė 844 leidimus užsieniečiams dirbti Lietuvoje. Vien per pirmąjį 2005 metų pusmetį leidimai dirbti Lietuvoje buvo išduoti 881 užsieniečiui o tai yra daugiau nei per visus 2004 -uosius metus.“(LRI, 2006, p.19).

Viena iš imigracijos keliamų grėsmių – neigiami pokyčiai darbo rinkoje. Nors atvykėliai gali išspręsti šalies darbuotojų trūkumo problema, tačiau pigi darbo jėga taip pat gali sukelti žymų darbo užmokesčio kritimą ar į šalį sugrąžinti bedarbystę.

Maža to, intensyvūs imigrantų antplūdžiai į Lietuvą turi neigiamą įtaka gyventojų tautinei struktūrai. Šalyje atsiranda naujų netradicinių tautinių mažumų, pasižyminčių skirtinga pasaulėžiūra, religija, elgesio normomis. Kadangi pati lietuvių bendruomenė nėra tolerantiška kitų rasių ar religijų žmonėms, todėl galimi etniniai konfliktai ar kitos, su diskriminacija susijusios problemos.

Prie socialinio konfliktiškumo reikėtų priskirti ir nelegalios imigracijos grėsmę. Pagrindinės jos keliamos problemos: nelegali ekonominė veikla, vengimas mokėti mokesčius, nusikaltimai, kiti teisės ir

moralės pažeidimai taip pat bandymai pasinaudoti (piktnaudžiauti) valstybės socialinės gerovės užtikrinimo sistema.

Taigi intensyvios emigracijos paskatinti imigrantų antplūdžiai taip pat kelia nemažai naujų socialinio konfliktiškumo apraiškų šalyje.

❖ Grėsmė tautiškumui, vienybei

„Šiandieninės pasaulinės tendencijos sukūrė naujo tipo žmogų - migrantą globalistą. Gyventi vertybiškai šiandien yra daug svarbiau negu būti lietuviu, graiku, armėnu ar pan. Bet kuri teritorija naujam globalistui yra tinkama, jei tik joje galima gerai patenkinti būtinus poreikius bei turtėti.“ (Lietuvių pilietinių organizacijų Forumas, Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija, 2002, p. 79). Vyraujant tokioms nuostatomis bei įsitikinimams, Lietuvoje susiduriama su tautinio tapatumo problema.

Kaip jau minėta (žr. 1.2.4 skyr.), išvažiuoja daugiausia jauni žmonės. Taigi, anot B. Kuzmicko (2006), „jų palikuonys ilgainiui atsidurs ar jau dabar atsiduria ties nutautėjimo riba.“ (p. 66). Be to, profesorius žodžiais tariant, „išvyksta etninės atminties nešėjai, kiekvienas išėivis išsiveža ir dalelę savo miesto ar kaimo kultūros, kuri svetimoje aplinkoje yra pasmerкта nunykti, nebent susidarytų tinkama terpė ją gaivinti besikuriančiose bendruomenėse.“ (Kuzmickas, 2006, p. 66)

„Dėl visuotinės globalizacijos ir eurointegracijos sąlygoto laisvo asmenų judėjimo, plečiasi lietuvių gyvenamoji erdvė. Ne vienas tautietis dabar turi dvi tėvynes - naują ir senąją.“ (Kuzmickas, 2006, p. 67). Pasak profesoriaus B. Kuzmicko (2006), „emigrantai integruojasi į naujas visuomenes, jų sąmonę veikia gyvenimo naujojoje tėvynėje aplinka ir patirtis.“ (p.67). Taigi svečiose šalyse gyvenančių tautiečių lietuviškumas turės gyvenamos šalies atspindį ir veiks pastarosios naudai.

Apie grėsmę tautiečių vienybei byloja tai, kad, „tautoje brėžiasi nauja skirties linija – tarp išvykusiųjų ir pasilikėlių.“ (Kuzmickas, 2006, p. 67). Situaciją gerai atspindi komentarai internetiniuose portaluose. Galima sakyti, vyksta nematoma kova tarp jų. Išvykusieji save laiko protingesniais, veiklesniais, o pasiliekančiuosius laiko nevykėliais, tinginiais, bailiais ir pan. Šie taip pat nelieka skolingi. Emigrantai neretai vadinami Lietuvos išdavikais, bėgančiais iš skėstančio laivo (Kuzmickaitė, 2004). Anot D. Kuzmickaitės (2004), emigracijos reiškinys išryškina vadinamosios „infantilios pilietybės“ problemą (p. 5). Pilietinis infantilumas būdingas Lietuvoje pasilikusių piliečių grupei, kuri išvykstančiuosius beatodairiškai smerkia. Taigi emigracijos spartėjimas skatina visuomenės svetimėjimą.

Visa tai rodo, kad šiuolaikinės emigracijos kontekste kyla pavojus tiek šalies tautiniam identitetui, tiek ir tautos vienybei, kuri yra viena iš tautiškumo stiprinimo pamatų.

❖ Grėsmė pilietinei visuomenei

Emigracijos metu prarandami ne tiek mokesčių mokėtojai, kiek piliečiai, lemiantys Lietuvos politinį likimą, bei turint galvoje “protų nutekėjimo” faktą, aktyviausia ir savarankiškiausia jų dalis. Nepaisant diplomatinių atstovybių pastangų įtraukti emigravusius Lietuvos piliečius į balsavimo sąrašus, nemaža jų dalis rinkimuose nedalyvauja. Pasak, D. Kuzmickaitės (2004), čia taip pat galime išvelgti emigracijos reiškinio sukeltą vadinamosios „infantilios pilietybės“ problemą. Pilietinis infantilumas būdingas ne tik tai Lietuvos piliečių grupei, kuri kaip minėta išvykstančiuosius smerkia, bet ir tai, kuri išvykdama pabrėžtinai atsisako atsakomybės ir įsipareigojimų gimtajai šaliai.

Esant tokiai situacijai, viena vertus, „sprendžiant Lietuvos likimą nedalyvauja daug aktyvių ir jaunų jos piliečių. Antra vertus, didėja ir jų pačių susvetimėjimas Lietuvos politiniams procesams, silpnėja ryšiai su tėvyne ir jos visuomene, o sykiu – ir perspektyvos vėl į ją sugrįžti. Galiausiai, jų pasitraukimas iš visuomenės gyvenimo daugybe sunkiai užčiuopiamų ir kvantifikuojamų būdų skurdina viešąjį gyvenimą pačioje Lietuvoje.“ (PVI, 2005, p. 7). Migravimas ypač silpnina ir taip sunkiai besiformuojantį vidurinį visuomenės sluoksnį, kuriam priskiriami gydytojų, mokytojų, inžinieriai ir kiti intelektualai. Esant aptartai išsilavinusių žmonių emigracijai, susidaro sąlygos „plėtotis biurokratijai, korupcijai, nekompetentingam politikų valdymui, kadangi emigravus tautos protams, nebelieka, kas sustabdytų valdžios savivalę.“ (LMT kt., 2002, p. 31). Todėl išbyrėjus viduriniam visuomenės sluoksniui, negalima tikėtis stabilios ir pažangios demokratinės valstybės susiformavimo.

Taigi emigracija kelia akivaizdžią grėsmę tiek šalies politinei visuomenei, tiek ir Lietuvos, kaip demokratinės valstybės, likimui.

❖ Neigiamos emigracijos pasekmės šeimai

Kadangi, kaip išsiaiškinome, pusė visų emigrantų - susituokę asmenys (žr. 1.2.4 skyrelį), dera atkreipti dėmesį ir į emigracijos pasekmes šeimai. Visų pirma, kada vienas iš sutuoktinių emigruoja, ant tėvynėje pasilikusiojo pečių gula visa kasdieninių rūpesčių našta. Taip atsiranda „Perkrovimo“ atsakomybės jausmas, kuris „kelia nepasitenkinimą, asimetrinės atsakomybės tarp partnerių patirtį, abejones dėl tokios savo padėties teisingumo ir, suprantama, kuria neigiamą tarpusavio santykių atmosferą.“ (Tarptautinės migracijos organizacija (TMO), 2007, p.127).

Taip pat nenuostabu, kad vienam iš sutuoktinių palikus šeimą, ši visiškai persiformuoja. Paprastai kuriam laikui namo sugrįžtama po pusės metų. Per tą laikotarpį, kai šeimos nario nėra namie, šeima kaip gyvas organizmas persitvarko, pasikeičia visa vaidmenų, darbų, užduočių sistema. Atsiranda, kas užima jo

vieta, atlieka darbus, sutvarko reikalus. Kai šeimos narys grįžta, kiekvienai šeimai tenka spręsti dilemą, kaip parvykėlį priimti - ar kaip svečią, ar savą.

Apie dėl emigracijos šeimose atsiradusių problemų sudėtingumą byloja ir 2007 m. TMO atlikto tyrimas, kuriuo išsiaiškinta, kad apie skyrybas svarto kas dešimta emigracijos išskirta šeima. Apie tai byloja ir itin didelis transnacionalinių šeimų skyrybų skaičius. Bendrovės „Skyrybų centras“ duomenimis, minėtos skyrybos dabar sudaro didžiąją jų atstovaujamų skyrybų Lietuvoje dalį. Nors oficialios statistikos nėra, tačiau teisininkai tvirtina, kad tokių skyrybų, kuomet vienas iš sutuoktinių gyvena užsienyje, skaičius kasmet auga, taip pat prognozuojama, jog ateityje jų tik daugės. Šios prognozės grįstos tuo, kad ateina lūžio laikas – daugelis išvažiavo prieš kelerius metus ir šiuo metu daliai šeimų ateina laikas apsispręsti. (Dokšaitė, delfi.lt).

Apibendrinant neigiamas emigracijos pasekmes šeimai, galima teigti, jog šeimos nario migracija daro neigiamą įtaką partnerių tarpusavio santykiams. Kasdieninių kontaktų nebuvimas silpnina sutuoktinių santykius, kuriems formotis ir palaikyti būtinos kasdienės komunikacijos, bendros veiklos, bendras kasdienis šeimos gyvenimo socialinis konstravimas. Taigi neigiamas emigracijos poveikis šeimai akivaizdus.

❖ Neigiamos emigracijos pasekmės vaikams

Šių laikų emigracijos kontekste ypatingai svarbi emigrantų paliktų vaikų problema. Vaikai neretai tampa skaudžiausiai tėvų migraciją išgyvenančia ir didžiausias neigiamas pasekmes patiriančia grupe. „Šeimos nario migracija vaikui gali reikšti iki tol stabilus „namų“ ir „šeimos“ pasaulio suirimą, o tai, savo ruožtu, verčia jį prisitaikyti prie pakitusios situacijos, ieškoti savo vietos naujo tipo savo šeimoje, taip pat subjektyviai interpretuoti pasikeitusią situaciją ir rasti sau pačiam prasmingus atsakymus. Suprantama, jog šie iššūkiai vaikui gali sukelti tiek psichologinių, tiek elgesio pokyčių.“ (TMO, 2007, p. 130).

Apie neigiamą emigracijos įtaką vaikų psichologijai bei eilgesio pokyčiams byloja 2007 m. TMO atlikto tyrimo rezultatai. *Vaikų emocinė reakcija į pasikeitusią situaciją šeimoje, dažniausiai pasireiškia nusiminimu (50% ištirtų vaikų). Panaši dalis vaikų pradeda geriau mokytis, o tai gali būti vaikų noras atkreipti į save tėvų dėmesį, sustiprinti savęs vertės jausmą. 40 % vaikų po vieno iš tėvų migracijos tapo meilesni. Ir nors ši reakcija gali pasirodyti pozityvi, ji atskleidžia stresą, kurį vaikai patiria suirus buvusiems šeimos santykiams. Padidėjęs meilumas gali slėpti vaiko baimę ir nerimą dėl to, kad nebūtų paliktas ir antrojo iš tėvų. Maždaug trečdalis vaikų dažniau nei prieš migraciją būna pikti, dažniau verkia, jiems pasitaiko baimių, kurių anksčiau neturėjo, tampa uždaresni, pradeda prasčiau mokytis. Apie penktadaliui pablogėja santykiai su bendraamžiais, dažniau vėluoja į pamokas, tampa šiurkštesni, nenori bendrauti su aplinkiniais, tampa agresyvesni. (TMO, 2007, p. 131 - 132).* Šie psichologiniai pakitimai

neretai sąlygoja ir inetektinės raidos sutrikimus, ko rezultatus pamatysime tik ateityje. Taigi neigiamos emigracijos pasekmės vaikams – akivaizdžios.

❖ **Psichologinės emigrantų problemos**

Būtina atkreipti dėmesį ir į emigracijos pasekmes patiems emigrantams. Apie problemos aktualumą byloja tai, kad vieno psichologinę pagalbą teikiančio internetinio portalo 2006 m. duomenimis apie 30 % visų ten besikreipiančių žmonių sudaro užsienyje gyvenantys lietuviai. (Kraujalis, delfi.lt)

Psichologiniu požiūriu filosofas L. Donskis (2006) emigraciją aiškina kaip „sąskaitų su susvetimėjusia savo paties tapatybės dalimi, praeitimi arba konkrečia aplinka suvedimą.“ Pasak jo, „egzistuoja sudėtinga emigracijos sociologija ir antropologija, kuri kone kiekvienu atveju atveria dramatišką istoriją.“

Anot filosofo, „daugelis naujųjų ekonominių emigrantų renkasi sunkų darbą ir visišką beteisiškumą.“ (Donskis, 2006). Taigi psichologiškai emigracija yra labai sunkus žingsnis. „Esama ir tokių atvejų, kada aukojamas statusas ir pozicija, savo šalyje pasiekti išsilavinimo ir didelių pastangų dėka. Tai prilygsta kone socialinei savižudybei, kadangi svetur tampama tik minios statistu ar net anonimu.“ (Donskis, 2006). Pasak filosofo, „jei sudeginęs psichologinius ir socialinius tiltus su savo šalimi nepajėgi iki galo priimti naujosios šalies, lieki kankinančios ambivalencijos būklės. Tada belieka geto egzistencija – uždaras gyvenimas tarp savųjų, kurie pavaduoja prarastą aplinką tėvynėje ir sykiu sukuria regimybę, kad naujoji aplinka yra kažkuo neva pranašesnė už buvusiąją.“ (Donskis, 2006).

Viena iš pagrindinių emigravusių žmonių problemų – savęs nuvertinimas. Anot psichologės V. Kuzmienės, „užsienyje gyvenantys lietuviai tiek profesinėje veikloje, tiek šeimoje pradeda save lyginti su vietiniais žmonėmis.“ Taip atsiranda įvairūs kompleksai, nepilnavertiškumo jausmas, ko pasekoje tikėtini „nerimai, depresijos, kurios kartais perauga į rimtas sveikatos problemas“ (Kraujalis, delfi.lt).

Taigi emigracijos pasekmės individui taip pat be galo reikšmingos. Juolabiau, kad emigracija žmogui reiškia visišką statuso, pozicijos bei tapatybės pakeitimą. Psichologinių bei socialinių tiltų su savo šalimi sudeginimas individualiai, tačiau neabejotinai reikšmingai veikia kiekvieno emigranto psichologiją, o atsiradęs nepilnavertiškumo jausmas gali peraugti į rimtus sveikatos sutrikimus.

❖ **Nelegali emigracija ir emigrantų išnaudojimo problema**

Kaip jau minėta, nemažą dalį emigracijos iš Lietuvos sudaro nedeklaruoti išvykimai (žr. 1.2.3 skyrelį). Didžioji dalis šių išvykimų ateityje virsta nelegaliu buvimu ir nelegaliu darbu užsienyje.

Konfliktiškumas visų pirma pasireiškia tame, kad tokie emigrantai tampa socialiai labai pažeidžiami: jie neturi jokių socialinių garantijų - medicininio draudimo, medicininės pagalbos nelaimės ar ligos atveju. Maža to, nelegalai gali būti bet kada išsiųsti iš šalies, praradę ir savo uždarbį, ir galimybę ateityje vykti į tą šalį.

Kita problema – nelegalių darbuotojų išnaudojimas. Šie žmonės užsienyje dirba daugiau, o uždirba mažiau. Anot Vygaudo Ušacko, į ambasados konsulinį skyrių kone kasdien kreipiasi su darbdavių išnaudojimo problema susidūrę Lietuvos piliečiai. Jie ne tik neuždirba žadėtų pinigų, bet neretai tampa fiziškai priklausomi nuo savo darbdavių bei patiria jų išnaudojimą. Atsižvelgiant į tai, kad bijant būti išsiųstiems atgal į Lietuvą, dažnai vengiama kreiptis į vietines institucijas ar privačias struktūras pagalbos, darbdavių išnaudojamų lietuvių skaičius gali būti žymiai didesnis. (Ilevičiūtė, delfi.lt).

Apie problemos aktualumą byloja ir BBC atliktas tyrimas, kurio rezultatai atskleidė, kad darbo Didžiojoje Britanijoje ieškantys asmenys yra viliojami apgaulėmis ir sudaro naują išnaudojamųjų klasę. (Ilevičiūtė, delfi.lt). Tai viena opiausių problemų, kurią bando spręsti politikai, pareigūnai ir žiniasklaida.

Pažvelgus iš kitos pusės, dėl nelegalios migracijos iškyla antrinės problemos, su kuriomis susiduria į šalį beviziu režimu vykstantys lietuviai. Kliūtys įvažiuoti į kurią nors valstybę dažnai atsiranda vien dėl užsienio migracijų kontrolės tarnybų pareigūnų įtarimo, kad šie atvykėliai iš Lietuvos pasiliks jų valstybėje bei užsiims nelegaliu darbu (Jurgelaitienė, Starkus, 2000).

Taigi nelegalios migracijos, kaip vienos iš socialinio konfliktiškumo apraiškų, padariniai atsiliepia tiek patiems nelegalams, į šalį legaliai norintiems patekti tautiečiams.

❖ Prekybos žmonėmis problema

Sparčiai augančios emigracijos kontekste, prekybos žmonėmis reiškinys kelia nemažą tarptautinį politinį susirūpinimą, kadangi yra susijęs su žmogaus teisių pažeidimu, socialine - ekonomine bei politine šalių padėtimi, taip pat glaudžiai siejasi su tarptautiniu organizuotu nusikalstamumu.

Šiuolaikinę prekybą žmonėmis galima būtų sulyginti su vergove. Augant šešėliniams ekonomikos sektoriams Europoje, ekonominė veikla susipina su kriminaline. Šešėliniuose ekonomikos sektoriuose atsiranda nelegalios, pigios darbo jėgos paklausa ir kriminalinės organizacijos įsitraukia į šiuolaikinį darbo jėgos judėjimą. (Sipavičienė, 2006).

Didžiąją dalį prekybos žmonėmis sudaro prekyba moterimis. „Nors sisteminė informacija apie šį reiškinį šalyje nerenkama, įvairiais vertinimais, Lietuvoje prekybos moterimis mastai yra didžiausi tarp Baltijos valstybių. Per metus vien į užsienio viešnamius iš Lietuvos išgabenama per 1000–1500 moterų ir merginų.“ (Sipavičienė, 2006, p. 31)

Kalbant apie negatyvias reiškinių pasekmes, be žmogaus teisių pažeidimo paminėtinos ir psichologinės problemos. „Prekyba moterimis psichologiškai reiškia moters gyvenimo sužlugdymą. Psichologinis šokas padaro moteris ypač pažeidžiamas, todėl šios neretai išitraukia į įvairių organizacijų, sektų veiklą. Amžinas kaltės ir savęs nuvertinimo jausmas dažnai lydi visą gyvenimą.“ (TMO, 2004, p. 43). Neretai patiriamas ne tik psichologinis, bet ir fizinis smurtas.

Ne mažiau reikšminga prekybos moterimis pasekmė - žmogaus sveikata. „Prostitutės dažnai yra užsikrėtusios įvairiomis venerinėmis ligomis. Jos šiomis ligomis užkrečia savo klientus, o šie atitinkamai perduoda ligas savo šeimos nariams.“ (TMO, 2004, p. 43).

„Lietuvai tapus ES nare, tikėto prekybos žmonėmis masto sumažėjimo neįvyko, net atvirkščiai, parduodamų merginų iš Lietuvos skaičius, ypač kai kuriose šalyse (pvz., Jungtinėje Karalystėje), smarkiai šoktelėjo.“ (Sipavičienė, 2006, p. 38). Išliekant palankioms migracinėms sąlygoms ir prastėjant ekonominei šalies situacijai, tikėtina, kad prekybos žmonėmis problemos Lietuvoje liks aktualios ir ateityje. Taigi judėjimo laisvės suaktyvintas prekybos žmonėmis reiškinys - dar viena ilgalaikės pasekmės sukianti neigiama emigracijos pasekmė.

❖ Poveikis valstybės reputacijai pasaulyje

Prie emigracijos sukeltų konfliktiškumo apraiškų dera paminėti neigiamą nusikaltėlių migracijos (nusikaltimų eksporto ir internacionalizacijos) įtaką šalies reputacijai. Teigiamas šalies įvaizdis svarbus keliais aspektais. Jis ne tik gerina tarptautinius santykius, bet ir vilioja turistus bei pritraukia naudingas verlininkų investicijas. Kad ir kaip pavyzdingai atrodytų valstybė, kelių piliečių nusizengimai gali šį įvaizdį akimirksniu sugriauti.

Problema tame, kad lietuviai, dėl užsienio valstybėse įvykdytų nusikaltimų, jų publikacijose rodomi kaip nusikaltimų bei socialinių problemų šaltinis. Kaip pavyzdys - didelį atgarsį įgijusios publikacijos „Airijos, Norvegijos, Ispanijos ir Vokietijos laikraščiuose: lietuvių migrantai ten vaizduojami kaip nusikalstamas elementas, nusikaltimų, neskaidrių praktikų ir socialinių problemų šaltinis. Viena vertus, to pasekoje tautiečiai tampa statistiškai mažiau pageidautini, krenta jų „patikimumo indeksai“, plinta neigiamas įvaizdis bei sumažėja darbo ieškančių Lietuvos piliečių galimybės legaliai įsidarbinti. Kita vertus, padaroma ekonomiškai sunkiai išmatuojama žala visos šalies įvaizdžiui: nežinia, kokio masto informacinė kampanija bus reikalinga norint šį įvaizdį atstatyti.“ (PVI, 2005, p. 9).

Taigi nusikaltėlių emigracija gali turėti ilgalaikių pasekmių visos lietuvių tautos įvaizdžiui pasaulyje, o finansiniai ištekliai, sutelkti problemai spręsti, gali pagilinti jau esamas ekonomines problemas.

Atsižvelgiant į galimus pasekmių vertinimo trūkumus, buvo išanalizuotos neigiamos emigracijos reiškinių pasekmės. Rezultatai parodė, kad vieną iš skaudžiausių problemų patiria demografinė šalies situacija. Esant dideliems emigracijos mastams ne tik mažėja gyventojų skaičius, bet daugiausia tokiu būdu prarandamas jaunimas, ko pasekoje atsiranda visuomenės senėjimo problema.

Visuomenei senstant, susidaro įtampa socialinės apsaugos sistemoje, kadangi ne tik susiduriama su socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimo problema, bet ir didėja sveikatos ir ilgalaikės priežiūros paslaugų poreikis.

Emigracijos pasekmės ekonomikai taip pat akivaizdžios. Dėl didelio išvykėlių srauto, prarandamos į žmonių išsilavinimą investuotos lėšos, mažėjantis BVP bei kylanti infliacija lėtina ekonomikos augimo procesą.

Intelektualinio šalies potencialo mažėjimas, dažnai vadinamas „protų nutekėjimu“, laikomas viena labiausiai nerimą keliančių emigracijos pasekmių, kaip šalies ekonominio, inovacinio bei konkurencinio potencialo plėtros stabdys.

Emigracija sukelia konfliktiškumą darbo santykiuose. Didėjantis emigrantų srautas nusausina darbo rinkas, ko pasekoje darbdaviai samdinių atžvilgiu elgiasi nuolaidžiau, taip sudarydami sąlygas atsainiam požiūriui į darbą, dažnai darbuotojų kaitai bei iš to sekančiai suprastėjusiai prekių ir paslaugų kokybei. Reikia nepamiršti didėjančių nelaimingų atsitikimų darbo vietose skaičiaus.

Kartu su tautiečių išvykimu, didėja į šalį atvykstančių imigrantų skaičius. Ši pigi darbo jėga grąsina ne tik sumažinti atlyginimus, bet ir sugrąžinti į šalį nedarbo problemą. Reikia atsižvelgti ir į etninių konfliktų tikimybę.

Retam išvykėliui rūpinantis savo ar savo atžalų tautiškumu, verta prabilti apie lietuvių tautiniam identitetui kylančią grėsmę. Susipriešinimas, jaučiamas tarp Lietuvoje likusių ir emigraciją pasirinkusių piliečių, kelia tautos susiskaldymo problemą.

Esant infantilios pilietybės problemai, bei prarandant vidurinįjį visomenės sluoksnį, kyla grėsmė ne tik šalies pilietinei visuomenei, bet ir tautos, kaip demokratinės valstybės, likimui.

Ypač neigiamai emigracija pasireiškia šeimai. Kasdieninių kontaktų nebuvimas silpnina sutuoktinių tarpusavio santykius, kas dažnai veda prie kraštutinių to pasekmių - skyrybų.

Ypatingai skaudžiai emigracija atsiliepia vaikams. Ilgas išsiskyrimas su vienu ar abiem iš tėvų, veikia vaikų psichologinę bei intelektualinę raidą, ko pasekmė išryškės netolimoje ateityje.

Emigracija neigiamai veikia ir emigranto, kaip atskiro individo, psichologinę pusiausvyrą. Sudeginus psichologinius bei socialinius tiltus su savo šalimi, atsiranda psichologinės netekties jausmas, kurį išgyventi neretai būna be galo sunku, o nuolatinis nepilnavertiškumo jausmas gali tapti rimtų sveikatos sutrikimų priežastimi.

Šių dienų laisvo asmenų judėjimo kontekste išlieka ir nelegalios emigracijos problema. Su neigiamomis šio reiškimo pasekmėmis susiduria ne tik patys nelegalai, kurie tampa beteisėmis išnaudotojų aukomis, tačiau tokiu būdu uždaromi visi keliai ir legaliai į šalį ketinantiems patekti tautiečiams.

Gausi emigracija paaštrina prekybos žmonėmis, ypač moterimis problemą. Viliojančiais verbuotojų pažadais susigundžiusios aukos, patenka seksualinių paslaugų rinką, kur susiduria ne tik su psichologinėmis bei fizinėmis traumomis, bet ir su rimtomis sveikatos problemomis.

Galiausiai emigracija, daugiausiai dėl kriminalinių tautiečių nusižengimų, daro neigiamą įtaką visos valstybės įvaizdžiui pasaulyje ir neišku kiek finansinių išteklių pareikalaus padėties atitaisymas.

Taigi akivaizdu, kad emigracijos reiškinys atnešė gausybę neigiamų pasekmių, darančių didžiulę įtaką gyvybiškai svarbiems šalies procesams bei keliančių naujas socialinio konfliktiškumo apraiškas joje. Kaip žinome, prevencinių priemonių parinkimui būtini išsamūs giluminiai situacijos tyrimai, tad šis analitiškas žvilnis į susidariusias problemas - svarbus žingsnis jų sprendimo link.

Kad išsisaiškintume kaip efektyviai valstybė valdo migracinius procesus, kitame skyrelyje panagrinėsime šalyje vykdomą migracinę politiką.

2.2 Valstybės emigracinės politikos analizė

Kaip parodė 1.2 poskyryje atlikta emigracijos iš Lietuvos analizė, situacija Lietuvoje tiek dėl išvykusiųjų masto, tiek dėl jų struktūros, atrodo grėsmingai. Apie konfliktišką šalyje byloja ir praeitame poskyryje aptarta neigiamų reiškimo pasekmių gausa. Taigi akivaizdu, kad valstybė turi turėti tvirtą nuomonę dėl kryptingo emigracinių procesų valdymo. Visuomenėje vyraujančias nuotaikas ir jos požiūrį į valdžią taikliai atspindi perfrazuotas anglų posakis – „Lietuvi, kuris paskutinis išvyks iš Lietuvos, nepamiršk išjungti šviesos.“ (SSCPVI, 2007, p. 258). Visa tai leidžia abejoti valstybės migracinių priemonių efektyvumu. Taigi panagrinėkime šiandieninę migracijos atžvilgiu vykdomą politiką.

2.2.1 Aktualiausių strateginio planavimo dokumentų aptarimas ir įvertinimas

Pradėdami analizuoti valstybės migracinę politiką Lietuvoje, visų pirma, panagrinėkime įvairaus lygio strateginius dokumentus, kuriuose turėtų išryškėti ne tik migacinės politikos kryptys, bet ir tai, kokios šiuolaikinės migracijos problemos įvardijamos, kaip valstybė supranta jų grėsmingumą, kada jomis pradeda rūpintis. Nagrinėjamos politikos požiūriu svarbiausi yra šie dokumentai:

➤ Ilgalaikio strateginio planavimo dokumentai:

- Valstybės ilgalaikės raidos strategija;
 - Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija;
 - Nacionalinė darnaus vystymosi strategija;
 - Ekonominės migracijos reguliavimo strategija.
- **Vidutinės trukmės strateginio planavimo dokumentai:**
- Tarpsektoriniai – 2004 - 2006 m. Lietuvos Bendrasis programavimo dokumentas (BPD) ir Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa;
 - Sektoriniai – Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija.

➤ **Ilgalaikio strateginio planavimo dokumentai**

Pagrindiniame strateginio planavimo dokumente – **Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje** – numatoma valstybės ilgalaikės raidos vizija, padedanti tarpusavyje suderinti ir integruoti valstybės bendrąsias ir šakines strategijas. (Žin. 2002, Nr.113-5029). Šioje strategijoje išdėstoma valstybės geopolitinės padėties analizė bei apibrėžiami ilgalaikiai prioritetai ir jų įgyvendinimo kryptys. Išskiriamos dvi su migracija susijusios problemos: nelegali migracija ir ekonominė emigracija. Ekonominė emigracija apibrėžiama kaip Lietuvos silpnybė, dėl kurios prarandama dalis darbo jėgos. Be to, ji priskiriama ir potencialių grėsmių grupei kaip galinti daryti neigiamą įtaką valstybės ekonominio, mokslinio ir technologinio potencialo plėtotei. Atskirai pažymima meno kurėjų bei kultūros specialistų emigracijos iš Lietuvos problema, sąlygojanti lietuvių kultūros savitumo mažėjimą.

Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikėje strategijoje nustatytos šalies ekonominės politikos kryptys. (Žin. 2002, Nr. 60 - 2424). Čia didelė darbo jėgos migracija taip pat laikoma valstybės silpnybe. Itin pabrėžiama gyventojų, visų pirma, jaunimo, intensyvios emigracijos iš kaimiškų regionų problema, silpninanti šių regionų intelektinio kapitalo išteklius ir ekonominės plėtros galimybes. Strategijoje prognozuojama, jog gėsmę visos Lietuvos ekonomikos vystymuisi gali kelti aukštos kvalifikacijos specialistų emigracija. Numatoma, kad „protu nutekėjimas“ ateityje sąlygos šalies intelektinio potencialo silpnėjimą, depopuliaciją, kvalifikuotos darbo jėgos stygių ir nekvalifikuotos darbo jėgos perteklių šalyje. Specialistų emigracija taip pat lems išlaidų švietimui, mokymui ir mokslui praradimą bei potencialaus nacionalinio produkto sumažėjimą. Be to, jaunimo emigracija prisidės prie demografinių problemų, pavyzdžiui – didins vyresnio amžiaus žmonių dalį visuomenėje.

Nacionalinėje darnaus vystymosi strategijoje taip pat akcentuojama darbo jėgos, ypač aukštos kvalifikacijos specialistų, emigravimo grėsmė šalies socialiniam vystymuisi. (Žin. 2003, Nr.89-4029).

Pabrėžiamas potencialus perspektyviausių mokslininkų emigracijos pavojus, jei mažai dėmesio bus skiriama Lietuvos mokslo plėtrai.

Ekonominės migracijos reguliavimo strategija - pirmasis vieningas dokumentas, apibrėžiantis ekonominės migracijos politikos tikslus, uždavinius ir veiklos priemones (2007 m.). Pagrindinis šios strategijos tikslas - siekti, kad Lietuvoje nepritrūktų darbo jėgos, ir išvengti neigiamų migracijos proceso pasekmių. Strategijoje numatyti uždaviniai ir priemonės yra skirti palaikyti ryšiams su užsienyje gyvenančiais lietuviais, teikti informaciją apie grįžimo galimybes, padėti sugrįžusiesiems integruotis į darbo rinką ir be kliūčių gauti valstybės teikiamas švietimo, sveikatos ir kt. paslaugas.

Apibendrinant, ilgalaikio strateginio planavimo dokumentuose, priimtuose iki 2007 m. nebuvo pateikiama konkrečių priemonių ekonominei emigracijai kontroliuoti. Dažniausiai buvo konstatuojamos su emigracija susijusios „silpnybės“ ir „grėsmės“. Be to, politikos ekonominės emigracijos atžvilgiu kūrimas bei įgyvendinimas buvo tarsi atidedamas, nurodant, pavyzdžiui, kad tik ateityje dėl demografinių problemų „bus aktualu skatinti reemigraciją.“ (Žin. 2002, Nr.60-2424). Kalbant apie neigiamas emigracijos pasekmes, pastebėtina, kad darbo jėgos bei jaunimo emigracija buvo priskiriamos šalies silpnųjų grupei, t.y. jos pristatomos kaip jau egzistuojančios problemos. Tuo tarpu „protu nutekėjimas“ dažniausiai buvo apibrėžiamas kaip galima ateities grėsmė. Šį skirtumą gali paaiškinti faktas, kad analizuojami dokumentai priimti maždaug 2 - 3 metus prieš Lietuvos narystę ES. Tuo metu visos emigracijos pasekmės dar nebuvo pakankamai gerai įsisamonintos.

Ekonominės migracijos reguliavimo strategija, patvirtinta 2007 m. balandžio mėnesy, išsiskiria iš anksčiau priimtų dokumentų. Emigracijos reiškinių pasekmės čia vadinamos jau ne ateities grėsmėmis, bet konstatuojamos realiomis dabarties problemomis. Ypatingai svarbu, kad pradėta kalbėti apie ryšių su emigrantais palaikymo svarbą. Šioje strategijoje keliami tikslai ir uždaviniai daug konkretesni bei aiškesni nei ankstesniuose dokumentuose. Kitavertus, atsižvelgiant į tai, kad emigracijos reiškinys yra jau seniai įsibėgėjęs, o emigracijos pasekmės spėjusios šalyje sukelti socialinį konfliktiškumą, minėta strategija, galima sakyti, kiek pavėluota. Dokumente nurodomas padėties grėsmingumas bei deklaruojamos migracijos prevencinės priemonės turėjo būti numatyti daug anksčiau. Tokiu būdu galėjo būti išvengta daugelio neigiamų reiškinių padarinių.

➤ Vidutinės trukmės strateginio planavimo dokumentai

BPD yra ES struktūrinių fondų paramos Lietuvai ir nacionalinio bendrafinansavimo panaudojimo strategija. (Žin. 2004, Nr.123-4486). Jame išdėstytos šios strategijos tikslai, uždaviniai, prioritetai bei

priemonės. Analizuojant esamą šalies padėtį, šiame dokumente ekonominės emigracijos neigiamas poveikis numatomas dvejuose sektoriuose:

- Švietimo bei mokslinių tyrimų srityje mokslininkų bei kvalifikuotų specialistų, ypač jaunų, emigracija. Ji sąlygoja didėjančią vidutinį mokslinių darbuotojų amžių, o kartu ir mažėjančią šalies mokslinį potencialą.
- Užimtumo ir nedarbo srityje itin aktuali darbingo amžiaus žmonių emigracija, mažinanti ekonominį aktyvumą šalyje. Ji prisideda ir prie demografinių pokyčių šalyje.

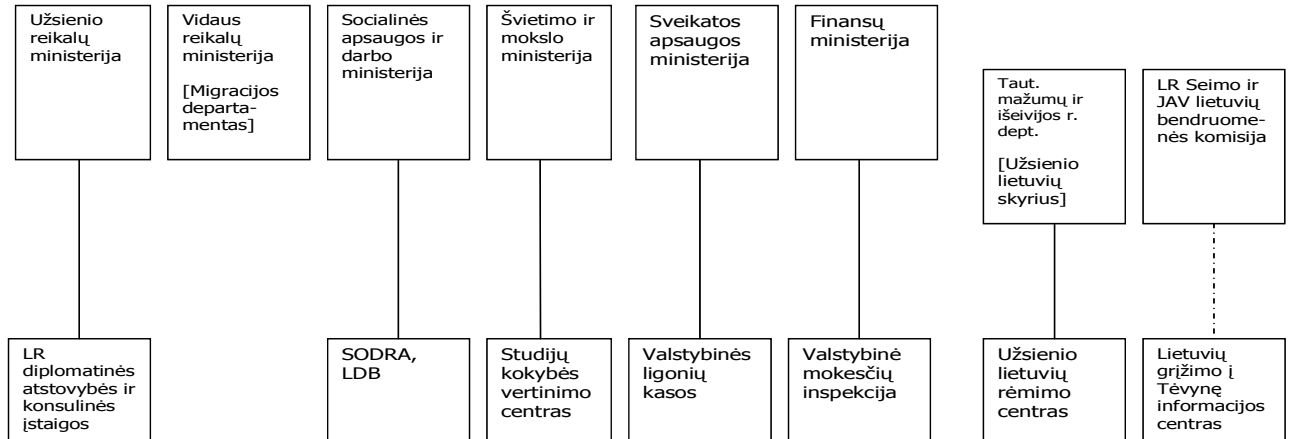
Nacionalinėje Lisabonos strategijos įgyvendinimo programoje ekonominė emigracija siejama su užimtumo politika. Pristatant pagrindines problemas užimtumo srityje, pabrėžiama, kad ekonominė emigracija prisideda prie nepalankia linkme kintančio Lietuvos gyventojų skaičiaus ir visuomenės demografinės struktūros. Taip pat akcentuojama įtampa socialinės apsaugos sistemoje bei struktūrinio nedarbo problema. Siekiant pagerinti darbo rinkos poreikių atitikti, numatoma 2005 – 2006 metais parengti pasiūlymus dėl priemonių ekonominei emigracijai valdyti.

Nacionalinėje demografinės (gyventojų) politikos strategijoje nustatyti ilgalaikiai demografinės (gyventojų) politikos tikslai ir uždaviniai iki 2015 metų. (Žin. 2004, Nr.159-5795). Migracijos procesus aprašančioje strategijos dalyje konstatuojama, kad emigracijos iš Lietuvos mąstai yra itin dideli ir toliau auga. Ši tendencija aiškinama tiek ekonominiais (nedarbas, neadekvatus teikiamų socialinių garantijų ir atlyginimų dydis), tiek socialiniais (sėkmingi emigracijos pavyzdžiai, besiplečiantis jau emigravusių artimųjų ratas, palankus visuomenės požiūris į emigraciją) veiksniais. Nors teigiama, kad vyrauja laikina emigracija, tačiau pastebima, kad asmenys, ketinę išvykti trumpam, neretai į Lietuvą nebegrįžta. Taip pat išskiriamos dvi grupės, kurių emigracija šalies raidai daro itin neigiamą įtaką: jauni asmenys (gyventojų struktūros pokyčiai) ir kvalifikuoti asmenys (mažėja ekonominis (inovacinis) konkurencijos potencialas). Pabėžiama, kad nors kai kuriose ūkio šakose jau pasireiškia aukštos kvalifikacijos specialistų trūkumas, tačiau nėra koncepcijų ir programų, numatančių, kaip juos susigrąžinti ar panaudoti jų potencialą Lietuvoje.⁸¹

Apibendrinant, vidutinės trukmės strateginio planavimo dokumentai emigracijos iš Lietuvos tendencijas aiškina žemu užimtumo lygiu šalyje, mokslo ir švietimo sistemos trūkumais, atskirų regionų vystymosi netolygumais ir pan., kuriuos savo ruožtu, lemia šalies ekonomikos atsilikimas nuo kitų ES valstybių. Šios nuostatos tik patvirtina teiginį, kad emigracija yra labai kompleksiškas reiškinys, o siekiant pristabdyti išvykstančiuosius bei susigrąžinti išvykusius emigrantus būtinos įvairių institucijų pastangos, kurios iš esmės pagerintų situaciją įvairiuose sektoriuose.

2.2.2 Lietuvos valstybės institucijų veikla, įgyvendinant darbo jėgos emigracijos politiką

Su emigracija susijusius klausimus Lietuvoje savo kompetencijos ribose sprendžia skirtingos ministerijos, įvairaus pavaldumo valstybės įstaigos bei nevyriausybinės organizacijos (13 pav.).

13 pav. Emigracijos politiką įgyvendinančių valstybės institucijų schema

Šaltinis : Viešosios politikos ir vadybos institutas (VPVI), 2005, p. 32

Visų Lietuvos valstybės institucijų ir organizacijų įgyvendinamas priemonės migracijos politikos srityje galima suskirstyti į dvi grupes:

- **Priemonės, skirtos tiesiogiai emigrantams aktualiems klausimams spręsti** (Socialinės apsaugos ir darbo, Užsienio reikalų, Švietimo ir mokslo, Vidaus reikalų, Sveikatos apsaugos ministerijos, SODRA, Lietuvos darbo birža, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės, Statistikos departamentas, LR Seimo ir JAV lietuvių bendruomenės komisija bei Lietuvių grįžimo į Tėvynę informacijos centras)
- **Netiesioginės emigraciją mažinančios bei emigrantų sugrįžimą skatinančios priemonės** (Ūkio, Finansų ir kt. ministerijų įgyvendinamos investicinės ar sektorinių reformų priemonės).

Be minėtų valstybinių institucijų, veikia tam tikros nevyriausybinės organizacijos, kurios dalyvauja formuojant valstybės politiką emigracijos srityje. Tai – Pasaulio lietuvių bendruomenė, Pilietinės visuomenės institutas, Lietuvių išeivijos institutas, Užsienio lietuvių mokslo forumas ir kt.

Iš pradžių paanalizuokime valstybės politikos priemones, skirtas sugrįžusių ar siekiančių sugrįžti emigrantų aktualiems klausimams spręsti.

- **Priemonės, skirtos tiesiogiai emigrantams aktualiems klausimams spręsti**

Valstybės institucijų veiklą emigracijos atžvilgiu galima būtų suskirstyti į šias pagrindines problemines sritis: įsidarbinimo problemos Lietuvoje, socialinių garantijų išsaugojimas sugrįžus, informacijos trūkumas bei vaikų išsilavinimo problema. Paanalizuokimke kiekvienos iš šių sričių institucinius sprendimus bei aptarkime svarbiausius dabartinės situacijos trūkumus.

Įsidarbinimo Lietuvoje problemas aktyviai sprendžia *Lietuvos darbo birža (LDB)*. Ji darbo Lietuvoje ieškantiems emigrantams teikia įvairias konsultacijas, praneša apie laisvas darbo vietas. *Užsienio lietuvių rėmimo centras (ULRC)* užsiima trumpalaikių stažuočių bei karjeros galimybių paieška iš užsienio norintiems grįžti mokslininkams. *Lietuvos mokslininkų mobilumo centras (LMMC)* kuria internetinę duomenų bazę apie aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje skelbiamus konkursus tarptautinėms pozicijoms užimti. Taip pat numato teikti visapusiškas konsultacijas bei paslaugas į Lietuvą atvykstantiems mokslininkams. *Lietuvių grįžimo į tėvynę informacijos centras (LGITIC)* „senosios“ emigrantų, išvykusių į Vakarų šalis, bangos atstovams teikia asmeniniams jų poreikiams pritaikytas darbo paieškos paslaugas. *Švietimo ir mokslo ministerija (ŠMM)* įgyvendina Europass projektą, siekiantį harmonizuoti ir standartizuoti mokslinės bei profesinės kvalifikacijos aprašymus, leisiančius grįžtantiems emigrantams užsitikrinti užsienyje įgytos kvalifikacijos ar darbo patirties pripažinimą Lietuvoje. *Studijų kokybės vertinimo centras (SKVC)* vertina bei pripažįsta įvairių pakopų užsienyje įgytą išsilavinimą.

Visgi įsidarbinimo problemų Lietuvoje sprendimas turi keletą trūkumų. Vienas iš jų tas, kad visuomenėje vyrauja nuostata, kad *LDB* nepadės susirasti aukštos kvalifikacijos reikalaujančio bei gerai apmokamo darbo. Kitas trūkumas susijęs su *ULRC* ir *LMMC* veiklomis. Jų teikiamos paslaugos lietuvių mokslininkams iš dalies panašios todėl gali persidengti. Informacijos centro *LGITIC* trūkumas tas, kad jo paslaugomis naudojasi tik nedidelis skaičius emigrantų, o pati centro veikla skirta iki 1990 m. iš Lietuvos emigravusiems asmenims.

Socialinių garantijų išsaugojimo sugrįžus problema visų pirma rūpinasi *Sodra*. Ji teikia užsienyje uždirbtų valstybinių pensijų ir įvairių socialinių pašalpų persikėlimo paslaugas, sutvarko formalumus, susijusius su darbo stažo sumavimu ir pan. klausimais. *LDB* teikia nedarbo pašalpų persivedimo paslaugas ES valstybėse dirbusiems ekonominiams migrantams. *Valstybinės ligonių kasos (VLK)* prie Sveikatos apsaugos ministerijos nustato ar grįžęs emigrantas turi teisę į valstybinį sveikatos draudimą bei būtinąją sveikatos pagalbą. Taip pat konsultuoja apie galimybes minėtą draudimą įgyti.

Pagrindinis dabartinės situacijos, sprendžiant socialinių garantijų išsaugojimo problemą, trūkumas - ribota susitarimo su JAV apimtis. Šis susitarimas neapima darbo stažo sumavimo ar priklausančių

socialinių išmokų perkėlimo klausimų. Kitas trūkumas tas, kad užsienyje legaliai dirbantys asmenys dažnai neturi informacijos apie savo teises į tam tikras socialines išmokas.

Kaip vieną pagrindinių problemų, trukdančių emigrantus sugrąžinti į tėvynę, daugelis šaltinių įvardina **informacijos trūkumo problemą**. Šiuo klausimu dirba daugiausiai valstybės institucijų. *Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas (TMID)* palaiko ryšį su lietuvių bendruomenėmis užsienyje, konsultuoja naujų bendruomenių steigimo klausimais bei teikia finansinę paramą. *Užsienio reikalų ministerijos (URM)* informuoja išvykstančius emigrantus apie atvykimą į šalį, o išvykusiems teikia konsulinę pagalbą. Taip pat sudaro sąlygas emigrantams dalyvauti Lietuvoje vykstančiuose rinkimuose. *Sodra* informuoja apie socialines garantijas bei jų išlaikymą ar persivedimą grįžtantiems ar norintiems išvykti. *LDB* praneša potencialiems emigrantams apie darbo galimybes Lietuvoje bei teikia pagalbą jo ieškantiems. *Valstybinė mokesčių inspekcija (VMI)* teikia informaciją apie pajamų mokesčių prievoles ir taiko teisės aktus šioje srityje. *Valstybinės ligonių kasos (VLK)* informuoja apie galimybes ir sąlygas siekiant pasinaudoti valstybinės sveikatos apsaugos sistemos paslaugomis. *ULRC* informuoja apie galimybes mokytis Lietuvos mokyklose bei universitetuose. *LGITIC* teikia visapusišką informaciją apie persikėlimo į Lietuvą sąlygas ir reikalavimus. *Vidaus reikalų ministerija (VRM)* teikia informaciją migrantams dėl kelionės dokumentų bei gyvenamosios vietos deklaravimo. *Užsienio lietuvių mokslo forumas (ULMF)* informuoja užsienio lietuvius mokslininkus apie darbo galimybes Lietuvoje.

Institucinė informacijos teikimo sistema taip pat turi keletą trūkumų. Pagrindinė problema ta, kad kiekviena institucija teikia specializuotą informaciją savo kompetencijos ribose. Trūksta apibendrintos, konsoliduotos informacijos, už kurios tikslumą būtų atsakinga viena institucija. Tuo labiau, kad skirtingų institucijų teikiama informacija yra fragmentuota ir kartais prieštaringa. Prie dabartinės situacijos trūkumų prisideda ir tai, kad, kaip anksčiau minėta, *LGITIC* paslaugomis naudojasi ribotas emigrantų skaičius. Prie informacijos trūkumo prisideda ir tai, kad Lietuvoje leidžiamos spaudos ir televizijos prieinamumas užsienyje yra gana ribotas.

Emigracinės politikos srityje ne mažiau svarbi **vaikų išsilavinimo problema**. Šiuo klausimu taip pat dirba ne viena institucija. Daugiausia už šios problemos sprendimą atsakinga *ŠMM*, kuri rengia ir remia lietuvių kalbos mokymo ir mokymo lietuvių kalba programas. *TMID*, savo ruožtu, finansuoja lietuviškas mokyklas prie užsienio lietuvių bendruomenių. „*Lietuvių namai*“ suteikia galimybę tremtinių (išimtiniais atvejais – kitų emigrantų) vaikams įgyti vidurinį išsilavinimą Lietuvoje. *ULRC* informuoja apie galimybes mokytis Lietuvos mokyklose bei universitetuose bei skiria finansinę paramą. *SKVC*, kaip jau minėta, vertina bei pripažįsta užsienyje įgytą išsilavinimą.

Dabartinė situacija, vaikų išsilavinimo atžvilgiu, taip pat susiduria su kaikuriais trūkumais. Visų pirma, išaugus emigracijos mastams, užsienyje trūksta mokyklų, kuriose būtų mokoma lietuvių kalbos.

Taip pat užsienio lietuvių vaikams trūksta specialios finansinės paramos, kuri juos paskatintų grįžti studijuoti į Lietuvos aukštąsias mokyklas. Emigrantų sprendimui pasilikti užsienyje didelę įtaką turi tai, kad iš užsienio grįžusiems vaikams Lietuvos vidurinėse mokyklose pradėtos taikyti išlyginamosios programos.

Taigi, kaip matome valstybės institucijos nemažai prisideda prie įvairių sugrįžusių ar siekiančių sugrįžti emigrantų problemų sprendimo. Visgi dabartinė situacija vis dar turi daugybę trūkumų. Juos galima suskirstyti į dvi dalis : pačių institucijų vykdomos veiklos problematiškumas bei šalutiai veiksniai, darantys įtaką jų veiklos veiksmingumui.

Kalbant apie institucijų veiklos problemas, visų pirma paminėtina tai, kad institucijoms trūksta keitimosi informacija ir žinojimo apie tai, kas planuojama vienoje ar kitoje srityje, priemonės kartais dubliuojamos, neišnaudojamas galimas bendradarbiavimo potencialas arba tiesiog kratomasi spęsti problemą „priskiriant“ ją kitos institucijos reguliavimo sričiai. Taip esama struktūra kuria tam tikrus kaštus asmeniui siekiančiam išsiaiškinti sugrįžimo sąlygas (reikia žinoti savo teises ir galimas problemas, žinoti atsakomybės pasiskirstymą tarp valstybės institucijų, suderinti daugelį informacijos šaltinių, kurie gali teikti prieštaringą informaciją). Mažai priemonių įgyvendinama „protų susigrąžinimo“ bei ryšių su emigrantais palaikymo srityse.

Prie šalutinių problemų priskirtina tai, kad pavyzdžiui *LGITIC* teikiamomis informavimo paslaugomis naudojasi nedidelis emigrantų skaičius. Tam didelės įtakos turi išankstinės išėvių nuostatos apie neefektyvią įvairių institucijų veiklą. Prie situacijos trūkumų priskiriama ir tai, kad egzistuojantys tarptautiniai susitarimai dėl socialinės apsaugos su Kanada ir ypač – JAV yra ribotos apimties. Paminėtina ir tai, kad lietuviškos spaudos ir televizijos prieinamumas užsienyje yra gana ribotas. Valstybė, siekdama vykdomos emigracinės politikos rezultatyvumo, turėtų pašalinti šiuos efektyvumą sąlygojančius veiksnius.

- **Netiesioginės emigraciją mažinančios bei emigrantų sugrįžimą skatinančios priemonės**

Kaip minėta anksčiau (žr.1.1.2 skyrelį), tik dalis apsiprendimą emigruoti lemiančių veiksnių paveikūs valdžios priemonėms. Didžiausią poveikumą turi politiniai, ekonominiai bei socialiniai-kultūriniai veiksniai, tad į juos turėtų būti kreipiamas didžiausias valstybės dėmesys. Toliau aptarsime priemonės, kurios aktualios visiems Lietuvos gyventojams, tačiau gali turėti esminės įtakos emigracijai mažinti ar paskatinti ekonominius migrantus sugrįžti.

Visų pirma būtina konstatuoti, kad ekonominiu požiūriu, kuris yra vienas iš labiausiai paveikių emigracijos veiksnių, didelės įtakos migrantų apsisprendimui sugrįžti turi įvairios sektorinės politikos,

kurias vykdo atsakingos valstybės institucijos bei bendra ekonominė situacija šalyje. Pavyzdžiui, ekonominius sprendimo emigruoti veiksnius tiesiogiai įtakoja *Ūkio ministerijos* kuruojamos priemonės užsienio investicijų skatinimo, verslo aplinkos gerinimo ir kt. srityse. *Finansų ministerija* yra atsakinga už valstybės biudžeto politiką bei yra valdančioji institucija ES paramos administravimo struktūroje. Šiuo požiūriu Finansų ministerijos veikla itin svarbi, kadangi sėkminga valstybės investicijų politika galėtų iš esmės pagerinti situaciją tam tikruose sektoriuose bei sulaikyti išvykstančiuosius bei paskatinti sugrįžti jau išvykusius migrantus. *ŠMM, Socialinės apsaugos bei darbo ministerija* bei *Sveikatos apsaugos ministerija* gerindamos situaciją jų kompetencijai priskirtose srityse gali suteikti papildomų motyvų ekonominiams migrantams sugrįžti. *ŠMM* veikla ypatingai svarbi struktūrinio nedarbo problemos sprendime. *Vidaus reikalų ministerija*, jei pavyktų suformuoti ir įgyvendinti veiksmingą regioninės plėtros politiką ir paspartinti atsiliekančių regionų plėtrą, taip pat žymiai prisidėtų prie emigracijos stabdymo. Kalbant apie socialinį – kultūrinį poveikumą, čia galėtų pagelbėti *LR Vyriausybės kanceliarija*. Jai pavesta rengti „Lietuvos įvaizdžio formavimo strategiją“, kuri galėtų prisidėti informuojant apie Lietuvos situaciją tiek užsienio valstybių piliečius, tiek ir užsienyje gyvenančius ekonominius emigrantus iš Lietuvos. (VPVI, 2005).

Apibendrinant valstybės institucijų veiklą migracijos srityje, galima būtų išskirti kelias pagrindines problemas. Pirmoji – valstybinės politikos koordinavimo trūkumas. Ši problema pastebima tuo, kad nėra vienos institucijos, kuri koordinuotų daugelio institucijų ir organizacijų įgyvendinamas priemones šioje srityje. Antra, emigracija yra kompleksiškas ir, politikos požiūriu horizontalus (o ne sektorinis) reiškinys. Todėl nors daugelis institucijų įgyvendina aktualias priemones joms priskirtose srityse, tačiau trūksta bendresnio ir strategiškesnio požiūrio bei kompleksinių ryšių tarp skirtingų migraciją įtakančių veiksnių supratimo. Trečia, nemažai įgyvendinamų priemonių persidengia (pavyzdžiui, aktualią informaciją gali suteikti daug įstaigų, bet tik pagal savo kompetenciją). Tai savo ruožtu siejasi su informacijos trūkumo problema. Reikalingos informacijos susirinkimas kuria papildomus kaštus bei formuoja tam tikrą biurokratinį šalies įvaizdį, kuris dažnai mažina motyvaciją sugrįžti.

Atlikus valstybės migracinės politikos analizę, paaiškėjo, kad ši turi daugybę trūkumų. Visų pirma, iki 2007 m. priimti aktualiausi šalies strateginio planavimo dokumentai, nors ir akcentuodavo emigracijos reiškinio kompleksškumą, tačiau kaikurios jo grėsmės buvo laikomos ateities problemomis, todėl aiškių priemonių situacijai valdyti nebuvo pateikta. 2007 m. priimtoje ekonominės migracijos strategijoje objektyvus padėties apibūdinimas bei konkrečių sprendimų pateikimas rodo, kad realių priemonių reiškiniui valdyti imamasi tik tada, kai šis jau gerokai pažengęs. Todėl galima daryti išvadą, kad vienas iš

valstybės emigracinės politikos trūkumų – analitiškumo, leidžiančio ne tik numatyti ateities grėsmes, bet ir parengti išankstinius prevencinius sprendimų planus, stoka. Atsižvelgiant į tai, kad emigracijos mastai pastebimai suintensyvėjo dar 2004-ais, ši strategija priimta kiek pavėluotai.

Kalbant apie valstybės migracinę politiką vykdančių institucijų veiklą, reikia konstatuoti, jog šios taip pat susiduria su įvairiomis problemomis, kurias galima įvardinti kaip veiklos koordinavimo trūkumą, įgyvendinamų priemonių persidengimą ir fragmentuotumą taip pat bendresnio strateginio požiūrio į emigracijos reiškinį trūkumą (nes kiekviena institucija dirba jos kompetencijai priskirtoje siauroje srityje).

Svarbiausia valstybės emigracinės politikos problema galima būtų įvardinti tai, kad valstybė daugiausia rūpinasi emigrantų problemų sprendimu bei pastarųjų susigrąžinimu, tačiau visiškai neskiriamas dėmesys emigracijai mažinti t.y. potencialių emigrantų nepasitenkinimą keliančiai situacijai Lietuvoje gerinti. Šį požiūrį puikiai atspindi LR vyriausybės 2004 - 2008 metų programa, kurioje emigracijos valdymas apibrėžiamas kaip siekis „rūpintis Lietuvos piliečių, pasinaudojusių laisvo asmens judėjimo teise, geresniu socialinių ir kultūrinių poreikių tenkinimu užsienio valstybėse" bei „parengti ir įgyvendinti priemones, skatinančias ekonominius migrantus grįžti į Tėvynę."(Nacionalinės plėtros institutas, 2006). Išanalizavę valstybės migracinę politiką, galime patvirtinti, kaip tik šios priemonės ir atsispindi dabartinėje valstybės institucijų veikloje emigracijos atžvilgiu. Taip pat pasigendama realių priemonių ryšiui su emigrantais užmegsti bei palaikyti.

Apibendrinant reikėtų konstatuoti, kad realių veiksmų emigracijai stabdyti šiandien Lietuvoje nėra, kaip nėra ir priemonių plano ryšiams su išvykėliais palaikyti. Kitais aspektais nukreipta migracijos politika turi daugybę trūkumų, kas sąlygoja nepakankamą jų efektyvumą.

3. TYRIMAS „NEIGIAMŲ EMIGRACIJOS PASEKMIŲ DISKURSAS LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE: VIEŠOSIOS NUOMONĖS FORMAVIMAS“

3.1 Teorinė perspektyva: tvirtinimų formavimas

Tvirtinimų, nuomonės formavimo teorijos pradininkai – P. R. Ibarra ir J. I. Kitsuse. Tvirtinimo formavimo (*claims-making, opinion-making*) mechanizmas remiasi socialinio tikrovės konstravimo prielaida – socialinė problema yra tai, ką mes suprantame kaip socialinę problemą. Individų galimybės patirti visus socialinio gyvenimo aspektus tiesiogiai ir betarpiškai šiuolaikinėje pliuralistinėje visuomenėje yra be galo ribotos. Socialiniai fenomenai, šiuo atveju neigiamų emigracijos pasekmių samprata, yra konstruojama individų socialinėje sąveikoje, ji tampa įvairiais komunikacijos kanalais patirtų subjektyvių impresijų interpretacija. Visuomenės samprata apie tam tikras socialines problemas yra socialiniai konstruktai – „tvirtinimų formavimo produktai, tam tikros etiketės ir reikšmių priskyrimo rezultatai“ (Forte, 2002, p. 136).

Nors galime teigti, jog kiekvienas individas tam tikra prasme yra „tvirtinimų formuotojas“ – remdami vieną ar kitą požiūrį, palaikydami tam tikrą perspektyvą, mes taip pat „kuriamo“ socialines problemas, – dominuojančios neigiamų emigracijos pasekmių sampratos paprastai yra ypač susijusios su turinčiųjų galią įvardinti emigracijos reiškinių, kaip problemą, tvirtinimais. Tokiais yra laikomi visuomenėje įtakingi asmenys ar interesų grupės, organizacijos, kurie turi galią įtakoti visuomenės nuomonę konkrečiu klausimu, tarpininkauti formuojant viešąją poziciją (Forte, 2002). Čia labai svarbus vaidmuo tenka žiniasklaidai, juolabiau, kad visuomenės pasitikėjimas masinėmis informavimo priemonėmis yra reikšmingai didelis - „ilgą laiką jis siekė per 70 %.“ (SSCPVI, 2007, p. 231).

Žiniasklaida ne tik informuoja apie tam tikras viešojo gyvenimo problemas, bet ir pati jas konstruoja. Teigiama, jog „pasitelkiant žiniasklaidos priemones jau seniai nebepranešinėjama apie tikrovę, priešingai – pranešinėjant kuriama tikrovė“ (Ulfkotte 2001, p. 166). Maža to, masinės informavimo priemonės šiandien laikomos atsakingomis už tautos tapatybės formavimą - „tik žiniasklaida ir politikai, suaugę į vieningą visumą, maitinantys vienas kitą informacija ir įvykių faktūra, palaikantys ir pereinantys vienas į kitą, yra atsakingi už tai, kad valstybė ir visuomenė yra tokie, kokie yra.“ (SSCPVI, 2007, p. 230). Šiomis dienomis žiniasklaidos įtaka ypatingai aktuali, kadangi „Lietuvos visuomenės vertybių sistema dar tik formuojasi, dauguma žmonių nesijaučia socialiai saugūs, iki galo nesuvokia demokratijos funkcionavimo mechanizmų, pasižymi žema politine kultūra, dėl patirties ir atitinkamo švietimo stokos nesugeba kritiškai vertinti gaunamos informacijos.“ (SSCPVI, 2007, p. 230).

Nuomonės formavimo mechanizmai, formuodami visuomenės tapatybę, įtakoja šios informuotumą apie įvairius šalies reiškinius, turi įtakos požiūriui į daugelį socialinių problemų. Šiuo atveju „tvirtinimų formuotoja“ įtakoja emigracijos reiškinio sampratą. Jos vaidmuo ypatingai svarbus atskleidžiant neigiamų minėto reiškinio pasekmių suvokimą, kadangi atsižvelgiant į mokslinėje literatūroje vyraujančią nuomonę, kad „informacija apie socialines problemas pateikiama neadekvačiai“ (SSCPVI, 2007, p. 236), plaukia išvada, kad visuomenės nariai nebus pajėgūs efektyviai šias problemas spręsti. Taigi žiniasklaidos, kaip viešosios nuomonės formuotojos, vaidmens, informuojant apie neigiamas emigracijos reiškinio pasekmes šalyje, nustatymas yra ypatingai svarbus.

Žiūrint iš socialinės tikrovės konstravimo teorinės perspektyvos ir stengiantis išsiaiškinti žiniasklaidos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį, svarbu ne tik tai, kaip dažnai Lietuvos žiniasklaidoje rašoma apie neigiamas emigracijos pasekmes, bet ir tai, kokie ir kieno „tvirtinimai“ reprezentuojami – ekspertų, Lietuvoje likusių piliečių, verslo sektoriaus atstovų, valdžios, ar emigrantų? Kam yra suteikiamas balsas identifikuojant problemą? Labai svarbu įvertinti skirtingus požiūrius ir kiekvienos iš grupių galią, nes „socialinė problema visuomet formuojasi skirtingų konfliktuojančių interesų, ketinimų ir tikslų sąveikoje“ (Forte, 2002, p. 136). Besivaržančios interesų grupės visuomenėje kovoja ne tik dėl materialinės naudos, bet ir dėl pergalės apibrėžiant socialinę tikrovę, nustatant visuotinai priimtinas normas. Tokios visuomenės grupės kaip darbdaviai, valdžios atstovai bei smunkančia ekonomika pasipiktinę piliečiai emigracijos pasekmes dažnai piešia negatyviai, dėl daugelio susidariusių problemų kaltindami emigrantus. Tuo tarpu iševiviai dažnai nedalyvauja Lietuvoje vykstančiose diskusijose, todėl negali apsiginti, o tai veda prie vienpusiško emigracijos reiškinio pažinimo.

Tirti žiniasklaidos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį svarbu ir todėl, kad į jos naujienų tvarkaraštį patenka ne visos emigracijos sukeltos problemos – daugiau dėmesio ir išsamaus nušvietimo susilaukia tik kai kurios iš jų, o kitos neaktualizuojamos ar nagrinėjamos nepakankamai. Dėl šios priežasties visuomenei jos atrodo neaktualios ir tolimos. Žiniasklaidos tyrėjas H. G. Zuckeris 1978 metais išskėlė hipotezę, kad problemos „akivaizdumas“ (*obtrusiveness*) gali įtakoti žiniasklaidos ir visuomenės tvarkaraščių sudarymą (Severin, Tankard, 1997, p. 261). Jo teigimu, kuo mažiau akivaizdžiai visuomenė susiduria su tam tikra problema, tuo labiau jos aktualumas priklauso nuo žiniasklaidoje pateikiamos informacijos. „Akivaizdžiomis“ (*obtrusive*) problemomis yra laikomos tos, kurias visuomenės nariai gali patirti asmeniškai ir tiesiogiai (pvz. nedarbas), o tos, kurios yra už tiesioginio patyrimo ribų (pvz., užterštumas), vadinamos „neakivaizdžiomis“ (*unobtrusive*) (Severin, Tankard, 1997, p. 261). H. G. Zuckerio atliktas tyrimas pademonstravo, kad žiniasklaidos tvarkaraštis gali turėti įtakos visuomenės tvarkaraščiui tik „neakivaizdžių“ problemų atveju. Remiantis šia teorine prielaida, viena iš neigiamų emigracijos pasekmių - nutautėjimas, kuris visuomenei atrodo tolimas ir tiesiogiai nesusijęs su jų

asmeniniu gyvenimu ir kuri nušviesti reikia objektyviai ir profesionaliai, galėtų būti laikomas „neakivaizdžia“ problema, todėl žiniasklaidos vaidmuo viešosios nuomonės formavimo procese yra labai svarbus.

Galiausiai, mokslinėje literatūroje konstatuojama, kad žiniasklaida „juo toliau, tuo labiau atsisako savo, kaip visuomenės diskusijų tarpininkės vaidmens.“ (SSCPVI, 2007, p. 230). Taigi būtina iširti kiek šiandieninėse nuomonės formavimo mechanizmuose yra kokybiškos analitinės žurnalistikos. Taip pat svarbu išsiaiškinti, kokios socialinės problemos susilaukia gilesnės žiniasklaidos analizės. Nemažiau svarbu iširti ir tai, kada jos pristatomos visuomenei – šioms dar tik besimezgant ar tuomet, kai jos tampa akivaizdžios. Šis aspektas ypatingai svarbus, kadangi ankstyvas konfliktiškumo apraiškų įžvelgimas bei kokybiškas jų pristatymas visuomenei sąlygoja situacijos valdymo efektyvumą.

3.2 Tyrimo metodika ir jo eiga

Kaip praktinė šio darbo dalis buvo atlikta Lietuvos žiniasklaidos publikacijų kokybinė ir kiekybinė turinio analizė, kuria remiantis galima įvertinti Lietuvos žiniasklaidos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį identifikuojant neigiamų emigracijos pasekmių problemą. Kiekybinei analizei atlikti naudojamas turinio analizės (*content analysis*) metodas. Šis masinės informacijos priemonių tyrimuose naudojamas metodas „siekia įvertinti ir skaičiais iliustruoti kokio nors reiškinių pasikartojimų dažnumą reikšminėje žiniasklaidos pranešimų dalyje“ (Balčytienė, 2000, p. 112). Analizuojamos medžiagos masyvo turinys yra klasifikuojamas pagal iš anksto apibrėžtas kategorijas – analizės vienetus (simbolius, žodžius, žodžių grupes, sakinius, atskirus tekstus – publikacijas). Turinio analize visuomet siekiama objektyviai, sistemiškai, kokybiškai bei kiekybiškai įvertinti informacijos turinį.

Kiekybinės informaciniuose portaluose spausdinamų tekstų turinio atrankos vienetu iš turimo medžiagos masyvo (visų publikacijų emigracijos tema) pasirinkti tekstai, atspindintys neigiamas emigracijos reiškinių pasekmes.

Kokybinė informaciniuose portaluose spausdinamų tekstų analizė taip pat daugiausia buvo atliekama su pasirinkta medžiagos masyvo dalimi.

Vis gi kaikuriais atvejais tiek kiekybinė, tiek kokybinė publikacijų analizė, buvo atliekama nagrinėjant visą medžiagos masyvą, analizuojant platesnį kontekstą, skirtingais laikotarpiais lyginant skirtingus internetinius portalus.

Turinio analizė buvo taikoma trimis vieniems iš populiariausių internetinių portalų („www.delfi.lt“ (D), „www.bernardinai.lt“ (B), „www.vz.lt“ (Vz)). Pagrindinis atrankos kriterijus – prielaida, kad dažniausiai lankomi internetiniai portalai, atspindėdami visuomenėje vyraujančias sampratas

(„tvirtinimus“), jas pateikia plačiausiai auditorijai, todėl turi ir didžiausią poveikį formuojant viešąją nuomonę.

Analizei pasirinkti 2004, 2006 ir 2008 metai. Tyrimo pradžia – 2004 -ieji pasirinkti neatsitiktinai. Šiais metais gegužės 1 d. Lietuvai įstojus į Europos sąjungą, emigracijos reiškiniai pastebimai suaktyvėjo (žr. 1.2.3 skyr.). 2006 -ieji ir 2008 -ieji pasirinkti vienerių metų žingsniu, siekiant aprėpti kuo didesnę laikotarpį bei išanalizuoti kuo platesnę informaciją, tam kad būtų galima padaryti išsamias bei objektyvias išvadas. Taip pat toks tiriamų laikotarpių pasirinkimas sudaro galimybes lyginti skirtingais laikotarpiais skelbtą informaciją, stebėti jos kiekybinį bei kokybinį kitimą.

„Delfi“ ir „Verslo žinių“ portalų straipsnių archyvuose atlikta paieška, kurios reikšminiu žodžiu pasirinktas žodis - „emigracija“, „Bernardinų“ portalas turi atskirą šiai temai skirtą rubriką „išėivija“, tad buvo peržiūrėtos visos tiriamais metais joje skelbtos publikacijos. Identifikuota 1218 su emigracijos tema susijusių straipsnių (D - 675, B - 457, Vz - 86). Iš šio duomenų masyvo atrinktos publikacijos, kuriose buvo gvildinama neigiamų emigracijos pasekmių tema. Tokiu būdu buvo identifikuota 102 paieškos kriterijus tenkinanti publikacija: „www.delfi.lt“ – 68, „www.bernardinai.lt“ – 10, „www.lz.lt“ – 24 (sąrašas pridedamas žr. 2 priedą). Tyrimo analizės vienetu buvo laikomas tekstas – atskira publikacija. Neigiamų emigracijos pasekmių identifikaciją Lietuvos žiniasklaidoje buvo stengiamasi nustatyti pagal iš anksto apibrėžtas kategorijas ir analizės aspektus (4 lentelė). Tyrimo rezultatams apdoroti buvo naudojama Microsoft Excel programa.

4 lentelė. Forma, sudaryta publikacijų turinio analizei

1) Informacinio portalo pavadinimas: D, B, Vz.
2) Data:
3) Autorius:vyr., mot., agentūrinė arba redakcijos inf.
4) Antraštė:
5) Publikacijos žanras: informacinis, analitinis, meninis, publicistinis.....
6) Informacijos šaltinis („tvirtintojai“): darbdaviai, darbo biržos, valdžios atstovai, finansų analitikai, sociologai, psichologai, kiti ekspertai, kita.....

7) Specialiųjų šaltinių panaudojimas: Eurostat, Lietuvos statistikos, migracijos departamentų duomenys, tyrimų, apklausų, projektų ataskaitos, kita.....
8) Neigiamos emigracijos pasekmės: ekonomikai..... darbo rinkai..... demografinėi situacijai..... socialinės apsaugos sistemai..... intelektiniam tautos potencialui..... šeimai, vaikams..... tautiškumui, vienybei..... valstybės įvaizdžiui..... prekyba žmonėmis..... nelegali emigracija..... emigrantų išnaudojimas..... psichologinės emigranų problemos..... kita.....

3.3 Tyrimo duomenų analizė

Publikacijų pasiskirstymas. Atlikto tyrimo rezultatai pavaizduoti 5-oje ir 6-oje lentelėse. 5-oje lentelė matome kiek publikacijų emigracijos tema atskirais laikotarpiais rasta kiekviename iš pasirinktų internetinių portalų.

5 lentelė. Publikacijų „emigracijos“ tema pasiskirstymas pagal dažnumą

Metai	D	B	Vz	Iš viso:
2004	196	2	20	218
2006	259	263	44	566
2008	220	192	22	434
Iš viso:	675	457	86	1218

6-a lentelė vaizduoja kaip tais pačiais laikotarpiais bei tuose pačiuose internetiniuose portaluose pasiskirsčiusios publikacijos neigiamų emigracijos pasekmių tema. Šiems traipsniams tyrime bus skiriamas didžiausias dėmesys.

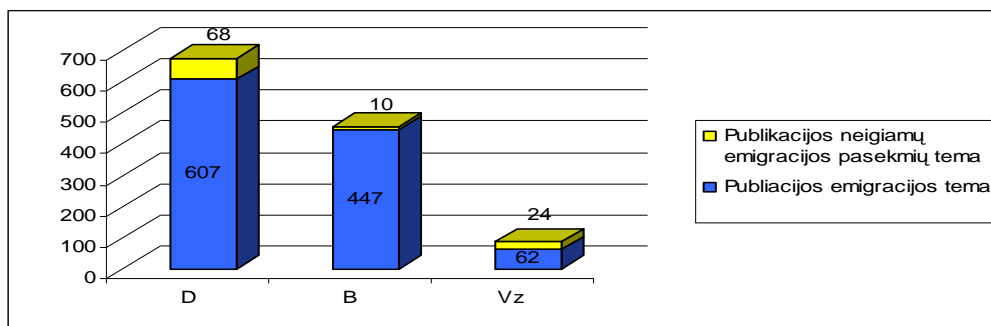
6 lentelė. Publikacijų „neigiamų emigracijos pasekmių“ tema pasiskirstymas pagal dažnumą

Metai	D	B	Vz	Iš viso:
2004	10	0	5	15
2006	26	4	14	44
2008	32	6	5	43
Iš viso:	68	10	24	102

Remiantis šiais duomenimis, paanalizuokime emigracijos bei neigiamų emigracijos pasekmių publikacijų pasiskirstymą tiek skirtingų portalų, tiek atskirų laikotarpių atžvilgiu.

Kaip minėta, žiniasklaidos publikacijų analizė parodė, kad tokių straipsnių, kuriose gvildinama neigiamų emigracijos pasekmių tema pasirinktuose Lietuvos informaciniuose portaluose 2004, 2006 ir 2008 metais buvo 102. Iš portalo „Delfi“ 675 publikacijų emigracijos tema, rasti 68 paieškos kriterijus tenkinantys straipsniai, iš 457 „Bernardinų“ publikacijų - 10, o iš 86 „Verslo žinių“ straipsnių - 24.

Daugiausia emigracijos reiškinį nagrinėja portalas „Delfi“ (14 paveikslas). Kitavertus, publikacijos neigiamų emigracijos pasekmių tema sudaro 10,1 %. Antras pagal publikacijų emigracijos tema gausą - portalas „Bernardinai“. (žr. 14 pav.). Nors emigracijos reiškinys čia aptariamas gan dažnai, visgi neigiamos jo pasekmės sudaro vos 2,2 %. Mažiausiai apie emigracijos reiškinį rašo portalas „Verslo žinios“ (žr. 14 pav.), tačiau publikacijų neigiamų emigracijos pasekmių tema procentinė dalis didžiausia iš visų nagrinėtų portalų – 27,9 %.

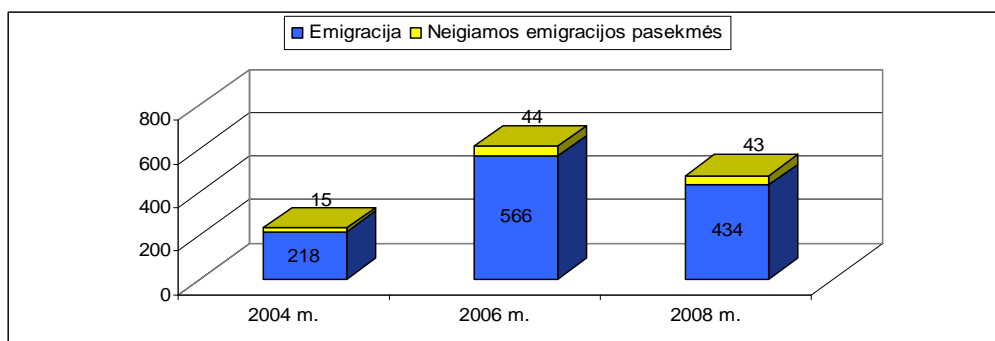

14 pav. Emigracijos ir neigiamų emigracijos pasekmių publikacijų pasiskirstymas pagal dažnumą atskiruose portaluose

Galima sakyti, kad tiriamaisiais laikotarpiais vidutiniškai kas ketvirtame Vz, kas dešimtame portalo D ir kas keturiasdešimt šeštame B straipsnyje emigracijos tema, buvo gvildenamos neigiamos šio reiškinio pasekmės. Taigi remiantis tuo, kad portale Vz neigiamų emigracijos pasekmių analizė sudaro didžiausią nuošimtį visų publikacijų minėto reiškinio tema, galima daryti išvadą, kad viešoji nuomonė čia formuojama kokybiškiausiai. Remiantis ta pačia prielaida, antras pagal analitiškumą – portalas D. Šiuo

požiūriu prasčiausiai viešoji nuomonė formuojama portale – B. Atsižvelgiant į publikacijų emigracijos tema gausą, galima teigti, kad čia daugiau aprašomas pats reiškinys, mažai gilinamasi į jo sukeltas pasekmes, taigi pateikiama informacija - daugiau šviečiamojo, nei analitinio pobūdžio.

Tačiau jei analizuosime ne publikacijų pasiskirstymą skirtinguose portaluose, o pažvelgsime į jų dažnumą atskirais laikotarpiais (15 paveikslas), tai pamatysime, kad daugiausia publikacijų emigracijos tema identifikuota 2006 –ais metais, kiek mažiau 2008 –aisiais, o mažiausiai 2004 -ais metais.

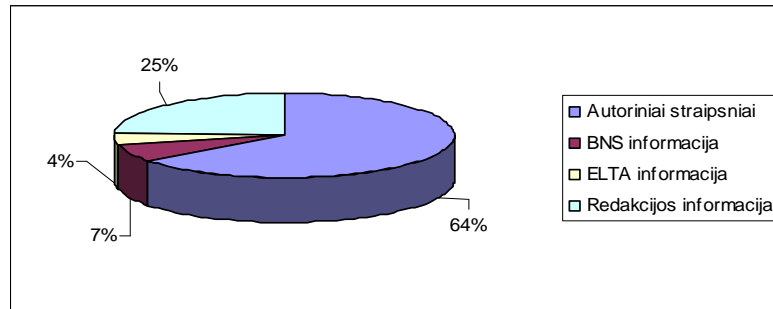
15 pav. Emigracijos ir neigiamų emigracijos pasekmių publikacijų pasiskirstymas pagal dažnumą atskirais metais

Žvelgiant į 15 paveikslą ir turint galvoje, kad emigracijos reiškinys suaktyvėjo 2004 –aisiais, o didžiausi emigraciniai mastai pastebimi 2005 –aisiais (žr. 1.2.3 skyr.), galima daryti išvadą, kad žiniasklaidoje apie emigracijos reiškinį pradeda daugiau kalbėti tik šiam gerokai išibėgėjus. Kadangi publikacijos neigiamų emigracijos pasekmių tema 2004 -ais metais sudaro 6,9 %, 2005 –aisiais – 7,8 %, o 2008 –aisiais - 9,9 %, galima teigti, kad neigiamos reiškinio pasekmės taip pat daugiau analizuojamos tik tada, kai šios tampa akivaizdžios, kada emigracijos reiškinys jau gerokai išibėgėjęs. Galima teigti, didesnio žiniasklaidos informuotumo pasigendama tada, kada jis reikalingas labiausiai, nes ankstyvas reiškinio bei jo pasekmių numatymas sąlygoja veiksmingą jo valdymą. Taigi išplaukia išvada, kad žiniasklaida tiek patį emigracijos reiškinį, tiek neigiamas jo pasekmes analizuoti imasi pavėluotai.

Tolimesniame tyrime pagrindinis dėmesys bus skiriamas turinio analizės paieškos kriterijus atitinkančių publikacijų t.y. straipsnių neigiamų emigracijos pasekmių tema nagrinėjimui.

Autorinė publikacijų analizė. Analizuojant žiniasklaidos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį, labai svarbu atsižvelgti į publikacijų autorystę. Straipsniai be autoriaus, t.y. agentūrinė arba redakcijos informacija, paprastai stokoja išsamumo ir yra skirta konkreitiems įvykiams atspindėti, o ne problemoms identifikuoti, analizuoti ar tirti.

Autoriniai ir neautoriniai straipsniai tiriamoje medžiagoje pasiskirstę gana netolygiai: 66 publikacijos turi autorius, o 36 -iuose pateikiama agentūrinė arba redakcijos informacija. Publikacijų pasiskirstymą pagal autorystę iliustruoja 16 paveikslas.

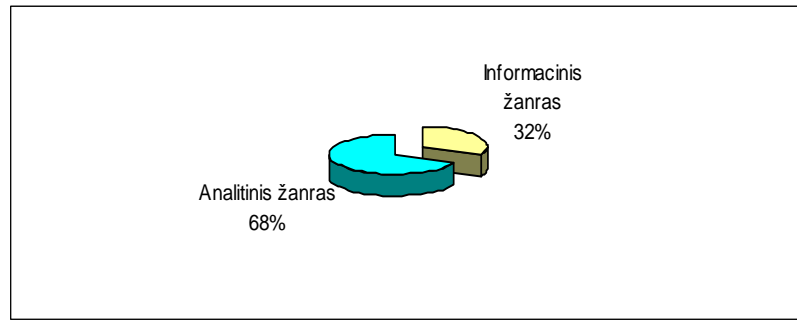
16 pav. Publikacijų pasiskirstymas pagal autorystę

Tai, kad didžiąją dalį publikacijų sudaro autoriniai straipsniai (žr. 16 pav.), rodo, kad apie neigiamas emigracijos pasekmes daugumoje publikacijų kalbama ne konkrečių įvykių kontekste, pateikiant sausus faktus t.y. šviečiamojo pobūdžio informaciją, o į problemas žvelgiama per analizės prizmę, nestokojant gilesnių išvalgų bei komentarų. Tokie srtaipsniai ne tik formuoja visuomenės poziciją, bet ir kelia naudingas diskusijas.

Pasirinktų internetinių portalų turinio analize nustatyta, kad neigiamų emigracijos pasekmių tema šiek tiek daugiau rašo moterys. Moterų straipsniai sudaro 62%, vyrų - 48%. Tiek vyrai, tiek moterys rašo įvairiomis temomis, tad galima daryti išvadą, kad publikacijose pateikiama medžiaga objektyvi bei nešališka.

Žanrinė publikacijų analizė. Žanrinė publikacijų analizė taip pat padeda nustatyti jų pobūdį, paskirtį bei teikiamus preoritetus. Įprasta skirti trilybę publicistikos žanrų sistemą: informaciniai, analitiniai ir meniniai publicistiniai (Urbonas, 2002, p. 153-155). Tačiau publicistikos žanrai retai esti homogeniški, jie pasižymi hibridiškumu – kelių žanrų maišymūsi (reportažas su vienu ar keliais interviu, žinutė dažnai susilieja su reportažu, vaizdeliu, skelbimu ir pan.). Todėl spaudos publikacijų žanrinis skirstymas labai reliatyvus ir sąlyginis dalykas.

Išanalizavus internetinių portalų publikacijas neigiamų emigracijos reiškinių pasekmių tema, nustatyta, kad žanrinio požiūriu jos susiskirsto į dvi grupes: informaciniai žanrai, kuriems priskirtinos žinutės, reportažai, interviu bei apžvalgos (32%) ir analitiniai žanrai – teminiai ir probleminiai straipsniai (68%) (17 paveikslas).

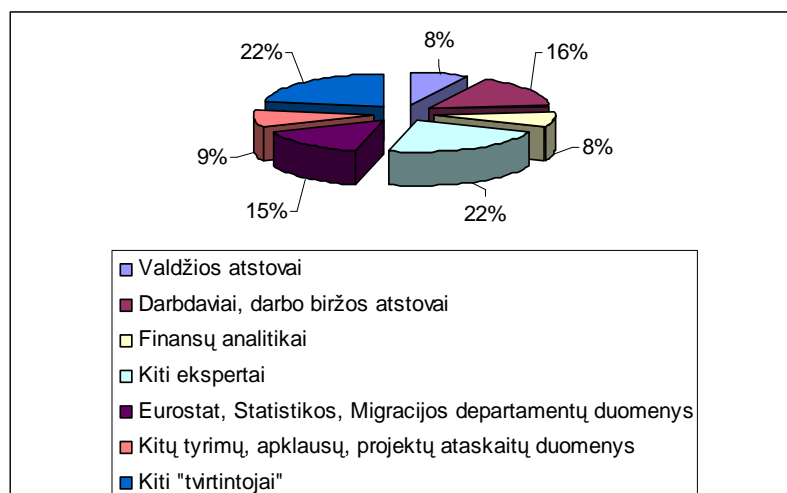

17 pav. Publikacijų pasiskirstymas pagal žanrą

Kadangi informacinių žanrų publikacijomis (32%) pirmiausia stengiamasi pateikti faktus, tai jos nėra išsamios, problemiškos. Analitiniams žanrams priklausantys teminiai bei probleminiai straipsniai sudaro du trečdalius viso identifikuotų publikacijų masyvo (68%), tad galima daryti išvadą, kad neigiamos pasekmės nušviečiamos pakankamai analitiškai, taip visuomenei sudarant galimybę geriau įsigilinti į emigracinio proceso problematiškumą, pažvelgti į reiškinį iš įvairių pozicijų bei pamatyti ne tik akivaizdžias, bet ir latentines problemas.

Informacijos šaltinis („tvirtintojai“) ir specialių šaltinių panaudojimas. Tiriant, kaip neigiamos emigracijos pasekmės pateikiamos Lietuvos žiniasklaidoje ir siekiant įvertinti jos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį, svarbu išanalizuoti, kokiais šaltiniais remiantis apie šį reiškinį teikiama informacija. Kitaip sakant, svarbu išsiaiškinti ne tik kieno „tvirtinimai“ reprezentuojami (žr. 3.1 skyr.), bet ne mažiau svarbu ištirti ar pateikiant informaciją remiamasi specialiųjų šaltinių duomenimis. Pagal gautus rezultatus galima spręsti, kaip išsamiai ir kompetetingai atliekamas informacijos perteikimas, kiek dėmesio skiriama duomenų informatyvumui bei patikimumui.

Tyrimo duomenimis (18 paveikslas), informaciją apie neigiamas emigracijos pasekmes dažniausiai teikia įvairūs ekspertai (22%) tai - sociologai, psichologai, vaikų teisių apsaugos kontrolieriai, skyrybų centro atsovai, universitetų profesoriai, politikos apžvalgininkai. Jų informacija publikacijose naudojama analizuojant specifines, tam tikrų žinių bei atskiro pasiruošimo reikalaujančias emigracijos pasekmes. Tai vienas iš kompetetingiausių visuomenės informavimo būdų.

18 pav. Žiniasklaidos publikacijų informacijos šaltiniai

Antroje vietoje pagal informacijos teikimą - darbdaviai bei darbo biržos atstovai (16%) (žr. 18 pav.), žiniasklaidos publikacijas papildantys informacija apie šalie bedarbius, labiausiai darbuotojų stokojančias verslo bei pramonės sritis. Ši informacija taip pat pakankamai objektyvi bei naudinga.

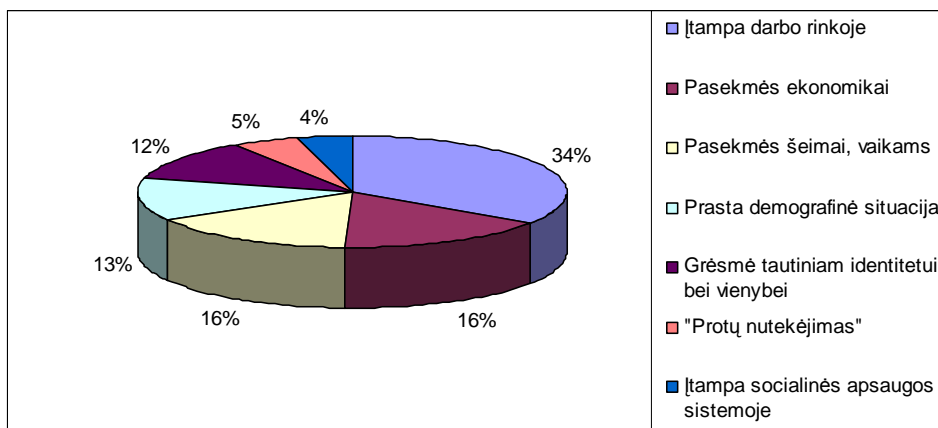
Prie išsamaus ir kokybiško visuomenės informavimo, prisideda ir finansų analitikai (8%). Jų žinios naudojamos kalbant apie emigracijos pasekmes šalies ekonomikai.

Kitiems žiniasklaidos publiacijose savo nuomonę bei pastabas reiškiantiems „tvirtintojams“ priskirti emigrantai, Lietuvoje palikti jų vaikai, giminaičiai, bedarbiai, situacija šalyje nusivylę piliečiai, įvairių verslo sričių bei profesijų atstovai, studentai, pensininkai (22%). Galima sakyti, kad šių „tvirtintojų“ formuojama nuomonė subjektyviausia, nes kiekvienas individas socialinį konfliktiškumą šalyje mato per savo patirties prizmę, kalba tik apie tai, su kuo yra susidūręs, kas jį tiesiogiai liečia. Taigi šių „tvirtintojų“ formuojama viešoji nuomonė – subjektyvi bei nekokybiška.

Nemažai publikacijų (15%), kuriose remiamasi ne tik Lietuvos statistikos ar migracijos departamentų, bet ir europietiškojo Eurostat'o duomenimis. Naudojami ir kitų nepriklausomų tyrimų, apklausų bei projektų ataskaitų duomenys (9%). (žr. 18 pav.) Šie informacijos šaltiniai naudingi tuo, kad emigracijos pasekmių analizę iliustruoja patikimomis skaitinėmis išraiškomis.

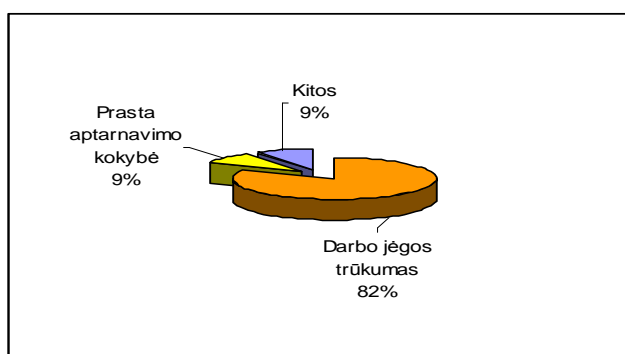
Apibendrinant, galima konstatuoti, kad daugumoje (78%) publikacijų neigiamų emigracijos pasekmių tema, naudojamosi ekspertų ar specialiųjų šaltinių informacija. Tai rodo, kad visuomenės nuomonė apie socialinio konfliktiškumo apraiškas šalyje daugeliu atvejų formuojama objektyviai. Atskirų sričių ekspertų komentarai bei tyrimais paremta skaitinė padėties vizualizacija sudaro visuomenei galimybę gauti kokybišką informaciją bei tokiu būdu susidaryti neiškreiptą tikrovės vaizdą.

Neigiamų emigracijos pasekmių pateikimas. Atlikus žiniasklaidos publikacijų turinio analizę, paaiškėjo pagrindiniai neigiamų emigracijos pasekmių blokai (19 paveikslas).

19 pav. Publikacijų neigiamų emigracijos pasekmių temomis pasiskirstymas

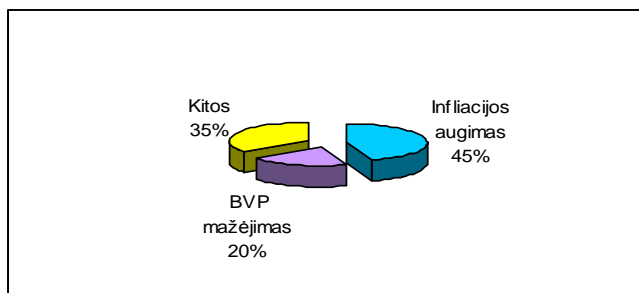
Daugiausia t.y. net trečdalį visų publikacijose nagrinėjamų neigiamų emigracijos pasekmių sudaro **konfliktiškumo apraiškos darbo santykiuose** (žr. 19 pav.). Atlikus šių publikacijų analizę, nustatyta, kad pagrindinėmis problemomis, su kuriomis susiduria darbdaviai, įvardijamos *darbo jėgos trūkumas, nuolatinė darbuotojų kaita ir atsainus požiūris į darbą*. Problemos, su kuriomis susiduria vartotojai - iš darbuotojų neatsakingumo sekanti *suprastėjusi aptarnavimo kokybė*, bei dėl darbo jėgos stygiaus atsiradusios *eilės* (20 paveikslas).

20 pav. Pagrindinės įtampos darbo rinkoje priežastys

Galima teigti, kad šią neigiamą emigracijos pasekmę žiniasklaida visuomenei pristato gana išsamiai bei kokybiškai. Apie tai byloja ne tik publikacijų gausa, bei platus nagrinjamų problemų spektras, bet ir tai, kad dauguma šių publikacijų – autorinės, taigi jose nestokojama gilesnės išvalgos bei analizės.

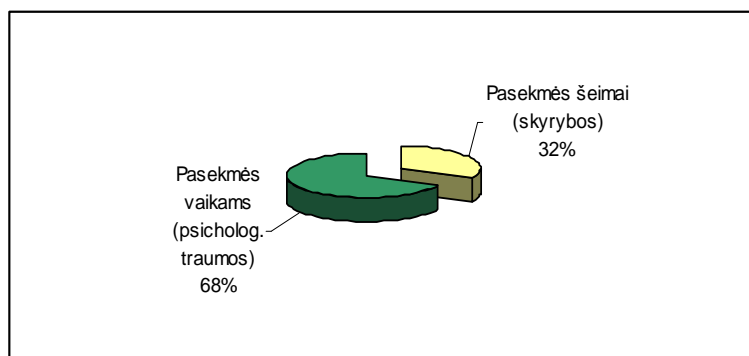
Neigiamos emigracijos pasekmės šalies **ekonomikai** - antra pagal populiarumą iš visų publikacijų neigiamų emigracijos pasekmių tema (žr. 19 pav.). Žiniasklaidoje dažniausiai kalbama apie vis *kylančią infliaciją* bei *bendro vidaus produkto (BVP) mažėjimą*. Nurodomos ir kitos ekonominės pasekmės tokios kaip *lėšų, investuotų į žmonių išsilavinimą praradimas, ekonomikos augimo lėtėjimas, užsienio investicijų atitolimas* (21 paveikslas). Didžioji šių publikacijų dalis – autoriniai straipsniai, dominuojantis žanras – analitinis.

21 pav. Neigiamų emigracijos pasekmių ekonomikai pasiskirstymas

Publikacijų, jose nagrinėjamų problemų gausa bei analitiškumas rodo, kad ši neigiama emigracijos pasekmė visuomenei taip pat pateikiama išsamiai bei kokybiškai.

Lygiai taip pat dažnai kaip apie emigracijos pasekmes ekonomikai, kalbama apie šio reiškinių pasekmes **šeimai bei vaikams** (žr. 19 pav.). Neretai šalia pasekmių transnacionalinėm šeimom, nagrinėjamos emigracijos pasekmės paliktiems ar į svečių šalį išsivežtiems vaikams. Tačiau yra ir pavienių straipsnių, nagrinėjančių tai vieną, tai kitą problemą atskirai. Dėl šios priežasties publikacijos, kuriose kalbama apie neigiamas pasekmių šeimai ir vaikams pasiskirsčiusios nevienodai (22 paveikslas).

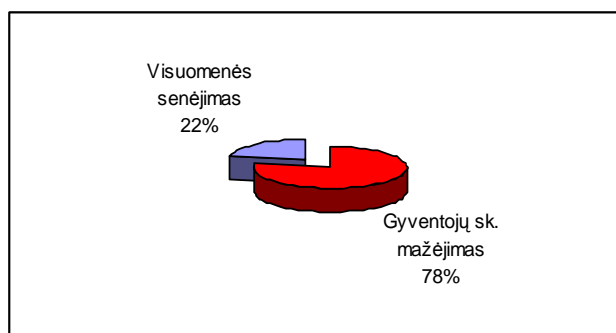

22 pav. Publikacijų neigiamų emigracijos pasekmių šeimai ir vaikams temomis pasiskirstymas

Straipsnių, kuriuose minimos vaikų psichologinės traumos išvykus vienam ar abiem iš tėvų - dvigubai daugiau, nei publikacijų, kuriose kalbama apie dėl emigracijos atsiradusią įtampą sutuoktinių

santykiuose. (žr. 22 pav.). Ši nevienodą pasiskirstymą galima paaiškinti tuo, kad į vaikų psichologines problemas ekspertai giliasi žymiai dažniau nei į suaugusiųjų. Šias problemas į viešumą iškelia patys tėvai, darželio auklėtojai, mokytojai ar giminaičiai – taigi jos visiems gerai žinomos bei išanalizuotos. Štai apie šeimynines problemas visuomenė kalbėti nelinkusi. Kadangi į psichologus kreiptis Lietuvoje dar neįprasta, todėl vienintelis šios problemos katalizatorius - jau įvykusių skyrybų skaičius. Taigi galima daryti išvadą, kad tirti mažai išanalizuotų socialinio konfliktškumo apraiškų žiniasklaida taip pat nesiiima. Kitavertus, jos, kaip viešosios nuomonės formuotojos vaidmuo, identifikuojant aktualias, tačiau mažai išnagrinėtas problemas - be galo reikšmingas.

Gan dažnai publikacijose minima suprastėjusi Lietuvos **demografinė situacija** (žr. 19 pav.). Straipsniai dvejopo pobūdžio. Vienuose kalbama apie dėl didelio emigracijos masto atsiradusį grėsmingą gyventojų skaičiaus mažėjimą, kituose - apie *struktūrinius gyventojų amžiaus pasikeitimus* t.y. visuomenės senėjimo problemą (23 paveikslas).

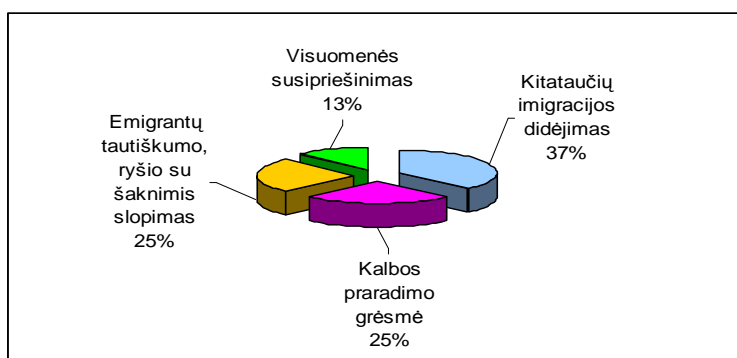
23 pav. Neigiamų emigracijos pasekmių demografinėi šalies situacijai pasiskirstymas

Paminėtina, kad dauguma tokių straipsnių – ne autoriniai t.y. juose pateikiama BNS, ELTOS, ar redakcinė informacija. Publikacijose daugiausia pristatomi statistiniai duomenys, o dominuojantis žanras - informacinis. Visa tai rodo, kad pastaroji problema žiniasklaidoje pristatoma paviršutiniškai. Trūksta analitiškumo bei gilesnės išvalgos. Taigi atsižvelgiant į tai, kad ši emigracijos pasekmė – visuomenėje taip pat menkai ištirta, galima patvirtinti jau minėtą hipotezę, kad žiniasklaida tirti mažai išanalizuotų problemų - nesiryžta.

Grėsmė tautiniam šalies identitetui bei vienybei - dar viena žiniasklaidos dėmesio sulaukusi socialinio konfliktškumo apraiška (žr. 19 pav.). Kadangi nutautėjimas - viena iš neakivaizdžių problemų, kurios visuomenei, remiantis tyrimo pradžioje minėta teorine prielaida (žr. 3.1 posk.), atrodo tolimos ir nepasiekiamos, tai žiniasklaidos vaidmuo viešosios nuomės formavime šiuo klausimu yra ypatingai

svarbus. Kokybiškas šios problemos pristatymas svarbus ir tuo, kad, kaip jau minėta (žr. 3.1 posk.), didžiausią įtaką visuomeninės nuomonės formavime, žiniasklaida turi „neakivaizdžių“ problemų atveju.

Publikacijos šia tema nagrinėtuose portaluose sudaro 13 % visų neigiamas emigracijos pasekmes analizuojančių publikacijų. Daugiausiai kalbama apie kartu su augančia išvykėlių banga didėjančią *kitataučių imigraciją* į Lietuvą (24 paveikslas). Šis reiškinys siejamas ne tik su gyventojų struktūros pokyčiais t.y. *nutautėjimu*, bet ir su *etninių konfliktų tikimybe*. Taip pat akcentuojama pigios darbo jėgos įtaka *atlyginimų mažėjimui ar nedarbui šalyje*.

24 pav. Publikacijų, nagrinėjančių tautiškumui bei vienybei iškilusias grėsmes, pasiskirstymas

Grėsmę šalies tautiškumui nagrinėjančiose publikacijose taip pat aptariama ir *kalbos*, kaip vienos iš tautinio identiteto sudedamųjų dalių, praradimo problema. Minimasis ir prie galimo visuomenės nutautėjimo žymia dalimi prisidedantis emigrantų *ryšio su šaknimis slopimas*. Ne vienoje publikacijose aptariama *visuomenės susipriešinimo* problema, kuri pastebima tarp emigravusių ir šalyje pasilikusių tautiečių (žr. 24 pav.).

Nors kiekybiniu požiūriu publikacijų tautiškumo praradimo tema nėra daug (13 %), tačiau jose nagrinėjamų problemų gausa bei analitiškas jų nagrinėjimas rodo, kad itin svarbus žiniasklaidos vaidmuo problemą nušviesti objektyviai bei analitiškai čia atliekamas nepriekaištingai.

Nagrinėtoje medžiagoje pasigesta straipsnių **intelektinio potencialo praradimo** tema. Apie „protų nutekėjimą“ kalbama vos 5 % visų neigiamas emigracijos pasekmes nagrinėjančių publikacijų (19 pav.). Juolab, kad šių dienų migracijos kontekste šis reiškinys laikomas viena labiausiai nerimą keliančių problemų, kaip šalies ekonominio, inovacinio ir konkurencinio potencialo plėtros stabdys (žr. 2.1.2 skyr.). Kadangi tyrimų „protų nutekėjimo“ tema yra itin mažai (žr. 2.1.2 skyr.), galima dar kartą patvirtinti, jog žiniasklaida į menkai išanalizuotus reiškinius taip pat nesigilina.

Dar mažiau kalbama apie **įtampą socialinės apsaugos sistemoje**. Publikacijų šia tema - vos 4 % (žr. 19 pav.). Taigi nors problema itin aktuali (žr. 2.1.2 skyr.), adekvataus žiniasklaidos dėmesio nesusilaukia.

Remiantis tuo, kad publikacijos - daugiausia informacinio pobūdžio, galima teigti, kad visuomenei ši socialinio konfliktiškumo apraiška pristatoma nekokybiškai, kadangi pateikiant vien sausą informacinių tarnybų bei statistikos departamentų informaciją, visuomenė negauna gilesnių, naudingas diskusijas keliančių žinių.

Tarp tirtų publikacijų rastas vos vienas straipsnis, nagrinėjanti **psichologines emigrantų problemas** (žr. 19 pav.). Visuomenėje šia tema diskutuojama taip pat mažai, taigi ji, kaip ir tautiškumo praradimas, - viena iš „neakivaizdžių“ problemų, apie kurią žiniasklaida visuomenę turėtų informuoti itin kokybiškai. Nagrinėtose publikacijose analizuojančiose psichologinį emigracijos aspektą, dažniausiai kalbama apie anksčiau aptartas transnacionalinių šeimų bei vaikų problemas. Tuo tarpu atskiro individo egzistencinės situacijos konfliktiškumas tarsi paliekamas nuošalyje. Kadangi ši problema visuomenėje taip pat nėra ištirta, todėl galima dar kartą patvirtinti hipotezę, kad žiniasklaida didesnę dėmesį skiria ekspertų išanalizuotoms problemoms, o menkai išnagrinėtų - tirti nesiima.

Visiškai neaptikta straipsnių **prekybos žmonėmis, nelegalios emigracijos, emigrantų išnaudojimo, įtakos valstybės įvaizdžiui pasaulyje** temomis, kurių aktualumas aptartas teorinėje darbo dalyje (žr. 2.1.2 skyr.). Pastarosios problemos visuomenėje taip pat menkai išanalizuotos, taigi ir šiuo atveju galima daryti išvadą, kad žiniasklaidos dėmesys mažai ištirtų problemų atžvilgiu - neadekvatus. (Kitavertus, neatmestina galimybė, kad kiti šaltiniai šiomis problemomis domisi labiau.)

Apibendrinant, galima konstatuoti, jog didžiąją dalį (daugiau nei 70 %) žiniasklaidoje nagrinėjamų neigiamų emigracijos pasekmių sudaro specialistų išanalizuotos bei statistiniais duomenimis iliustruotos problemos (pasekmės ekonomikai, darbo rinkai, nutautėjimo grėsmė, psichologinės vaikų problemos (žr. 19 pav.)). Tyrimo duomenimis, žiniasklaida joms taip pat nestokoja analitiškumo bei gilesnių įžvalgų. Kiek kitokia situacija su mokslininkų bei įvairių ekspertų mažai išnagrinėtomis problemomis. Tokiomis kaip prastėjanti demografinė šalies situacija, „protų nutekėjimas“, įtampa socialinės apsaugos sistemoje, konfliktiškumas transnacionalinių šeimų santykiuose ar psichologinės emigravusio žmogaus problemos. Pastarosios visuomenei pristatomos neadekvačiai – vyrauja neautoriniai, šviečiamojo, aprašomojo pobūdžio straipsniai.

3.4 Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Tyrimu buvo siekiama įvertinti Lietuvos žiniasklaidos, kaip „tvirtinimų formuotojos“, vaidmenį identifikuojant neigiamų emigracijos pasekmių sukeltas problemas. Išanalizavę gautus rezultatus, matome, kad tiek pats emigracijos reiškinys, tiek neigiamos jo pasekmės daugiausiai žiniasklaidos dėmesio sulaukė 2006 m. Atsižvelgiant į tai, kad emigraciniai srautai paspartėjo dar 2004 -aisiais, o didžiausia emigrantų

bangą užfiksuota 2005 -aisiais (žr. 1.2.3 skyrelį), galima teigti, kad neigiamų emigracijos pasekmių sukeltas problemas žiniasklaida imasi analizuoti tik tada kai jos jau yra akivaizdžios, kada emigracijos reiškinys yra seniai išibėgėjęs. Taigi plaukia išvada, kad žiniasklaida visuomenei dažniausiai pristato jau įsisenėjusias problemas. Prognozuoti bei tirti dar neįvykusių socialinių reiškinio pasekmių ryžtasi retai.

Atlikto tyrimo rezultatai taip pat rodo, kad didžiąją publikacijų dalį sudaro specialistų išanalizuotas bei statistiniais duomenimis iliustruotos problemos. Tai – didelio ekspertų dėmesio susilaukusios emigracijos pasekmės ekonomikai bei darbo rinkai, plačiai akademinės visuomenės apšnekėta nutautėjimo grėsmė, psichologų išnarstytos emigrantų vaikų problemos. Kadangi didžiąją šių publikacijų dalį sudaro autoriniai, analitinio žanro straipsniai, galima teigti, kad informacija apie šias problemas nestokoja išsamumo, pagrindinis dėmesys skiriamas ne konkrečioms įvykiams atspindėti, o problemoms identifikuoti, analizuoti bei tirti. Tai, kad šiose publikacijose remiamasi specialiaisiais šaltiniais ir ekspertų išvadomis, galima teigti, viešoji nuomonė formuojama analitiškai, išsamiai bei objektyviai. Taigi galima daryti išvadą, jog išanalizuotas bei statistinių duomenų nestokojančias problemas žiniasklaida visuomenei pristato kokybiškai, analitiškai bei objektyviai.

Žymiai prasčiau masinėse informavimo priemonėse pateikiamos tokios mažai ištirtos socialinio konfliktiškumo apraiškos, kaip prastėjanti demografinė šalies situacija, „protų nutekėjimas“, įtampa socialinės apsaugos sistemoje, konfliktiškumas transnacionalinių šeimų santykiuose ar psichologinės emigravusio žmogaus problemos. Šių neigiamų emigracijos pasekmių pateikimas stokoja analitiškumo, visuomenei jos pristatomos paviršutiniškai bei neišsamiai. Ši teiginį patvirtina ir tokios neakivaizdžios bei mažai tyrėjų išanalizuotos problemos kaip prekyba žmonėmis, nelegali emigracija, emigrantų išnaudojimas ar neigiama įtaka valstybės įvaizdžiui pasaulyje, kurių nagrinėtose publikacijose visai neaptikta.

Taigi galima daryti išvadą, kad gausiai ekspertų išanalizuotas problemas žiniasklaida visuomenei pristato išsamiai, analitiškai bei objektyviai, tačiau pati analizuoti mažai ištirtų socialinio konfliktiškumo apraiškų - nesiryžta. Tai patvirtina ir tyrimo pradžioje aptartą teoriją, kad į žiniasklaidos publikacijas patenka ne visos emigracijos sukeltos problemos – didesnio dėmesio bei išsamesnio nušvietimo susilaukia tik kai kurios iš jų, o kitos neaktualizuojamos ar nagrinėjamos nepakankamai. Dėl šios priežasties visuomenei jos atrodo neaktualios ir tolimos, kas turi įtakos subjektyvios, neretai iškreiptos viešosios nuomonės susiformavimui.

Atsižvelgiant į tai, kad socialinio konfliktiškumo apraiškos žiniasklaidos dėmesio susilaukia pavėluotai, o kokybiškai analizuojamos tik kai kurios iš jų, galime patvirtinti tyrimo pradžioje iškeltą hipotezę, kad žiniasklaida, kaip viešosios nuomonės formuotoja, dažnai atsisako diskusijų tarpininkės

vaidmens ir daugeliu atvejų atlieka ne socialinių problemų prognozuotojos bei analitikės, bet subjektyvios tikrovės pranešėjos vaidmenį.

IŠVADOS

- Migracija – įprastas, tačiau kartu ir sudėtingas šiuolaikinio modernaus gyvenimo reiškinys. Reiškinių įprastumas atsiskleidžia tame, kad mobilumas yra neatsiejama šių dienų globalizacijos, besiiintegruojančio ir vis labiau demokratėjančio pasaulio dalis. Sudėtingumas pasireiškia proceso kompleksiskumu - įgyjamų prasmų, sąvokų, formų bei lemiančių veiksnių įvairove. Apie migracijos reiškinio sudėtingumą byloja ir tai, kad mokslinėje literatūroje jis interpretuojamas remiantis įvairiais teoriniais modeliais bei požiūriais.
- Nors mokslinėje literatūroje daugiausia dėmesio skiriama migracijos veiksnių analizei, tačiau reiškinio priežastys, motyvai, jų tarpusavio ryšys bei sąlyginė kiekvieno motyvo vertė yra individuali, tad migracijos priežasčių analizė negali galutinai atskleisti kodėl asmenys priima sprendimus emigruoti.
- Tarptautinė migracija - nuolat kintantis bei intensyvėjantis reiškinys. Migraciniai procesai kasmet įgauna vis didesnę pagreitį, didėja jų mastai, keičiasi migrantų tikslo šalys, plečiasi jų spektras.
- Kaip rodo tarptautinės migracijos patirtis, į reiškinį negalima žvelgti vienareikšmiškai. Tai galimybės ir grėsmės tiek migrantus importuojančioms, tiek eksportuojančioms šalims.
- Migracinės situacijos Lietuvoje vertinimas susiduria su įvairiais sunkumais tiek dėl migracinių tyrimų stokos, tiek dėl jų nekokybiškumo, tiek dėl statistinių duomenų netikslumo. Taigi galima teigti, kad aiškaus migracinės situacijos vaizdo šiandien šalyje neturime.
- Emigracinės situacijos Lietuvoje grėsmingumas pasireiškia itin dideliais reiškinio mastais bei išvykstančiųjų struktūra, kadangi, remiantis turimais duomenimis, šalis daugiausia praranda jaunos bei kvalifikuotas specialistus.
- Ekonominiu požiūriu emigraciją iš Lietuvos lemia ne tik darbo užmokestis, kuris yra patraukliausias reiškinio veiksnių aiškinimo argumentas, tačiau ne mažiau svarbi ir dėl disbalanso darbo rinkoje atsiradusi struktūrinio nedarbo problema.
- Emigracija iš Lietuvos nėra vien ekonominis reiškinys. Nemažą įtaką emigruojančiųjų apsisprendimui turi ir socialiniai - kultūriniai, politiniai bei psichologiniai veiksniai.
- Nors pastebimos emigrantų grįžimo tendencijos, dėl susidariusios ekonominės situacijos, ateityje prognozuojama nauja emigracijos banga.
- Atlikta neigiamų emigracijos pasekmių analizė parodė, jog tai - pagrindinis, daugybės naujų socialinio konfliktiškumo apraiškų šalyje šaltinis. Dėl intensyvios emigracijos iš Lietuvos:
 - prastėja demografinė situacija,
 - atsiranda įtampa socialinės apsaugos sistemoje,

- neigiamas pasekmes patiria šalies ekonomika,
 - stoja inovacinio, konkurencinio potencialo plėtra,
 - atsiranda konfliktiškumas darbo santykiuose,
 - kyla naujos, su neišvengiamu imigrantų antplūdžiu susijusios problemos,
 - atsiranda grėsmė tautiniam šalies identitetui bei vienybei (pastebima skirties linija tarp Lietuvoje pasilikusių ir emigravusiųjų),
 - silpsta šalies pilietinė visuomenė bei demokratija,
 - skaudžias pasekmes patiria šeimos bei vaikai,
 - emigravusieji susiduria su įvairiomis psichologinėmis problemomis,
 - atsiranda nelegalios emigracijos ir emigrantų išnaudojimo problemos,
 - susiduriama su prekybos žmonėmis problema,
 - kyla grėsmė teigiamam šalies įvaizdžiui pasaulyje (lietuviai užsienio spaudoje vaizduojami kaip nusikaltimų ir socialinių problemų šaltinis).
- Tyrimui naudotas turinio (kontent) analizės metodas parodė, kad į žiniasklaidos akiratį patenka ne visos, o tik daugiau išanalizuotos bei statistiniais duomenimis iliustruotos reiškinių pasekmės; didesnio analitiškumo bei išvalgos pasigendama tada, kai problemos dar tik pradeda formuotis.
 - Žiniasklaida, kaip viešosios nuomonės formuotoja, dažnai atsisako diskusijų tarpininkės vaidmens ir daugeliu atvejų atlieka ne socialinių problemų prognozuotojos bei analitikės, bet subjektyvios tikrovės pranešėjos vaidmenį.
 - Kadangi visuomenė apie socialinio konfliktiškumo apraiškas šalyje informuojama neadekvačiai, tai turi neigiamą įtaką tinkamų valstybės emigracinės politikos priemonių pasirinkimui bei sąlygoja nepakankamą jų efektyvumą.
 - Valstybės emigracinė politika turi daugybę trūkumų:
 - realių veiksmų emigracijos reiškiniui valdyti imamasi pavėluotai,
 - vykdomos emigrantų susigrąžinimo bei jų problemų sprendimo priemonės nėra efektyvios tiek dėl ydingos emigracinę politiką vykdančių institucijų veiklos, tiek dėl įvairių šalutinių veiksnių,
 - per mažai dėmesio skiriama potencialių šalies emigrantų problemoms spręsti,
 - beveik nėra realių priemonių ryšiams su jau išvykusiais tautiečiais palaikyti (apsiribojama šventiniais renginiais, o ir šie nekryptingi, atsitiktiniai, nesujungti į vieningą visumą).

SIŪLYMAI

- Valstybės emigracinė politika turėtų būti nukreipta ne tik į emigrantų problemas ar jų susigražinimą. Didesnis dėmesys turėtų būti skiriamas pačiam emigracijos reiškiniui mažinti t.y. potencialių emigrantų nepasitenkinimą keliančiai situacijai šalyje gerinti.
- Viešosios politikos požiūriu būtina atsižvelgti į tas sritis, kurios labiausiai veikia žmogaus galimybes siekti savo individualių poreikių patenkinimo. Kadangi pagrindinė emigrantų nurodoma išvykimo priežastis – darbas ir iš jo gaunamos pajamos, todėl valstybės politikos priemonės turėtų būti sutelktos ties šiuo poveikiu ir emigraciją itin skatinančiu veiksniu.
- Atsižvelgiant į didžiulius emigracijos mastus, ypatingai svarbus ryšių su išvykėliais užmezgimas, palaikymas bei nuolatinis plėtojimas. Emigracinę politiką vykdančių valstybės institucijų bei organizacijų veiklos planuose turėtų atsispindėti šie pagrindiniai tikslai:
 - išeivių įtraukimas į įvairias bendradarbiavimo programas bei bendrus projektus,
 - įvairiapusiškas lietuviškų bendruomenių bei organizacijų užsienyje rėmimas bei aktyvinimas,
 - emigrantų skatinimas dalyvauti visuomeniniame bei politiniame šalies gyvenime (pvz. numatant užsienio lietuvių politinį atstovavimą parlamente).
- Valstybės informacinę politiką reguliuojančių institucijų dėmesys turėtų būti sutelktas užtikrinant informacijos apie socialinio konfliktškumo apraiškas šalyje teikimo kokybiškumą. Tam turi būti atlikta išsami žiniasklaidos, kaip pagrindinės viešosios nuomės formuotojos, veiklos analizė. Tik identifikavus bei pašalinus kokybines masinių informavimo priemonių problemas, galima tikėtis tolimesnės žiniasklaidos brandos.
- Būtina remti bei plėtoti tarptautinius migracijos tyrimus, vykdyti jungtinius migracinius projektus su įvairiomis užsienio šalimis. Turint galvoje reiškinio mastą bei kompleksškumą, būtina atlikti ne tik nuolatinę jo stebėseną, bet ir giluminę analizę, siekiant išsiaiškinti ne tik migracijos veiksnius, bet ir socialinį konfliktškumą šalyje keliančius reiškinio padarinius, nes tik taip bus galima numatyti tinkamas situacijos valdymo priemones. Į migracijos tyrimus turėtų įsijungti įvairios institucijos - Statistikos departamentas, tyrimų institutai, komerciniai bankai, universitetai. Tik vieningų, jungtinių programų rėmuose galima išvengti tyrimų dubliavimosi bei išspręsti jų koordinavimo trūkumo problemas.

LITERATŪRA

LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINIAI DOKUMENTAI

1. **2004 - 2006 m. Lietuvos Bendrasis programavimo dokumentas (BPD)** Valstybės žinios. 2004, Nr. 123-4486. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=295195 [žiūrėta 2008 04 03]
2. **Ekonominės migracijos reguliavimo strategija**, 2007.
<http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?Tekstas=1&Id=103928> [žiūrėta 2008 04 06]
3. **Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 m. ilgalaikė strategija** Valstybės žinios. 2002, Nr. 60 - 2424. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=168537&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 04 06]
4. **Nacionalinė darnaus vystymosi strategija**. Valstybės žinios. 2003, Nr. 89-4029
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=217644&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 04 05]
5. **Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija** Valstybės žinios. 2004, Nr. 159-5795. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=316289 [žiūrėta 2008 04 03]
6. **Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa**, 2005.
<http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/n.lis.pr.-2005-11-22,nr.1270.doc> [žiūrėta 2008 04 01]
7. **Valstybės ilgalaikės raidos strategija**. Valstybės žinios. 2002, Nr. 113-5029
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=193888&p_query=&p_tr2= [žiūrėta 2008 04 06]

KITA LITERATŪRA

1. **Ambrozaitienė D.** Emigracija iš Lietuvos mažėja: 2006 m. emigravo du kartus mažiau gyventojų nei prieš metus. 2007. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1927> [žiūrėta 2008 01 20]
2. **Balčytienė A.** Žiniasklaidos tekstai. Darbai ir dienos, 2000.- 109-119 p.
<http://donelaitis.vdu.lt/publikacijos/balcytiene.pdf>. [žiūrėta 2008 04 03]
3. **Bauman Z.** Globalizacija: pasekmės žmogui. – Vilnius: Strofa, 2002. – 207 p. – ISBN 9986-751-51-9.
4. **Berger P. L., Luckmann T.** Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas. Vilnius: Pradai, 1999. - 263 p. – ISBN 9986-943-48-5.

5. **Darbuotojų stygius verčia darbdavius elgtis atlaidžiau.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=11459728> [žiūrėta 2008 10 29]
6. **Dokšaitė D.** Emigracija skatina šeimų skyrybas.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15650837> [žiūrėta 2008 09 10]
7. **Donskis L.** Emigracija netikrumo ir nesaugumo laikmetyje. 2006.
http://www.politika.lt/index.php?cid=9299&new_id=12382 [žiūrėta 2007 12 26]
8. **Ekonominės konsultacijos ir tyrimai.** Lietuvos integracijos į ES poveikio Lietuvos ekonomikai 2002 - 2006 metais (ex-post) vertinimas. 2007
http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/5th_enlargement/facts_figures/galutine_ataskaita_ex_post_tyrimas_lt.pdf [žiūrėta 2008 09 24]
9. **Forté J. A.** Not in My Social World: A Cultural Analysis of Media Representations, Contested Spaces, and Sympathy for the Homeless. *Journal of Sociology and Social Welfare*, Vol. XXIX, No. 4. 2002 http://findarticles.com/p/articles/mi_m0CYZ/is_/ai_95445134 [žiūrėta 2007 11 12]
10. **Gyventojai ir socialinė statistika.** <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2202> [žiūrėta 2008 08 03]
11. **Gliosaitė K.** Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai: seminaras. 2004. - 23 p.
http://www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf [žiūrėta 2008 03 10]
12. **Grigas R.** Sociologinė savivoka. Specifika, metodai, Lituinizacija. – Vilnius: Rosma, 2001. - 233 p. – ISBN 9986-00-308-3.
13. **Grižas R. A.** Globaliniai ekonominiai procesai. – Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2006. - 105 p. – ISBN 9986-826-24-1.
14. **Ilevičiūtė D.** Į kovą su lietuvių išnaudojimu stoja ir anglai.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=13453278> [žiūrėta 2008 09 23]
15. **Jurgelaitienė G., Starkus S.** Nelegalios migracijos ir nelegalaus mobilumo prevencija Europoje: mokslinis metodinis leidinys. – Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000. - 75 p. – ISBN 9955-442-16-6.
16. **Kalytis R.** Protų nutekėjimas: tendencijos ir galimi sprendimai. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai: seminaras. 2004. - 23 p.
http://www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf [žiūrėta 2008 04 20]

17. **Kraujalis V.** Psichologė V. Kuzmickienė: emigracija – alternatyva savižudybei.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16348549> [žiūrėta 2008 09 11]
18. **Kripaitis R., Romikaitytė B.** Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai. – 2005.
http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/Galvanauskas%202005/2005%20m.%20leidinys/Kripaitis_Romikaityte.pdf [žiūrėta 2008 02 09]
19. **Kuzmickaitė D. K.** Tarp dviejų pasaulių: naujieji imigrantai lietuviai Čikagoje (1988-2000): monografija. – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004. - 207 p. – ISBN 9955-12-000-2.
20. **Kuzmickaitė D. K.** Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: praradimai ir laimėjimai: seminaras. 2004. - 23 p.
http://www.civitas.lt/files/Konferencija_Emigracija_04_12_02_pranesimai.pdf [žiūrėta 2007 12 20]
21. **Kuzmickas B. J.** Emigracija kaip iššūkis. Emigracija iš Lietuvos: padėtis, problemos ir galimi sprendimo būdai. 2006. <http://www3.lrs.lt/docs2/TKAKCQXM.PDF> [žiūrėta 2008 02 15]
22. **Kuzmickas B.** Tautos tapatumo savimonė. Lietuvių savimonės bruožai. – Vilnius : Mykolo Riomerio universitetas, 2007. – 205 p. – ISBN 978-9955-19-063-9
23. **Lietuvių pilietinių organizacijų Forumas, Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija.** Lietuvių tauta ir pasaulis. Globalizacija: lietuvių tauta šiandien ir rytoj. – Kaunas: UAB Gabija, 2002. - 160 p. - ISBN 9955-440-16-3.
24. **Lietuvoje vidutinis atlyginimas – vienas mažiausių ES.** <http://www.balsas.lt/naujiena/70930> [žiūrėta 2007 12 20]
25. **Lietuvos laisvos rinkos institutas.** Migracija: pagrindinės priežastys ir gairės pokyčiams. 2006
http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/tyrimas_migracija_pagrindines_priezastys_ir_gaires_pokyciams/3324 [žiūrėta 2007 12 14]
26. **Lietuvos mokslo taryba, P. Jucevičienė, R. Viržintaitė, G. Jucevičius.** Protų nutekėjimo reiškinys ir jo atspindžio Lietuvos intelektualiniame kapitale bruožai : žvalgomasis tyrimas. KTU socialinių mokslų fakulteto edukologijos institutas. 2002
<http://www.lmt.lt/DOKUMENTAI/studijos.php> [žiūrėta 2008 03 27]
27. **Lukaitytė R.** Lietuvių emigrantų pagrindinė kryptis – D.Britanija, tikslas – darbas.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17548099> [žiūrėta 2008 09 27]
28. **Martinaitis Ž., Žvalionytė D.** Emigracija iš Lietuvos: ką žinome, ko nežinome, ką turėtume žinoti. 2007. <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Politologija/47/str112-134.pdf> [žiūrėta 2008 04 05]

29. **Nacionalinės plėtros institutas.** Ekonominės migracijos valdymas Lietuvoje. Prioritetų nustatymas ir jų įgyvendinimo pasekmės. 2006.
www.npi.lt/site/Failai/File/SSEG_ekonomines%20migracijos_galutine.doc [žiūrėta 2007 12 15]
30. **Nemeikaitė S.** Nekvalifikuoti darbininkai masiškai tampa nelaimingų atsitikimų aukomis.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=12015009> [žiūrėta 2008 08 03]
31. **Oficiali tarptautinė migracija skaičiais.** <http://infocentras.iom.lt/lt/migracija---skaiciai-ir-likimai/statistika/> [žiūrėta 2008 10 24]
32. **Paukštė D.** Dėl Lietuvos pozicijos ekonominės migracijos klausimais. 2006.
<http://www.llds.lt/documents/D.Paukste-ekonomine%20migracija.doc> [žiūrėta 2007 11 22]
33. **Pilietinės visuomenės institutas.** Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai. 2005.
http://www.civitas.lt/files/Tyrimas_Lietuviu_emigracija_Studija.pdf [žiūrėta 2008 07 28]
34. **Severin W. J., Tankard J.** Communication theories: origins, methods and uses in the mass media. New York: Longman, 1997. - 425 p. – ISBN 0-8013-3335-0.
35. **Sipavičienė A.** Apibendrinamoji konferencija. Kad Lietuva neišsivaikščiėtų. Emigracija iš Lietuvos. Naujos tendencijos? Vilnius, LR Seimas, 2007.
http://infocentras.iom.lt/documents/migracija-Seimas_2007_R.ppt [žiūrėta 2008 07 18]
36. **Sipavičienė A.** Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė.- Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, 2006. - 42 p. – ISBN 9955-697-03-2.
37. **Situacijos darbo rinkoje trumpa apžvalga.** 2008.
<http://www.ldb.lt/TDB/Vilnius/DarboRinka/Situacija/UserDisplayForm.aspx?ID=1> [žiūrėta 2008 02 05]
38. **Socialinių tyrimų institutas.** Lietuvos gyventojų politikos strategijos matmenys. - Vilnius: Socialinių tyrimų ir institutas, 2004. – 109 p. – ISBN 9955-531-14-2.
39. **Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.** Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija = Internal migration of Lithuanian population. – Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2006. - 51 p. – ISBN 9955-588-90-X.
40. **Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės.** Lietuvos gyventojų surašymai: patyrimas ir žvilgsnis į 2011-uosius. - Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos respublikos vyriausybės , 2007. - 96 p. – ISBN 978-9955-797-00-5.
41. **Strateginis studijų centras ir pilietinės visuomenės institutas.** Lietuvių tauta: būklė ir raidos perspektyvos. Vilnius: Versus aureus, 2007. – 440 p. – ISBN 978-9955-699-78-1

42. **Tarptautinė migracija: iškalbingi skaičiai.** 2008.
<http://www.emigrantas.com/content/view/402/593/> [žiūrėta 2008 11 07]
43. **Tarptautinė migracijos organizacija. Socialinių tyrimų institutas.** Šeima abipus sienų: Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos. – Vilnius: Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuras, 2007. - 229 p. – ISBN 978-9955-697-10-7.
44. **Tarptautinė migracijos organizacija. Socialinių tyrimų institutas.** Prekyba moterimis: problemos, sprendimai, žvilgsnis iš vidaus. Vilnius, 2004. <http://www.iom.lt/documents/knyga-ALF-LT.pdf> [žiūrėta 2008 01 27]
45. **Ulfkotte U.** Taip meluoja žurnalistai. - Vilnius: Mintis, 2003. – 286 p.- ISBN 5-417-00848-6.
46. **Urbonas V.** Žurnalistikos pagrindai: vadovėlis. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002. – 252 p. – ISBN 978-9955-18-202-3.
47. **Viešosios politikos ir vadybos institutas.** Mokslinis tyrimas. Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės. 2005. <http://www.socmin.lt/index.php?1068221035> [žiūrėta 2007 11 13]

Atkočiūtė A. Darbo jėgos emigracija iš Lietuvos ir naujos socialinio konfliktiškumo apraiškos / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. J. Lakis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Strateginio valdymo ir politikos fakultetas, 2008. – 93 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajam darbe apžvelgti migracijos bei emigracijos reiškiniai, sistemingai paanalizuoti emigracijos srautai iš Lietuvos, išnagrinėtos neigiamos reiškinio pasekmės, įvertinta valstybės migracinė politika. Atsižvelgiant į darbo rezultatus, pateiktos išvados bei siūlymai. Pirmoje darbo dalyje aptariamos migracijos bei emigracijos sąvokos, formos, teoriniai reiškinų veiksniai. Taip pat analizuojami globaliniai procesų mastai, tendencijos bei padariniai. Nagrinėjant emigracinę situaciją Lietuvoje, apžvelgiama jos istorija, įvertinama žinių apie reiškinį gausa bei patikimumas. Remiantis statistiniais bei įvairių tyrimų duomenimis, nagrinėjami proceso mastai, pagrindinės kryptys, aptariamos tendencijos bei ateities prognozės. Analitiškai apžvelgiami emigraciją iš Lietuvos lemiantys veiksniai. Antroje dalyje analizuojamos socialinį konfliktiškumą šalyje sukėlusios šiuolaikinio emigracijos reiškinio pasekmės. Taip pat apžvelgiama ir įvertinama emigracinį procesą reguliuojanti valstybės politika. Trečioje dalyje tiriamas neigiamų emigracijos pasekmių diskursas Lietuvos žiniasklaidoje. Tyrimo rezultatai siejami su viešosios nuomonės apie reiškinio įtakotą situaciją šalyje formavimo kokybiškumu.

Pagrindiniai žodžiai: migracija, laisvas asmenų judėjimas, darbo jėgos emigracija, protų nutekėjimas, nelegali emigracija, prekyba žmonėmis, migracinė politika.

Atkočiūtė A. Labour emigration from Lithuania and new phenomenon of social disagreement / Master's Work in Audit of activity. Supervisor prof. habil. dr. J. Lakis. – Vilnius: Faculty of strategic management and policy, Mykolas Romeris University, 2008. – 93 p.

ANOTATION

In the final work of science master the phenomenon of migration and emigration, stream of emigration from Lithuania, the consequences of this phenomenon and the policy of migration were discussed. Taking into results, conclusions and suggestions were made. In the first part the conceptions and forms of migration and emigration were discussed. Also the scales of global process, tendencies and consequences were analyzed. While discussing the emigratory situation in Lithuania, the history of emigration was analysed, the abundance and reliability of knowledge were discussed. Basing on datas of researches, the scales of process, the main directions, the tendencies and future prognoses were analysed. Factors of emigration from Lithuania were discussed analytically. In the second part the consequences of emigration, which decided social disagreement, were discussed, also government's policy, which regulates the process of emigration was looked over. In the third part negative consequences of emigration in media were discussed. The results of research were connected with public opinion.

Key Words: migration, free movement of persons, emigration of labour force, brain drain, illegal emigration, trafficking of people, migration policy.

Atkočiūtė A. Darbo jėgos emigracija iš Lietuvos ir naujos socialinio konfliktiškumo apraiškos / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. J. Lakis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Strateginio valdymo ir politikos fakultetas, 2008. – 93 p.

SANTRAUKA

Darbo jėgos emigracijos iš Lietuvos ir naujų socialinio konfliktiškumo apraiškų tema aktuali tuo, kad šiuolaikiniame pasaulyje sparčiai įsibėgėjantys globalizacijos procesai, suaktyvinę darbo jėgos judėjimus bei tokiu būdu paveikę įvairias visuomeninio gyvenimo sritis, prieštaringas pasekmes sukėlė ir Lietuvoje.

Šalyje migracijos reiškiniai pradėti tirti visai neseniai, todėl tyrimų šioje srityje yra itin mažai be to jie nekoordinuoti, fragmentiški, daugiau analizuojama potenciali, o ne reali emigracija. Prie reiškinio neištirtumo prisideda ir tikslų statistinių duomenų stoka. Todėl šiuolaikinės darbo jėgos emigracijos sukeltų pasekmių analizė - neabejotinai naujas bei praktiškai reikšmingas tyrimas.

Daugumoje tyrėjų darbų pagrindinis dėmesys skiriamas emigracijos veiksnių analizei, todėl siekiant praplėsti reiškinio interpretacijos ribas bei tokiu būdu sąlygoti tinkamą jo valdymo priemonių pasirinkimą, šiame darbe siekiama atsakyti į klausimą – kokias naujas socialinio konfliktiškumo apraiškas šalyje sukelia darbo jėgos emigracija iš Lietuvos.

Tyrimo objektu pasirinkus darbo jėgos emigraciją iš Lietuvos, siekiama apžvelgti migracijos bei emigracijos reiškinius, sistemingai paanalizuoti emigracijos srautus iš Lietuvos bei valstybės politiką siekiant kontroliuoti šį ilgalaikes pasekmes sukeltantį procesą. Siekiant užsibrėžto tikslo, visų pirma numatyta atlikti visapusišką globalių migracijos bei emigracijos reiškinų analizę, tada iširti darbo jėgos emigracijos iš Lietuvos procesą, galiausiai numatoma išnagrinėti neigiamas reiškinio pasekmes šalyje, paanalizuoti jų diskursą žiniasklaidoje bei įvertinti emigracijos atžvilgiu vykdomą valstybės politiką.

Darbo eigoje studijuota įvairi mokslinė literatūra, analizuoti Lietuvos ir užsienio statistiniai duomenys, nagrinėti valstybės migracinę politiką reglamentuojantys teisės aktai, naudoti antrinių šaltinių duomenys. Atliekant žiniasklaidos publikacijų analizę, taikytas turinio (kontent) analizės metodas.

Tyrimo metu, patvirtinant iškeltą hipotezę, išsiaiškinta, kad darbo jėgos emigracija iš Lietuvos – kompleksiškas, daug naujų socialinio konfliktiškumo apraiškų visuomenėje sukėlęs reiškinys. Atsižvelgiant į šalyje susidariusią situaciją, pateikti siūlymai remti bei vykdyti giluminius reiškinio tyrimus, o valstybės migracinės politikos atžvilgiu siūloma sutelkti jėgas sprendžiant potencialių emigrantų problemas bei užmezgant ir palaikant ryšius su jau išvykusiais tautiečiais.

Atkočiūtė A. Labour emigration from Lithuania and new phenomenon of social disagreement / Master's Work in Audit of activity. Supervisor prof. habil. dr. J. Lakis. – Vilnius: Faculty of strategic management and policy, Mykolas Romeris University, 2008. – 93 p.

SUMMARY

Labour emigration from Lithuania and new phenomenon of social disagreement is urgent subject because nowadays rapidly running up a process of globalization that made more active labour mobility and in this way affected various spheres of public life, rose contradictory consequences in Lithuania.

In our country phenomenons of migration began to explore recently and there are very little researches in this sphere, they are unco - ordinated, fragmentic, attention is paid to potencial not to a real emigration. It is lack of statistical data also. Consequences' of labour emigration analyses – is definitely new and practical significant research.

In majority works of researchers the main attention is paid to factors analyse of emigration. Trying to extend the interpretational limits of phenomenon and stipulate the right choise of means, it is seeking to give an answer in this work – what new phenomenons of social disagreement in the country causes labour emigration from Lithuania.

Choosing labour emigration from Lithuania as an object of the research it is seeking to survey phenomenons of migration and emigration, to analyse stream of emigration from Lithuania systematic and state's policy trying to control this process. Seeking this aim it is planned to analyse global phenomenons of migration and emigration, to research process of labour emigration from Lithuania, to find out negative consequences of phenomenon in the country, to analyse their ideas in media and to evaluate policy of state.

In a motion of this work various scientific literature were studied, Lithuania's and foreign statistical data were analysed, state's migration policy regulating law's statements were investigated, second source and analyse's method of content were used.

The research confirmed the hypothesis and revealed that labour emigration from Lithuania is the phenomenon which stepulated many new social disagreements. It is recomended to support and organize researches of this phenomenon. State's migration policy has to focus a force to problems of emigration and to maintain and enter with the relations with countrymen whose are away.

3 lentelė. Minimalaus ir vidutinio atlyginimo skirtumai ES valstybėse narėse (2004 m.)

Valstybė	Minimalus atlyginimas (Lt)	Vidutinis atlyginimas (Lt)	Indeksas kiek kartų vidutinis atlyginimas didesnis nei Lietuvoje
Liuksemburgas	5065,3	11860,4	9,05
Olandija	4367,8	11860,4	9,05
Didžioji Britanija	4233,1	11860,4	9,05
Prancūzija	3984,5	11860,4	9,05
Belgija	4550,8	8314,3	6,34
Airija	4188,2	8314,3	6,34
Kipras	2106,2	5061,8	3,86
Ispanija	1771,3	4492,1	3,43
Malta	1923,2	3829,2	2,92
Slovėnija	1671,2	3742,8	2,86
Graikija	1933,6	3552,9	2,71
Čekija	821,8	1985,4	1,52
Lenkija	718,2	1871,4	1,43
Estija	593,9	1543,4	1,17
Vengrija	801,0	1522,7	1,16
Lietuva	500,0	1310,1	-
Slovakija	562,8	1101,4	-
Latvija	417,8	1060,0	-

Šaltinis: LRI, 2006, p. 12.

TIRTŲ ŽINIASKLAIDOS PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. **Lietuvių entuziazmas dėl ES pamažu blėsta.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=18793612> [žiūrėta 2008 10 17]
2. **Požela J.** Mažų miestelių tuštėjimo metas. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=18715691>
[žiūrėta 2008 10 17]
3. **Socevičiūtė L.** Po ekonominėmis emigracijos priežastimis neretai slepiasi psichologinės problemos. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=18542456> [žiūrėta 2008 10 17]
4. **Mačiulis R.** Priklausomybės šmėkla glemžiasi vaikus.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=18439183> [žiūrėta 2008 10 17]
5. **Lietuvių liks ketvirtadaliu mažiau.** <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=18334909> [žiūrėta 2008 10 17]
6. **Lietuva priskiriama prie senų žmonių valstybių.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17428722> [žiūrėta 2008 10 17]
7. **Doksaite D. R.** Alksnytė: vienintelis lietuvių išskirtinumas – kalba.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17327651> [žiūrėta 2008 10 17]
8. **Digryte E.** Tamsioji emigracijos pusė: išeiviai nepažįsta savo vaikų.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17290324> [žiūrėta 2008 10 17]
9. **Tyrimas: nepriklausoma Lietuva prarado mažiausiai 750 mokslo darbuotojų.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17278475> [žiūrėta 2008 10 17]
10. **Liudvinaitytė A.** Darbo užmokesčio padidėjimas nedžiugina.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17249223> [žiūrėta 2008 10 17]
11. **Liutkevičius R.** Uždirba daugiau - išleidžia daugiau.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=17209900> [žiūrėta 2008 10 17]
12. **Jakuška V.** V. Titarenka: didžiausios Lietuvos ekonomikos ligos ir viltys.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16984744> [žiūrėta 2008 10 17]
13. **Saukienė I.** Tikroji mokyklos nelankančių vaikų statistika.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16909008> [žiūrėta 2008 10 17]
14. **Saukienė I.** Grįžę emigrantų vaikai Lietuvoje jaučiasi nejaukiai.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16746582> [žiūrėta 2008 10 17]

15. **Vyriausybė: vis sunkiau dėl emigracijos.** <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16733544>
[žiūrėta 2008 10 17]
16. **Kraujalis V.** Kodėl lietuviai nemėgsta emigrantų.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16511410> [žiūrėta 2008 10 17]
17. **Šiomet laukiama naujo darbo imigrantų rekordo.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16409268> [žiūrėta 2008 10 17]
18. **Kraujalis V.** A.Smetona: emigravusių anūkai lietuviškai nešnekės.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16381465> [žiūrėta 2008 10 17]
19. **Kniežaitė M.** Mamyte, nieko nebevežk, tik grįžk namo.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16377455> [žiūrėta 2008 10 17]
20. **Kraujalis V.** Psichologė V. Kuzmienė: emigracija - alternatyva savižudybei.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16348549> [žiūrėta 2008 10 17]
21. **Kraujalis V.** Kiek kainuoja vienas emigrantas?
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16300374> [žiūrėta 2008 10 17]
22. **Emigracija kol kas buvo naudinga Lietuvos ekonomikai.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16120445> [žiūrėta 2008 10 17]
23. **Lukaiytė R. R.** Kuodis: įsiliejimo į ES nauda gali būti pervertinta.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16113317> [žiūrėta 2008 10 17]
24. **Dokšaitė D.** Ar emigrantai myli savo Tėvynę?
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16101628> [žiūrėta 2008 10 17]
25. **Žvirblytė J.** Apsaugos įmonėse žiemoja statybininkai.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=16084026> [žiūrėta 2008 10 17]
26. **Jackevičius M.** Iki 2020 m. žemės ūkyje dirbs 6-7 proc. gyventojų.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15986471> [žiūrėta 2008 10 17]
27. **Paukštytė K.** Likti susituokus – pigiau. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15967242>
[žiūrėta 2008 10 17]
28. **Žvalionytė D., Martinaitis Ž.** Imigrantai pakeis saviškius?
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15928250> [žiūrėta 2008 10 17]
29. **Kas antra emigravusi šeima namuose palieka vaikus.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15860177> [žiūrėta 2008 10 17]
30. **Šimkauskas H.** Kuo išaugs emigrantų vaikai?
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15686966> [žiūrėta 2008 10 17]

31. **Dokšaitė D.** Emigracija skatina šeimų skyrybas.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15650837> [žiūrėta 2008 10 17]
32. **Skinulytė J.** Geras aptarnavimas sukandus dantis.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=15567787> [žiūrėta 2008 10 17]
33. **Darbuotojų stygius verčia darbdavius elgtis atlaidžiau.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=11459728> [žiūrėta 2008 10 17]
34. **Šležienė R.** Vaikų auklių nerandantys tėvai jų neras ir darbo biržose
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=6670942> [žiūrėta 2008 10 18]
35. **Stanišauskas G.** Lietuvos kariuomenė pritrūko vairuotojų
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10817624> [žiūrėta 2008 10 18]
36. **Maciūtė N.** Gerėjantį gyvenimą trikdo eilės. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10759235>
[žiūrėta 2008 10 18]
37. **Stanišauskas G.** Prekybos centrai neatsisako baudžiamosios metodų.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10730198> [žiūrėta 2008 10 18]
38. **Binkauskas G.** Interesai ir prioritetai arba kas labiau įtikins premjerą.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10731270> [žiūrėta 2008 10 18]
39. **Jackevičius M.** Taksistų stoka trukdo taksi įmonių plėtrai.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10637473> [žiūrėta 2008 10 18]
40. **BNS.** Dabartinių trisdešimtmečių pensijos nedžiugins.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10590827> [žiūrėta 2008 10 18]
41. **Jackevičius M.** Autobusų ir troleibusų vairuotojai – deficitas.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10357369> [žiūrėta 2008 10 18]
42. **Lukaitytė R.** Tėvų emigracijos kaina – šeimų ir vaikų gerovė.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10132039> [žiūrėta 2008 10 18]
43. **Samonis V.** „Atkatomikos“ pasekmės. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=10025083>
[žiūrėta 2008 10 18]
44. **Stankevičienė A.** Medikų stygius – reali problema.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9957576> [žiūrėta 2008 10 18]
45. **Lukaitytė R.** Didėjantys atlyginimai neapsaugo nuo vairuotojų emigracijos.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9908010> [žiūrėta 2008 10 18]
46. **Urbonaitė I.** Vis daugiau emigrantų svetur išsiveža savo vaikus.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9895372> [žiūrėta 2008 10 18]

47. **Lukaitytė R.** Raginama pradėti rengtis imigrantų antplūdžiui.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9824188> [žiūrėta 2008 10 18]
48. **BNS.** Įmonėms stinga kvalifikuotų darbuotojų. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9748490>
 [žiūrėta 2008 10 18]
49. **Vilniaus universiteto profesorius Gyls P.** Tolesnėje perspektyvoje nesugebėsime suvaldyti infliacijos. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9714321> [žiūrėta 2008 10 18]
50. **Ar reikia Lietuvai ir Europai lietuvių kalbos?**
<http://search.delfi.lt/search.php?c=web&q=Ar+reikia+Lietuvai+ir+Europai+lietuvi%C5%B3+kalbos>
 [žiūrėta 2008 10 18]
51. **Balsys L.** EK: Lietuvai nepavyks suvaldyti infliacijos.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=11141047> [žiūrėta 2008 10 18]
52. **Nedveckaitė J.** Tautos rykštė – emigracija. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9475446>
 [žiūrėta 2008 10 18]
53. **Kumpikevičiūtė I.** Emigrantų vaikų tragedija. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9434620>
 [žiūrėta 2008 10 18]
54. **Dr. Jasklevičius K.** Emigracija: padėtis dramatiška.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9347879> [žiūrėta 2008 10 18]
55. **Lietuva pagal emigracijos mastus – pirmoji Europos Sąjungoje.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=9032043> [žiūrėta 2008 10 18]
56. **Šalies ūkio silpnybės rimtesnės nei privalumai.**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8810632> [žiūrėta 2008 10 18]
57. **BNS.** Demografinė padėtis Lietuvoje vis blogėja.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8625735> [žiūrėta 2008 10 18]
58. **Jasklevičius K.** Darbo rinkos grėsmės ir valdžios ramybė.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=8478481> [žiūrėta 2008 10 18]
59. **Stankevičienė A.** Pas ką gydysimės rytoj? <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5695344>
 [žiūrėta 2008 10 18]
60. **Martišius M.** Emigracija, imigracija ir adaptacija.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5579610> [žiūrėta 2008 10 18]
61. **Žalys L.** Į Lietuvą importuojami statybininkai <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5537989>
 [žiūrėta 2008 10 18]
62. **ELTA.** Transporto įmonėms trūksta tarptautinių reisų vairuotojų
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5143091> [žiūrėta 2008 10 18]

63. **Lietuvoje reziduojantys ambasadoriai susirūpino šalies medikų noru emigruoti**
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=4573622> [žiūrėta 2008 10 18]
64. **ELTA**. Emigracija stekena statybininkus. <http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=4571136>
[žiūrėta 2008 10 18]
65. **Murauskaitė J.** Klinikų medikai veržiasi į užsienį.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=5537989> [žiūrėta 2008 10 18]
66. **BNS**. Emigracijos banga jau grąšina Lietuvos ekonomikai.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=4559084> [žiūrėta 2008 10 18]
67. **BNS**. Dauguma Lietuvos gyventojų norėtų emigruoti.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=4364288> [žiūrėta 2008 10 18]
68. **ELTA**. Lietuvoje daugėja be pensijų liekančių žmonių.
<http://www.delfi.lt/archive/article.php?id=4051334> [žiūrėta 2008 10 18]
69. **Knježaitė M.** Aušra Maslauskaitė: „Mamyte, nieko nebevežk, tik grįžk namo..“
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/75924> [žiūrėta 2008 10 18]
70. **Vasiliauskaitė Z.** Emigracijos trauka ir rizika.
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/74245> [žiūrėta 2008 10 18]
71. **Ibianska V.** Piliečiai išvykėliai. <http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/72910> [žiūrėta 2008 10 18]
72. **Semėnienė S.** Kaip sugrąžinti į Lietuvą tautiškumą?
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/72802> [žiūrėta 2008 10 18]
73. **Šimkauskas H.** Kuo išaugs emigrantų vaikai?
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/72780> [žiūrėta 2008 10 18]
74. **Siūlomi Lietuvos imigracijos politikos principai.**
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/72162> [žiūrėta 2008 10 18]
75. **Lukaitė E.** Sielų ganytojas kremtasi dėl lietuvių nutautėjimo.
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/52888> [žiūrėta 2008 10 18]
76. **BNS**. Emigrantai Lietuvai - ir nuostolis, ir nauda.
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/51752> [žiūrėta 2008 10 18]
77. **Malinauskaitė R.** Lietuva kritikuota dėl darbo jėgos trūkumo ir verslui nepalankios aplinkos.
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/46137> [žiūrėta 2008 10 19]
78. **Mazgelis G.** Kaip mes tolstame nuo Lietuvos.
<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/44249> [žiūrėta 2008 10 19]

79. **Juršytė J.** Darbo našumas augo lėčiau.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=989498&strid=1003&rs=0&ss=b048bc64092a5ccb10cf474cbba25dfd&y=2008%2004%2011> [žiūrėta 2008 10 19]

80. **Fuks E.** Dėl emigracijos vis daugiau vaikų atitenka globėjams.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=983146&strid=1003&rs=0&ss=3cdf09945b2a2d294d8234261a1ac1fb&y=2008%2004%2007> [žiūrėta 2008 10 19]

81. **Leika M.** Kodėl kyla kainos, ką turėtų daryti Vyriausybė.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=966236&strid=1003&rs=0&ss=7f20c01f963e8f496a3c867f2876868d&y=2008%2003%2021> [žiūrėta 2008 10 19]

82. **Pakalkaitė V.** Eurointegracija Lietuvai atnešė ne vien tik plusų.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=946340&strid=1002&rs=0&ss=657fb7fa1c437f24189e845f1f3569a3&y=2008%2002%2028> [žiūrėta 2008 10 19]

83. **Pakalkaitė V.** Integracija į ES netiesiogiai kilstelėjo infliaciją.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=946264&strid=1003&rs=0&ss=1f26d22602da1d7a7bdb9935b26b153a&y=2008%2002%2027> [žiūrėta 2008 10 19]

84. **Emigracijos banga nupūtė ketvirtadalį alytiškių.**

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=491692&strid=1002&rs=0&ss=8616eaca4d03d03b835d1e8d4086bc2c&y=2006%2012%2005> [žiūrėta 2008 10 19]

85. **BNS.** Verslo ir jaunimo atstovai prieš emigraciją.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=489763&strid=1002&rs=0&ss=d89af6756b57182a0ccafad1d0583ef0&y=2006%2011%2021> [žiūrėta 2008 10 19]

86. **Lietuviai, imigrantai ir robotai.**

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=489417&strid=1002&rs=0&ss=bc66d7c94eceb1a811f2faf4e31a08c5&y=2006%2011%2017> [žiūrėta 2008 10 19]

87. **Dževeckytė R.** Užtrenksi duris jaunimui - neteksi darbuotojo.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=481684&strid=1045&rs=0&ss=dd4ef100d97afecc5b7a683ec4d0c464&y=2006%2009%2014> [žiūrėta 2008 10 19]

88. **Negalvok apie problemą, ir ji nerūpės.**

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=481250&strid=1002&rs=0&ss=f77533ca0d7c8bda63104352a65fd2b0&y=2006%2009%2012> [žiūrėta 2008 10 19]

89. **Leika M.** Rudenį defliaciją keis infliacija.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=481075&strid=1002&rs=0&ss=6bb8c34afd8051e7679dd8be79b7034d&y=2006%2009%2011> [žiūrėta 2008 10 19]

90. **Gal ir neryški, bet žvaigždutė.**
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=466575&strid=1002&rs=0&ss=7eb8704fca02a614285bd05aeaa345c3&y=2006%2005%2002> [žiūrėta 2008 10 19]
91. **Vasiliauskaitė G.** Darbuotojų stygius moteris verčia imtis vyriškų darbų.
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=465292&strid=1002&rs=0&ss=f0576ea1d8041b4a2145d39611cff1b4&y=2006%2004%2020> [žiūrėta 2008 10 19]
92. **Bėgants protai ir darbo rankos nepamainomi.**
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=257512&strid=1002&rs=0&ss=5f784d2e938332daf154a3f8c75b6ef0&y=2006%2003%2016> [žiūrėta 2008 10 19]
93. **Lietuva pagal emigracijos mastus - pirmoji ES.**
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=257347&strid=1003&rs=0&ss=1f0dd373d24bdc4c01f698a1e420ddfd&y=2006%2003%2015> [žiūrėta 2008 10 19]
94. **Sinickaitė K.** Emigracija turi būti valdoma.
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=256123&strid=1002&rs=0&ss=0f4dc03e7cfa9043332c3e6680541e77&y=2006%2003%2003> [žiūrėta 2008 10 19]
95. **Vidutiniškai gera, auganti iš įsibėgėjimo.**
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=251581&strid=1002&rs=0&ss=67b6323fb46fead625c20d2ad6e39e89&y=2006%2002%2014> [žiūrėta 2008 10 19]
96. **Grėsmė euro įvedimui – emigracija.**
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=251622&strid=1002&rs=0&ss=7783e7033277ec80a936e5a38ba4aebd&y=2006%2002%2014> [žiūrėta 2008 10 19]
97. **Užsienio šalių investuotojai nurodė Lietuvos spragas.**
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=253476&strid=1003&rs=0&ss=a2ec535f2dab7e3cfb8fcd30af38a81e&y=2006%2002%2010> [žiūrėta 2008 10 19]
98. **Ranonytė A.** Neįvertinta grėsmė - darbuotojų emigracija.
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=246377&strid=1118&rs=0&ss=38877f2d8a6253f0574a6113030ac8a2&y=2004%2012%2002> [žiūrėta 2008 10 19]
99. **Linkaitis. M.** Vairuotojų stygius smaugia vežėjus.
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=233162&strid=1002&rs=0&ss=5fba2da3eaaeda5b950299154f16e7d1&y=2004%2009%2020> [žiūrėta 2008 10 19]
100. **Į turtingesnę Lietuvą - pigesnė darbo jėga iš užsienio.**
<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=219737&strid=1157&rs=0&ss=6309e24995ab2c5c013f0aa4c8ff623f&y=2004%2005%2001> [žiūrėta 2008 10 19]

101. Problema: protų nutekėjimas.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=218188&strid=1118&rs=0&ss=48bf4c3b4488b0f7e1d923c051f7dfa2&y=2004%2004%2015> [žiūrėta 2008 10 19]

102. Didžiausią įtaką ekonomikai darys didėsiiančios palūkanos.

<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=215266&strid=1002&rs=0&ss=5904a4bcb59bd970d2f40e26523f71dc&y=2004%2002%2011> [žiūrėta 2008 10 19]

Aurelija Atkočiūtė

2008 12 11

VKA_{Amn}7-01

aurelija.atk@gmail.com